

uitt. inen

VALTION VIRASTOTALO UUDENMAANK. 1-5

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS

OSA II: Kiinteistön 1889-91 ja 1914-15 rakennetut osat

28.10.1993

Maarit Mannila

inventointi, kunnat, Helsinki

VALTION VIRASTOTALO UUDENMAANK. 1-5

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS

OSA II: Kiinteistön v. 1889-91 ja 1914-15 rakennetut osat

**Maarit Mannila
Consart Oy
Luotsik. 14 D 35 00160 Helsinki
puh. 90-627315**

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. TONTTI VUOTEEN 1889	6
2.1. Sijainti, asemakaava ja rakennusjärjestys.....	6
2.2. Omistussuhteet.....	6
2.3. Rakennukset.....	7
2.4. Lähiympäristö ja kunnallistekniikka	7
3. RAKENNUTTAMINEN	9
3.1. Rakennuttaja	9
3.2. Rakennuksen tuleva käyttötarkoitus.....	9
4. SUUNNITTELU	11
4.1. Arkkitehtisuunnittelu	11
4.1.1. Arkkitehdin valinta.....	11
4.1.2. Arkkitehti Theodor Höijer.....	11
4.2. Rakenne- ja muu suunnittelu	12
5. RAKENTAMINEN	13
5.1. Rakennustyön suoritusmuoto, työnjohto ja valvonta	13
5.1.1. Urakoitsijan valinta	13
5.1.2. Gustaf Hjort af Ornäs	13
5.2. Rakentamisaikataulu	13
5.3. Kustannukset.....	14
6. YHTEEN- JA LISÄRAKENTAMINEN v. 1903–05 JA v. 1914–15	15
6.1. Yhteenrakentaminen tontin nro 14 kanssa v.1903–05	15
6.2. Lisärakentaminen v.1914–15	15
6.2.1. Rakennuttaja	20
6.2.2. Lisärakentamisen tarkoitus.....	20
6.2.3. Suunnittelu.....	21
6.2.3.1. Arkkitehtisuunnittelu.....	21
6.2.3.2. Rakenne- ja muu suunnittelu	21
6.2.4. Rakennustyön suoritusmuoto, työnjohto ja valvonta.....	22
6.2.5. Rakentamisaikataulu.....	23
6.2.6. Kustannukset	23
7. OMISTUS- JA KÄYTTÖHISTORIA	24
7.1. Kalevan toimi- ja vuokratilana 1891–1913.....	24
7.1.1. Liike- ja virkahuoneistot.....	24
7.1.2. Asukkaat.....	34
7.2. Omistajanvaihdos 1913.....	36
7.3. Valtion virasto- ja asuintalona	36
7.3.1. Hallinta ja korjaushuolto	36
7.3.2. Virastot	36
7.3.3. Asukkaat.....	38

8. RAKENNUSTEKNIikka JA MUUTOS- JA KORJAUSTOIMEN- PITEET	41
8.1. Maarakennus	41
8.2. Perustukset ja ulkopuoliset rakenteet	41
8.2.1. Perustukset ja alapohja	41
8.2.2. Ulkopuoliset rakenteet	42
8.3. Runko- ja vesikattorakenteet	43
8.3.1. Ulkoseinät	43
8.3.2. Väliseinät ja pilarit	44
8.3.3. Välipohjat	45
8.3.4. Yläpohja	46
8.3.5. Portaat	47
8.3.6. Ulkotasot ja parvekkeet	47
8.3.7. Vesikaton kannatus- ja alusrakenteet	48
8.4. Täydentävät rakennusosat	49
8.4.1. Ikkunat	49
8.4.2. Ovet	50
8.4.2.1. Ulko-ovet	50
8.4.2.2. Huoneistojen ovet porrashuoneissa	51
8.4.2.3. Väliovet	52
8.4.2.4. Palo-ovet	53
8.4.3. Kevyet väliseinät	53
8.4.4. Kaiteet, hoitotasot, tikkaat	54
8.4.5. Hormit, kanavat, tulisijat ja piiput	55
8.4.5.1. Hormit, kanavat ja piiput	55
8.4.5.2. Tulisijat	55
8.4.6. Pintarakenteet	56
8.4.6.1. Vesikate	56
8.4.6.2. Sisäseinät	57
8.4.6.2.1. Seiniin kiinnitetyt listat	58
8.4.6.3. Sisäkatot	59
8.4.6.4. Ulkoseinät	61
8.4.6.4.1. Julkisivukoristeet, myös räystäään yläpuoliset	61
8.4.6.5. Lattiat ja portaat	62
8.4.6.6. Maalaus ja tapetointi	64
8.4.6.6.1. Koristemaalaukset	65
8.4.7. Kalusteet, varusteet ja laitteet	66
8.5. Konetekniset työt	67
8.5.1. Lämmitysjärjestelmät	67
8.5.2. Vesi- ja viemäröintijärjestelmät	68
8.5.3. Ilmanvaihtojärjestelmät	68
8.5.4. Sähkö- ja kaasu- sekä puhelinjärjestelmät	70
8.5.5. Hissi	72

LÄHDELUETTELO 1	Painamattomat ja painetut lähteet sekä kirjallisuus	74
LÄHDELUETTELO 2	Rakennus-, muutos- ja mittauspiirustukset	77

LIITTEET:

Liite 1	Rakenteiden ajoitus pohjapiirustuksissa värein havainnollistettuna
Liite 2	Huoneistojen käyttö
Liite 3	Pohja- ja leikkauspiirustukset, Theodor Höijer 1889, sekä muutospiirustukset, Theodor Höijer 1892 ja 1893.
Liite 4	Koko virastotalo Uudenmaankatu 1–5:n pihajulkisivut valokuvattuna ennen vuonna 1977 tehtyä julkisivukunnostusta.

1. JOHDANTO

Tämä rakennushistorian selvitys on toinen ja viimeinen osa rakennushallituksen allekirjoittaneelta tilaamasta Valtion virastotalo Uudenmaankatu 1–5:n rakennushistorian selvitystyöstä. Työ on tehty arkistolähteiden, rakennushallituksen teettämän huonetilojen inventoinnin ja väritutkimuksen (pääporrashuone) sekä rakennetutkimusten pohjalta. Selvitystyön lähtökohtana on ollut tuoda esiin peruskorjauksen kannalta olennaista tietoa kiinteistön rakennusten alkuperästä ja myöhemmistä vaiheista.

Osa II käsittää kiinteistön vanhimman ja nuorimman osan eli käynnissä olevan peruskorjauksen toisen vaiheen. Vanhin osa on Henkivakuutusyhtiö Kalevan v. 1889–91 arkkitehti Theodor Höijerin laatimien piirustusten perusteella rakennuttama liike- ja asuintalo, ja nuorin osa on omistajanvaihdoksen jälkeen v. 1914–15 Yleisten rakennusten ylihallituksen johdolla rakennettu. Selvitystyö jaettiin kahteen osaan käynnissä olevan peruskorjauksen aikataulun ja kiinteistön eri rakennusvaiheiden mukaan. Peruskorjaus aloitettiin keväällä 1992 vuonna 1903–05 rakennetusta osasta, ja siksi myös rakennushistorian selvitystyö aloitettiin siitä.

Rakennushistorian selvitystyö koko kiinteistön kohdalla toi eniten uutta tietoa kiinteistön v. 1903–05 rakennetusta osasta, jonka asuintalo-alkuperä oli valtion virkahuoneiksi vähitellen muutettuna melko tehokkaasti talon sisätiloista hävinnyt. Myös ulkoasu on ainoastaan kiinteistön siinä osassa myöhemmin selvästi muuttunut.

Vanhimma eli v. 1889–91 rakennetusta osasta on jo ennestään tiedetty paljon, sillä siitä on ollut mm. painettuja lähteitä käytettävissä. Rakennus on heti valmistumisensa jälkeen esitelty rakennustekniikan aikakauslehdessä. Myös arkkitehti Waldemar Wilenius huomioi rakennuksen vuonna 1905 julkaistussa Suomen rakennustaiteen katsauksessaan (Wilenius 1905). Rakennuksen katujulkisivujen on 1890-luvulla otettujen valokuvien perusteella voitu todeta toteutuneen Höijerin piirustusten mukaisesti ja myös säilyneen lähes täysin alkuperäisessä asussaan. Helsingin pommituksessa marraskuussa 1942 myös tämä rakennus sai osuman, jonka aiheuttamia vaurioita on aikanaan dokumentoitu valokuvin. Kyseisiä kuvia ei ole tässä yhteydessä onnistuttu jäljittämään yhtä lukuunottamatta.

Sisätilat sen sijaan ovat muuttuneet enemmän. Onneksi vakuutusyhtiö Kaleva valokuvautti pääkonttorinsa toimitilat ennen poismuuttoa. Kuvat ovat tärkeää dokumenttiaineistoa, sillä pian niiden ottamisen jälkeen uuden omistajan toimesta kyseisiin tiloihin kohdistui huomattavia muutostoimenpiteitä. Muista liike- sekä asuinhuoneistoista, jotka myös ovat muuttuneet paljon, ei valokuvia ole löytynyt kuin yksi. Käytettävissä on lisäksi muutama kirjallisesti tallennettu interiöörikuvaus tai -muistelma.

Viimeisin rakennusvaihe, v. 1914–15 rakennettu edellisten pihasiivet yhdistänyt lisärakennusosa, on ennen tätä selvitystyötä ollut ilmeisen tuntematon; niin huomaamattomasti se on asettunut osaksi pihasiipeä. Tilat tässä kiinteistön osassa ovat olleet alusta lähtien valtion palveluksessa toimineiden mm. vahtimestareiden työsuhteasuntoina. Lisäksi ensimmäiseen kerrokseen tehtiin kaksi autotallia virastojen autoille ja kellarin asukkaiden halkovarastot. Lisärakennusvaiheen alkuperäiset pääpiirustukset ovat käytettävissä, sen sijaan piirustuksiin liittyneet kustannusarvio ja työselitys sekä urakka-asiakirjat erikseen ovat kaikki kateissa.

Pääasialliset lähteet kummankin eri rakennusvaiheen kohdalla ovat olleet alkuperäiset pääpiirustukset ja rakentamiseen liittyvä päätöksenteko ja myöhemmistä vaiheista mitauspiirustukset, muutos- ja korjauspiirustukset sekä niihin liittyvät muut asiakirjat eri ajoilta. Sisätilojen alkuperäisistä koristemaalauksista ja väriyksistä on ollut käytettävissä pääsisäänkäynnin (nyk. A-porras) porrashuoneesta kirjallinen dokumentointi. (Väritut-

kimus 4.3.1991; RAKH). Väli- ja yläpohjarakenteista sekä parketeista on ollut käytettävissä rakennushallituksessa vuonna 1991 tehtyjen rakennetutkimusten tulokset (Olevat rakenteet 28.2.1991).

Tätä selvityksen toista osaa on tarkoitus käyttää yhdessä ensimmäisen osan kanssa. Koska pääosan historiastaan kolme eri rakennusvaihetta ovat olleet yhtä virastotalokokonaisuutta, myös niihin myöhemmin kohdistuneet muutos- ja korjaustoimenpiteet ja -vaiheet ovat yleensä liittyneet yhteen. Lisäksi peruskorjaussuunnittelun aikataulun vuoksi monet oikeastaan vasta tähän osaan kuuluneet asiat otettiin esiin jo ensimmäisessä osassa, jotta ne mahdollisesti peruskorjauksen kannalta olennaisina tulivat tietoon ajoissa. Teksti on jaettu lukuihin periaatteessa samoin perustein kuin ensimmäisessä osassa, mutta muutosvaiheiden käsittely kokonaisuuksina on edellä mainittuun viitaten jätetty pois. Lisäksi arkkitehtuuri ja kaakeliuunien valmistajien jäljittäminen luetteloiden perusteella (osassa 1 liite 3) on täytynyt jättää pois. Koska säilyneisiin alkupe räisiin rakenteisiin ei tulevassa peruskorjauksessa tule kohdistumaan olennaisia muutostoimenpiteitä eikä kaakeliuuneja tulla purkamaan, on aiheisiin mahdollista perehtyä myöhemminkin.

Selvitykseen ei ole kopioitu rakennusta koskevia mittaus- tai muutospirustuksia kuin poikkeustapauksissa, koska selvityksen liite nro 1, pohjapiirustuksiin väreillä havainnollistettu rakenteiden ajoitus, sisältää niistä saadut tiedot. Selvitystyön yhteydessä koko piirustusaineisto on pyritty mahdollisimman kattavasti kartoittamaan, ja tiedot piirustuksista ja niiden säilytyspaikoista on löydettävissä lähdeluettelosta 2. Myöskään inventointiin ja rakennetutkimuksiin liittyvää piirustusmateriaalia ei ole jäljennetty tämän työn yhteyteen, sillä ne löytyvät tarvittaessa rakennushallituksesta.

Helsingissä 28.10.1993

Chant O. Rasmussen

2. TONTTI VUOTEEN 1889

2.1. Sijainti, asemakaava ja rakennusjärjestys

Henkivakuutusosakeyhtiö Kaleva osti helmikuussa 1889 tontin osoitteessa Uudenmaankatu 3. Kyseessä oli tontti nro 1 Helsingin kaupungin viidennessä kaupunginosassa korttelissa nro 61. Vähän myöhemmin samana keväänä Kaleva onnistui ostamaan myös viereisen tontin nro 5 Erottajankadun ja Uudenmaankadun kulmasta. Kyseessä oli korttelin kulmatontti, joka rajoittui myös Uudenmaankadun vastakkaisella puolella olevaan Kolmikulmaan. Tontin nro 1 pinta-ala oli 10640 neliökalkaa ja tontin nro 5 5826 neliökalkaa. Kun Kaleva oli senaatin 6.12. 1889 vahvistamalla luvalla yhdistänyt em. tontit rakentaakseen ne yhteen, olivat näin muodostetun uuden tontin mitat seuraavat: Erottajankadun suuntainen sivu 49,29 m, Uudenmaankadun suuntainen sivu 21,7 m, tontin itäraja korttelin keskellä 42,01 m ja pohjoisraja 21,7 m. (tonttikortisto; HKA ma, sekä palovak. 1897; Y-Fennia)

Alueella oli voimassa 19.5.1875 vahvistettu asemakaava ja rakentamisessa oli noudatettava 9.6.1875 vahvistettua rakennusjärjestystä.

Asemakaava, jonka mukaan alue kaupungin etelä-länsipuolella oli rakennettu uudeksi "Uudenmaan esikaupungiksi", oli C. A. Ehrenströmin vuonna 1812 laatima. Vuonna 1823 Pehr Granstedtin laatimassa kaupungin mittauksessa on nähtävissä korttelin josta saaneen Ehrenströmin asemakaavan mukaisen muodon ja tonttijaon, jonka mukainen se edelleen yhtä muutosta lukuunottamatta on. Se oli kaavoitettu yhteensä kuudeksi suunnilleen samankokoiseksi tontiksi, joista puolet rajoittui yhdeltä sivultaan Bulevardiin ja puolet Uudenmaankatuun. Tontit olivat muodoltaan suorakaiteita paitsi Uudenmaankatuun rajoittuva kulmatontti nro 5 Erottajankadun varrella, joka oli viisikulmainen. Vuonna 1878 Claes Kjerrströmin laatimassa kaupungin mittauksessa on nähtävissä korttelin kaikki tontit jo rakennettuina. Myös Kolmikulma, joka ainakin 1838 kartassa (laat. kaup.ins. G. W. Gylden) on merkitty vielä esikaupungin toriksi, oli 1870-luvulla nykyisen kaltaisena puistona, vaikka siitä käytettiinkin vielä nimeä Kolmikulmainen tori.

Ensimmäiseksi korttelista oli rakennettu Uudenmaankadun varren tontit. Tontti nro 14 paalutettiin maahan ja mitattiin uudelleenrakennuskomitean toimesta jo vuonna 1816, kun kaupunki myi tontin yksityiselle. Tontin tällöin ilmoitetut mitat olivat: lyhyet sivut pohjois- ja eteläreunassa 39 kyynärää, pitkät sivut 70 kyynärää, koko ala 2730 neliökynärää. (mittakirja 7.2.1817, mitann. ja paal. A. Kocke. VA Rakh II lca 158:8)

Kortteli on saanut viimeisen muotonsa 25.10.1887 vahvistetun asemakaavamuutoksen nojalla vuonna 1888 suoritetun Erottajankadun leventämisen vuoksi. Muutos kohdistui tällöin ainoastaan tonttiin nro 5 Erottajan- ja Uudenmaankatujen kulmassa. (asemapiirros korttelista maalisk. 1888, laat. kaup.ins. O. Ehrström; VA Rakh II)

Maanpinnan korkeusvaihtelut olivat kaupungin tässä osassa hyvin kallioisen maaperän johdosta luonnostaan huomattavia, eikä niitä alueen kaavoituksen ja rakentamisen yhteydessä täysin tasoitettu.

2.2. Omistussuhteet

Ennen päätymistään Kalevan omistukseen tonteilla nro:t 1 ja 5 oli ehtinyt olla useita eri omistajia. Ensimmäisen kerran Ehrenströmin asemakaavan mukaisen tonttijaon jälkeen kaupunki oli myynyt 2660 kyynärän kokoisen tontin nro 1 25.4.1818 ja ostaja, E. I. Ahlfors niminen henkilö maksoi siitä 266 ruplaa. Seuraavan kymmenen vuoden kuluessa tontti vaihtoi omistajaa kaksi kertaa, mahdollisesti vielä rakentamattomana.

Ahlforsin jälkeen tontin omistanut asessorin vaimo Erica Christ. Falcken myi sen vuonna 1828 7 000 ruplalla edelleen asessorin vaimo Lovisa Ulrika Rosenströmille. Rosenströmin perhepiirissä, kaupunginlääkäri B. O. Rosenströmin perilliset Jeanette ja Eva Sofia Rosenström, omistus pysyikin melkein 50 vuotta aina vuoteen 1875 asti. Tällöin Eva Sofia Rosenström myi kiinteistön 32 000 mk:lla kauppiaan leski Wilhelmina Judénille. Vakuutusosakeyhtiö Kaleva osti tontin rakennuksineen Judénilta 14 vuotta myöhemmin, tarjoten siitä 83 000 mk. (tonttikortisto; HKA ma.. Kalevan johtok:n ptk. 21.2. 1889 §5; S-o)

Tontin nro 5 kaupunki oli ensi kerran myynyt vuonna 1819 eli vuotta myöhemmin kuin tontin nro 1. Ensimmäinen ostaja oli porvari A. Weurlander, ja seuraavan kymmenen vuoden aikana tontti vaihtoi omistajaa kolme kertaa. Weurlanderin jälkeen tontin omistivat porvari I. Backman, senaatin esittelijäsihteeri Lars Sacklén sekä lakitieteen professori Wilh. Gabr. Lagus. Viimeistään Laguksen perhe aloitti tontille rakentamisen, sillä heidän omistuksessaan ja asuinpaikkanaan se tuli pysymään seuraavat 59 vuotta. Edellä mainitun poika, professori Jakob Joh. Wilh. Lagus omisti kiinteistön ja myi sen kaupungille, kun vuonna 1888 uuden asemakaavan mukaisesti toteutettava Erottajankadun leventäminen edellytti kyseisen tontin pienentämistä ja johti sen osittaiseen jäämiseen kadun alle. Tontista tuli niin pieni, että sille rakentaminen edellytti yhdistämistä viereisen tontin kanssa. Sen osti kaupungilta vakuutusosakeyhtiö Kaleva, joka jo rakentamistarkoituksessa oli hankkinut viereisen tontin omistukseensa.

Kalevan uuden toimitalon vuokralaiseksi sittemmin tullut Helsingfors Sparbank oli myös kiinnostuneena huomionut myytävänä olleen tontin, mutta ei halunnut ryhtyä kilpailemaan ostajana Kalevan kanssa vaan tyytyi toistaiseksi vielä vuokratiloihin tällä sijainniltaan sopivaksi katsomallaan liikepaikalla (Lodenius 1975, s. 111).

2.3. Rakennukset

Tontilla nro 1 oli Uudenmaankadun varressa asuinrakennus, jossa pihalla talous- ja ulkorakennukset tontin länsi- ja pohjoisrajojen suuntaisesti (ks. kannen asemapiirros; rakennukset näkyvät purettaviksi merkittyinä). Ne olivat luultavasti kaikki matalalle kivijalalle perustettuja yksi- tai kaksikerroksisia puurakennuksia.

Kaikki tontin nro 5 rakennukset olivat sijainneet Erottajankadun alle jääneessä osassa, joten Kaleva osti kaupungilta tontin, jolla ei ollut rakennuksia. Rakennukset sijaitsivat sekä Erottajankadun että Uudenmaankadun varressa ja olivat matalalle kivijalalle perustettuja puurakennuksia. Tontin koilliskulmassa sijaitsivat kaksikerroksiset asuin- ja talousrakennukset. Pihalle kuljettiin Erottajankadun puolelta rakennusten välissä sijainneen porttikäytävän kautta. (Valokuva, otettu vähän ennen purkamista v. 1888, neg.nro 4795; HKM.).

2.4. Lähiympäristö ja kunnallistekniikka

Enimmäkseen lähiympäristön rakennukset Erottajalta pois päin siirryttäessä olivat vielä 1800-luvun kuluessa rakennettuja, matalalle kivijalalle perustettuja puurakennuksia. Tässä korttelissa oli kuitenkin jo ehditty rakentaa kaksi nelikerroksista kivitaloa. Toinen sijaitsi Erottajankadun puoleisella naapuritontilla, ja se oli rakennettu arkkitehti F.A. Sjöströmin suunnittelemana vuonna 1883 Helsingin saksalaiseksi kouluksi. Uudenmaan- ja Yrjönkadun varrella tässä korttelissa seisoivat edelleen yksi- ja kaksikerroksiset puurakennukset. Yrjönkadun ja Bulevardinkadun kulmaan oli myös jo vuonna 1888 alettu rakentaa arkkitehti Theodor Granstedtin suunnittelemaa nelikerroksista asuintaltoa. Viimeksi mainittua vastapäätä seuraavassa korttelissa sijaitsi vuonna 1884 valmistunut arkkitehti Sebastian Gripenbergin suunnittelema uusklassistinen Suoma-

laisen tyttökoulun rakennus (Ollila–Toppari 1975, s. 178).

Tontin lähiympäristön rakentaminen viimeisimmän asemakaavan ja rakennusjärjestyksen mukaan oli siis vasta aluillaan. Erottajankatu ja Uudenmaankatu olivat levennyksen jälkeen 14,85 m leveitä ja niiden jalkakäytävät kolme metriä leveitä. Kadut olivat tässä kohdassa mukulakiveyksellä päällystettyjä kuten jalkakäytävätkin. Kummankin kadun alla kulki kaupungin vesi- ja viemäriverkosto. Katuvalaistus valurautapylväiden kannattamin kaasulyhdyin tuli myös näiden katujen varsille. Lähin raitiotie sijaitsi Bulevardilla. Kolmikulmasta oli jo tehty puisto, jossa kasvoivat vielä matalat puuistutukset.

Erottajankadun varressa Kolmikulman kohdalla kerrostaloja ei vielä ollut kuin korttelin kulmissa; välissä olleet neljä tonttia rakennettiin vasta parikymmentä vuotta myöhemmin. Mutta niiden takaa kohosi Korkeavuorenkadun varteen rakennetun paloaseman torni. Paloaseman oli suunnitellut arkkitehti Theodor Höijer, ja se valmistui vuonna 1890. Yrjönkatu Kolmikulman toisella reunalla täyttyi korkeilla kivitaloilla vasta 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana.

Rakennus valokuvattuna pian valmistumisensa jälkeen 1890-luvulla.
Kuva HKM, repro RAKH.

3. RAKENNUTTAMINEN

3.1. Rakennuttaja

Vuonna 1874 perustettu henkivakuutusosakeyhtiö Kaleva toimi erilaisissa vuokrahuoneistoissa, viimeiseksi arkkitehti Theodor Höijerin suunnittelemassa Grönqvistin talossa Pohjoisesplanadin varrella ennen kuin ryhtyi kokonaisen oman talon rakennuttamiseen (Zetterman 1915, s. 52–79). Oman talon ostamisesta oli kylläkin yhtiössä neuvoteltu jo vuonna 1876; silloin tarjolla oli kauppias Resvoyn omistama talo Unioninkatu 25:ssä. Uuden toimitalon rakennushankkeeseen ryhtyminen on yhtiön vuosikertomukseen kirjattu seuraavasti: “Kun vakuutusyhtiön yhtiökokous vuonna 1887 antoi johtokunnalle vallan tilaisuuden sattuessa ostaa yhtiön varalle Helsingistä jonkin kiinteistön, johon sopisi laittaa sovelias huoneisto pääkonttorille ynnä lujain holvien kanssa yhtiön arvopaperien ja vakuutusasiakirjain säilyttämistä varten, on johtokunta kuluneena vuotena ostanut vierekkäin olevat tontit, no 5:n Erottajantorin ja no 1:n Uudenmaankadun varrella, aikomuksessa näille yhdistetyille tonteille rakentaa suu-rehkot kivirakennukset, joihin jo piirustuksetkin, arkkitehti Höijerin tekemät, ovat asianmukaisessa virastossa vahvistetut” (Vak. Kalevan vuosikert. 1889, s. 10).

Hankkeen aluksi nimitettiin rakennuskomitea, joka oli yhtiön sisäinen, toimitusjohtajan ja kahden johtokunnan jäsenen muodostama toimikunta ja joka tuli huolehtimaan rakennustyön kuluessa hoidettavista juoksevista asioista. Johtokunnan jäsenistä rakennuskomiteaan valittiin yliopiston kamreeri Nils Christian Westermarck sekä insinööri ja mm. Suomen Taideyhdistyksessä vaikuttanut Carl Gustaf Sanmark, toimitusjohtajana siihen kuului Uno Kurtén. (johtok:n ptk. 28.9.1889 § 3 ja § 4; S-o).

3.2. Rakennuksen tuleva käyttötarkoitus

Kuten jo edellä kävi ilmi, alkuun oli etsitty kiinteistöä yhtiön tiloja ja toimintoja varten, mutta tonttikauppojen jälkeen oltiin rakentamassa kokonaista kivitaloa. Yhtiölle vuokratut huoneet Grönqvistin talossa olivat käyneet ahtaiksi ja yksi kassaholvi riittämättömäksi. Yhtiön pääkonttorissa työskenteli tuossa vaiheessa toimitusjohtajan lisäksi kamreeri, kassanhoitaja ja pari kolme konttoristia, joista yksi ehkä konttoriapulainen. Vahtimestarilla oli asunto pääkonttorin huoneiden yläpuolella Grönqvistin talon toisessa kerroksessa. Joku konttoristeista oli asunut pääkonttorin tiloissa jossakin vaiheessa, mutta vahtimestaria lukuunottamatta henkilökunnan asumisen järjestäminen ei kuulunut yhtiölle. Uuden toimitalon asuntojen ei siis ollut tarkoitus tulla henkilökunnan asunnoiksi. Mutta loisteliaan talon suuret liike- ja asuinhuoneistot tuottivat yhtiölle hyvät vuokratulot, se oli varmasti käytännössä nähty jo yhtiön ollessa itse vuokralla sellaisessa, vasta valmistuneessa Grönqvistin talossa, jonka rakentamista yhtiö oli myös ollut lainoittamassa. Tulevista vuokralaisista ainakin Helsingfors Sparbank oli ilmeisesti tiedossa jo rakennuksen suunnittelu-, mutta viimeistään rakennusvaiheessa kuten kouluhallituskin. (Eskelinen 1978, s. 57–60)

Näkymä Erottajankadun ja Bulevardin kulmasta vuonna 1920. Kuva HKM.

4. SUUNNITTELU

4.1. Arkkitehtisuunnittelu

4.1.1. Arkkitehdin valinta

Kun tontit oli ostettu keväällä 1889, oli yhtiön johtokunnalla syyskuun lopulla tarkasteltavanaan luonnossuunnitelmat kolmelta eri suunnittelijalta, joita olivat arkkitehdit Theodor Höijer, Magnus Schjerfbeck ja Onni Törnqvist. Johtokunnan pöytäkirjoihin ei ole kirjattu, miten em. arkkitehteihin oli päädytty ja oliko luonnossuunnitelmia mahdollisesti tilattu edellä mainittujen lisäksi muiltakin. Kyseisessä kokouksessa ei vielä tehty päätöstä arkkitehdin valinnasta, mutta päätettiin tiedustella arkkitehti Höijeriltä, mihin hintaan hän ottaisi laatiakseen täydelliset suunnitelmat (pää- ja detailjiirustukset sekä työselitys ja kustannusarvio) vaihtoehtoisesti neljä- tai viisikerroksisen kivitalon rakentamiseksi. (johtok:n ptk. 26.9.1889 § 3; S-o).

Höijer toimitti palkkiolaskemansa kaksi päivää myöhemmin tiedoksi johtokunnalle, joka samassa yhteydessä vielä palasi hankkeen arkkitehdin lopulliseen valintaan. Johtokunta totesi luonnossuunnitelmat läpi käytyään, että arkkitehti Höijerin luonnos vastasi parhaiten johtokunnan näkemystä huoneistojaon ja samalla rakennuksen kannattavuuden suhteen. Höijerin antaman palkkiolaskelman kokonaissumma oli 18 925 mk, josta pääpiirustusten ja kustannusarvion osuus oli 5 625 mk, työselitys, urakointi, työ- ja yksityiskohtapiirustukset yhteensä 6 500 mk, rakennustyön aikainen - Höijerin arvion mukaan 17 kuukauden ajalta - työn valvonta ja johto yhteensä 6 800 mk. Viimeksi mainitusta johtokunta oli kuitenkin halukas tinkimään Höijerin ilmoittaman 400 mk:n kuukausimaksun 300 mk:aan. (johtok:n ptk. 28.9.1889 § 2; S-o).

Lokakuussa 1889 eli kuukauden kuluttua siitä, kun Kalevan johtokunta oli päättänyt arkkitehti Höijerin valinnasta, toimitti Höijer tilatut uudet luonnokset neljä- ja viisikerroksista rakennusvaihtoehdoista. Niiden pohjalta tehtiin lopullinen päätös siitä, että yhtiön tuleva toimitalo rakennettaisiin viisikerroksiseksi ja myös, että koko rakennuksen välipohjat tulitisiin rakentamaan rautapalkkien varaan vielä yleisesti käytössä olevien puurakenteisten välipohjien sijasta. Näiden päätösten pohjalta Höijer laati lopulliset piirustukset, jotka olivat valmiina puolitoista kuukautta myöhemmin, jolloin johtokunta välittömästi hyväksyi ne ja päätti toimittaa maistraattiin vahvistettaviksi. (johtok:n ptk:t 22.10.1889 § 5 ja 9.12.1889 §4; S-o).

4.1.2. Arkkitehti Theodor Höijer

Theodor Höijer tunnettiin Kalevassa sekä arkkitehtina, olihan yhtiö toiminut melkein puolet ajastaan, viimeiset kuusi vuotta Höijerin suunnittelemassa Grönqvistin talossa, että yhtiön laina-asiakkaana. Höijer oli nimittäin vuoden 1889 alussa anonut ja saanut yhdessä Rob. Huberin kanssa Kalevalta suuren lainan rakentaakseen Läntinen Heikinkatu 16:een yhteisen liike- ja asuintalon. Kalevassa oli lainan käsittelyn yhteydessä tutustuttu kyseisen rakennuksen suunnitelmiin. (johtok:n ptk. 26.1.1889 §5; S-o)

Vuokrataloja, joissa ensimmäinen kerros oli liiketiloiksi ja ylemmät asuinhuoneistoiksi rakennettuja, Höijer oli ennen Kalevalta tullutta toimeksiantoa rakentanut Helsingin keskustaan Kruununhaan, Kluuvin, Kampin ja Kaartinkaupungin alueelle useita. Espanadin Erottajan puoleisen puoleen hän pääsi 1880- ja 90-lukujen vaihteessa rakentamaan niitä useampia. Työtahti oli kova, useita rakennuksia vuodessa. Piirustukset Bulevardi 1:een valmistuivat keväällä 1888, Höijerin ja Huberin talon piirustukset vuoden 1889 alussa, Catanin talon piirustukset (Pohjoisesplanaadi 31) myös vuonna 1889 ja Kalevan talon piirustukset siis joulukuussa 1889. Samaan aikaan ra-

kennettiin Erottajan- ja Korkeavuorenkatujen väliin Kolmikulman kohdalla jäävään kortteliin Höijerin vuonna 1887 suunnittelemaa paloasemaa.

Höijer oli päättänyt arkkitehtiopintonsa Tukholmassa vuonna 1868. Harjoiteltuaan aluksi mm. yleisten rakennusten ylihallituksessa hän aloitti yksityisarkkitehdin uran Helsingissä maaliskuussa 1873 saaden alusta lähtien suunnittelutöitä, jotka käsittivät käyttötarkoitukseltaan mitä moninaisempia rakennuksia ja rakennelmia sekä kivistä että puusta. Kivitaloja Höijer ehti koko 35-vuotisen yksityisarkkitehdin uransa aikana suunnitella noin kuusikymmentä. Niistä noin puolet oli kolme–viisikerroksisia asuinkivitaloja, joista pääosa rakennettu ennen Kalevan taloa. Toisen puolen muodostivat vähintään viisitoista teollisuusrakennusta, yhdeksän suurempaa julkista rakennusta, mm. liiketalo, hotelli, paloasema, kirjasto, pari koulua, kirkko ja museo sekä kahdeksan pienempää julkista rakennusta. (Viljo 1985, s. 9)

Kalevan talon valmistuttua vuonna 1891, sai Höijer vielä apteekkari Girsénin tilauksesta rakennettavakseen vastapäisen tontin Erottajakadun ja Eteläesplanadin kulmasta (os. Erottajakatu 19). Sen jälkeen Höijerin toimistossa hiljenikin liike-asuintalojen ja Erottajakadun suunnalta tulleiden tilausten osalta. Ylipäätään Kalevan talon valmistuessa rakennusalalla oli laskukausi jo alkanut ja Kalevan talosta tuli melkein pääte-piste Höijerin uran parikymmentä vuotta kestäneelle menestyskaudelle. Rakennus-toiminnan piristyttyä 1890-luvun puolivälissä Höijeriltä tilattiin edelleen kiviasuintaloja-kin, ja hän mm. osallistui v. 1899 arkkitehtikilpailuun vakuutusyhtiö Pohjolan talosta ja tuli siinä palkituksi. Kun Kaleva vuonna 1903 jälleen oli rakentamassa vuokra-asuintaloa yhdistettäväksi toimitaloonsa, Höijeriä kaavailtiin myös uuden talon suunnittelijaksi, mutta luonnosten pohjalta päädyttiinkin ajankohtaiseen nuorempien arkkitehtien toimistoon Grahn, Hedman & Wasastjerna (ks. tämän selvityksen osa I, s.13).

4.2. Rakenne- ja muu suunnittelu

Toistaiseksi ei ole löytynyt minkäänlaisia tietoja kohteen rakennesuunnittelusta eikä -suunnittelijasta. Kyseisen arkkitehtuuritoimiston osalta ei ole toistaiseksi selvitetty, kenellä tai keillä se teetti rakenteiden kantavuus- ja lujuuslaskelmat, toisin kuin useiden muiden arkkitehtien tai toimistojen kohdalla. Myöskään kenelläkään siellä toimineista arkkitehteistä ei tiettävästi ollut erityisiä konstruktöörin valmiuksia, vaan kaikki olivat puhtaasti arkkitehtikoulutuksen saaneita.

Kaasu-, vesi- ja viemäröintijärjestelmien sijoittamiseksi rakennukseen on saatu tarvittavaa asiantuntemusta mahdollisesti Helsingin kaupungin asianomaisilta laitoksilta. Ainakin Helsingin kaupungin kaasulaitos vastasi itse myös kaasujohtojen asentamisesta, eikä antanut sitä yksityisten urakoitsijoiden tehtäväksi (esim. Lahti 1960, s. 193). Vesi-johtourakoitsijoita sen sijaan toimi Helsingissä useitakin, ja ne tarjosivat asennusten ja tarvikkeiden lisäksi myös suunnittelua (esim. Rob. Huber Oy). Sähkönjakelu Helsingissä oli tuolloin vielä yksityisten yrittäjien harjoittamaa liiketoimintaa, ja jonkun sellaisen palveluksia on tässäkin tapauksessa käytetty.

Sisustuksen suunnittelu sisältyi nähtävästi arkkitehtisuunnitteluun siltä osin, kuin sitä ei jätetty huoneistojen tulevien vuokralaisten tehtäväksi. Erityisesti ainakin Kalevan ja Helsingfors Sparbankin sekä mahdollisesti myös talon kolmannen liikehuoneiston asiakassalien kiinteä sisustus on ollut Höijerin suunnittelemaa. Myös osa talon uuneista on ilmeisesti Höijerin suunnittelemaa, mutta muidenkin suunnittelemaa on käytetty.

5. RAKENTAMINEN

5.1. Rakennustyön suoritusmuoto, rakentajat, työnjohto ja valvonta

Rakennustyö teetettiin urakkatyönä, ja urakoitsija valittiin arkkitehtipiirustusten valmistamisen jälkeen urakoitsijoilta pyydettyjen kirjallisten tarjousten perusteella yhtiön johtokunnassa. Urakkatarjouksensa jätti kuusi eri urakoitsijaa; Gustaf Jansson, N. G. Siivenius, N. Salin, H. E. Lohman, J. Ahde ja C. G. Hjort af Ornäs. Tarjouspyynnössä oli urakoitsijoille ilmoitettu rakennustyön vaadituksi valmistumisajankohdaksi 1.6.1891. Johtokunnan enemmistö kannatti halvimman tarjouksen jättäneen arkkitehti Hjort af Ornäsin valintaa, mutta päätti vielä toimittaa hänelle uuden tarjouspyynnön, jossa rakennusaikaa pidennettäisiin yhdellä vuodella kesäkuuhun 1892 asti. Hjort af Ornäs vastasi, ettei pysty alentamaan tarjoushintaa, vaikka rakennustyöhön olisikin käytettävissä pidempi aika, koska hän ei tarjouksessaan alunperinkään ollut huomionut tilien hinnannousua, mikä kohdistui suoraan hänen omiin kustannuksiinsa, koska hän rakenssi oman tiilitehtaansa tuottamista tiilistä.

Urakoitsija Hjort af Ornäsin urakkaan sisältyivät perustus- ja rungonpystytys sekä vesikatto rakennusaineineen. Vaikka rautarakenteet tilattiin Kalevan toimesta erikseen (johtok:n ptk. 18.2.1890 § 2; S-o), kuuluivat välipohjien, kassaholvien ym. rakentaminen mitä ilmeisimmin kuitenkin Hjort af Ornäsin töihin. Sen sijaan sisustus-, vesijohto-, sähkö- ym. työt ja tarvikkeet tilattiin erikoisliikkeiltä.

Alueella voimassa oleva rakennusjärjestys oli vahvistettu 9.6.1875, ja sen noudattamista valvoi kaupungin maistraatti. Rakennusjärjestyksen edellyttämät lupa-asiat käsiteltiin yhtiön johtokunnassa. Rakennuttajan etuja valvoi rakennustoimikunta ja lisäksi arkkitehti Höijerille maksettiin työmaan ylimmästä valvonnasta ja työnjohdosta. Urakoitsija Hjort af Ornäs oli ennen töiden alkamista hyväksytetty maistraatissa rakennustyömaan vastuulliseksi työnjohtajaksi (maistr:n ptk. 14.3.1890 §3; HKA ma.). "Kvartersmannen" oli ollut herra E. L. Johansson ("Försäkringsaktieb....", s.148). Itse rakennustyöläisistä ei ole tietoa.

5.2. Rakentamisaikataulu

Rakennuksen suunnittelutyö oli lähtenyt käyntiin syyskuussa 1889 ja lopulliset piirustukset olivat valmiit joulukuun alussa 1889. Tontilla mahdollisesti jäljellä olleet vanhat rakennukset purettiin viimeistään helmi–maaliskuussa 1890. Rakennusjärjestyksen edellyttämän työmaata ympäröivän suoja-aidan rakentaminen oli ajankohtaista helmikuussa (maistr:n ptk. 19.2.1890 § 5; HKA ma.).

Kylmimpään talviaikaan ei rakennustöitä tuolloin tehty. Urakoitsija aloitti louhinta- ja perustustyöt maaliskuussa 1890 ("Försäkringsaktieb....", s.148). Tiilirungon ja vesikaton oli oltava syksyllä valmiit, jotta rakennusrunko ehti seuraavan talven ajaksi kuivumaan ennen keväällä 1891 aloitettavia sisustustöitä. Rakennuslupaa tilapäisille rungon kuivumista jouduttaville kuivausuuneille (160 kpl) anottiin marraskuun puolivälin jälkeen (maistr:n ptk.t 19.11.1890 §7 ja 6.12.1890 §3; HKA ma.)

Keväällä 1891 kuivausuunit purettiin ja rakennustyöt jatkuivat sisustustöillä. Tässä vaiheessa oli vielä mahdollista muuttaa alkuperäisiä suunnitelmia mm. kevyiden väliseinien ja tulisijojen osalta. Rakennus- ja sisustustyöt ehdittiin saattaa valmiiksi vain osassa rakennusta ennalta asetettuun valmistumisajankohtaan, kesäkuun ensimmäiseen päivään mennessä. Niihin kuului ensimmäisessä kerroksessa pankille vuokrattu huoneisto sekä joitakin muita huoneita talon pihapuolella. Kalevan omat tilat kuuluivat il-

meisesti viimeksi valmistuneisiin, sillä johtokunta kokoontui yhtiön vanhoissa toimitiloissa Pohjoisesplanaadin varrella vielä elokuun loppuun asti, ja ensimmäisen kerran uusissa tiloissa 17.9.1891. Kalevan muiden toimintojen tarkkaa siirtymisajankohtaa vanhoista uusiin tiloihin ei ole tiedossa. Asuinhuoneiston talosta vuokranneille päätettiin myöntää vapautusta, osalle puolen kuukauden ja osalle yhden kuukauden vuokran verran rakennustöiden keskeneräisyydestä johtuneen haitan vuoksi. Kesken todennäköisesti olivat sisustuksen viimeistelytyöt huoneistoissa tai porrashuoneissa. (johtok:n ptk:t 26.8.1891 §6, 17.9.1891 ja 26.9.1891 §5; S-o)

Rakennusjärjestyksen (§ 60) edellyttämä loppukatselmus oli rakennuksessa suoritettu 1.10.1891 (johtok:n ptk. 7.10.1891 §5). Asukkaiden sisäänmuuton jälkeen tulivat vasta myös mahdolliset suunnittelun ja rakennustyön epäkohdat käytön myötä esiin. Ensimmäisen vuoden aikana oli ilmeisesti esiintynyt kosteusongelmia kylpyhuoneiden yhteydessä Erottajankatuun ja pihasiipeen rajoittuvissa asuinhuoneistoissa (3., 4. ja 5. krs), sillä niihin haluttiin rakentaa yksi uuni lisää kylpyhuoneen läheisyyteen. Myös Uudenmaankadun puoleiseen sisäänkäyntiin liittyvässä porrashuoneessa oli katsottu tarvittavan yksi uuni lisää kolmannen kerroksen tasanteella. (maistr:n ptk:t 31.8.1892 §8 ja 10.9.1892 §7, jonka liitteenä kats.ptk. 2.9.1892; HKA ma.)

5.3. Kustannukset

Tontista nro 1 Kaleva oli vuonna 1889 maksanut 83 000 mk ja 43 753 mk tontista nro 5 (Vak.oy Kalevan vuosikert. 1890. Tonttirik.; HKA ma.). Kokonaisrakennuskustannuksiksi on rakennuksen palovakuutusasiakirjassa ilmoitettu 748 000 mk (Palovak. 2.6.1897 nro E 2. Palovak.oy Fennia; Y-Fennia). Gustaf Hjort af Ornäs in urakkatarjouksen summa oli ollut 566 496 mk, ja ylimääräisistä töistä 1.6.1891 jälkeen hänelle maksettiin vielä hieman lisää. Rakennusaineista rautarakenteet muodostivat kokonaiskustannuksista noin yhdeksäsosan (Försäkringsaktieb..., s. 148). Muista erikoisliikkeiltä tilatuista rakennusaineista, varusteista ja tarvikkeista ja sisustus-, sähkö- ja vesijoh-toasennustöistä koitui kustannuksia yhteensä suunnilleen saman verran kuin rautarakenteista yksistään.

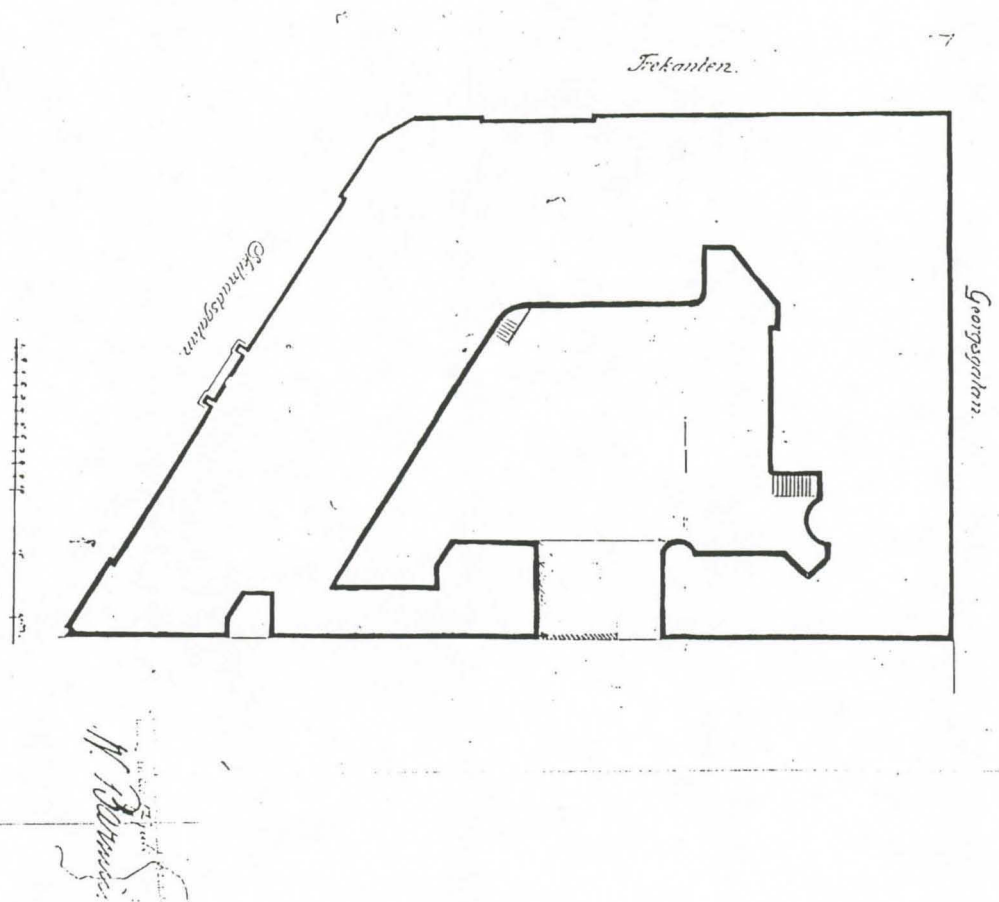
Vuoden 1890 vuosikertomuksessa rakennustöiden vielä ollessa käynnissä ilmoitettiin yhtiön talon arvoksi 626 568,83. Rakennuksen arvo oli korkeimmillaan vastavalmistuneena: 876 894,63 mk (Vak.oy Kalevan vuosikert. 1891). Palovakuutusasiakirjassa, joka on laadittu kesällä 1897 eli noin kuusi vuotta rakennustöiden valmistumisen jälkeen, palovakuutusyhtiössä arvioitiin asuinrakennuksen arvoksi 775 000 mk, ulkorakennuksen arvoksi 5 000 mk ja aidan arvoksi 2 000 mk. (Palovak. 2.6.1897 nro E 2. Palovak.oy Fennia; Y-Fennia)

6.YHTEEN- JA LISÄRAKENTAMINEN v. 1903–05 JA v. 1914-15

6.1. Yhteenrakentaminen tontin nro 14 kanssa v. 1903–05

Kaleva osti myyntiin tulleen naapuritontin rakennuttaakseen sen niin tehokkaasti kuin rakennusjärjestyksen mukaan oli mahdollista. Siinä onnistuttiin tilaamalla Arkkitehtuuri-toimisto Grahn, Hedman & Wasastjernalta suunnitelmat vuokra-asuintalosta, jota ei pelkästään rakennettu kiinni tontin rajalle ulottuvan v.1889–91 rakennetun talon päätyyn, vaan joka yhdistettiin edellisen kanssa. Niiden Uudenmaankadun puoleiset sisäänkäynnit yhdistettiin uuden yhteisen porrashuoneen varteen. Tarpeettomaksi jäänyt pihan puoleinen v. 1889–91 rakennettu porrashuone purettiin pois, mikä taas avasi piha-alueetta, mutta ei näkynyt mitenkään rakennuksen julkisivussa. Taloille riitti myös yksi yhteinen porttikäytävä kadulta pihalle. Piha-alueesta tulikin poikkeuksellisen avara keskikaupungin piha, kun kahden talon pihat yhdistettiin. Pihan korkeuseroja järjestettiin viimeksi hankitun tontin puolelle rakennetulla pengerryksellä. (ks. tämän selvityksen osa I)

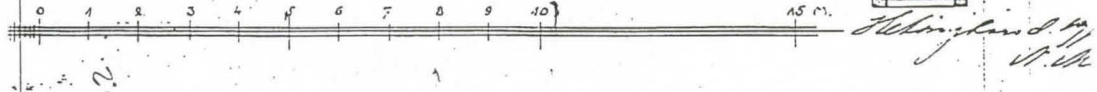
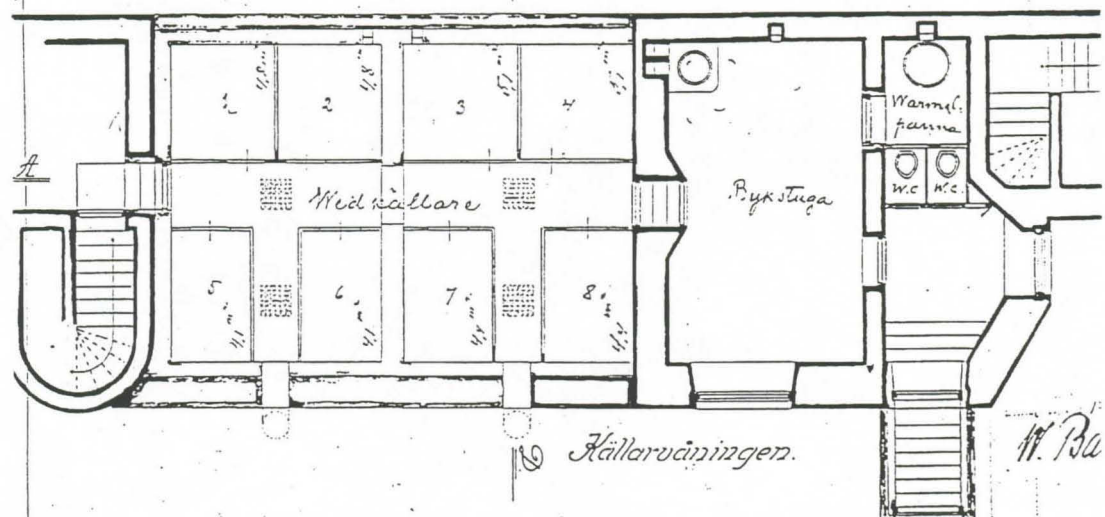
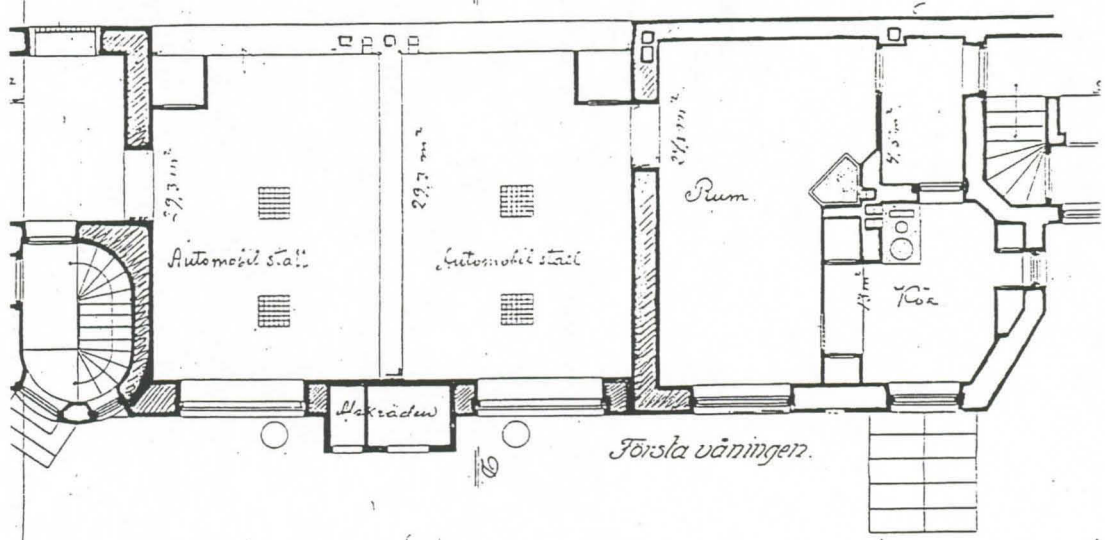
6.2. Lisärakentaminen v. 1914–15

Asemapiirustus. Nikolai Meder, 19.6. 1914.
Vahv. 17.7.1914. VA Rakh II.

... i Roslundin keräily...
 ...

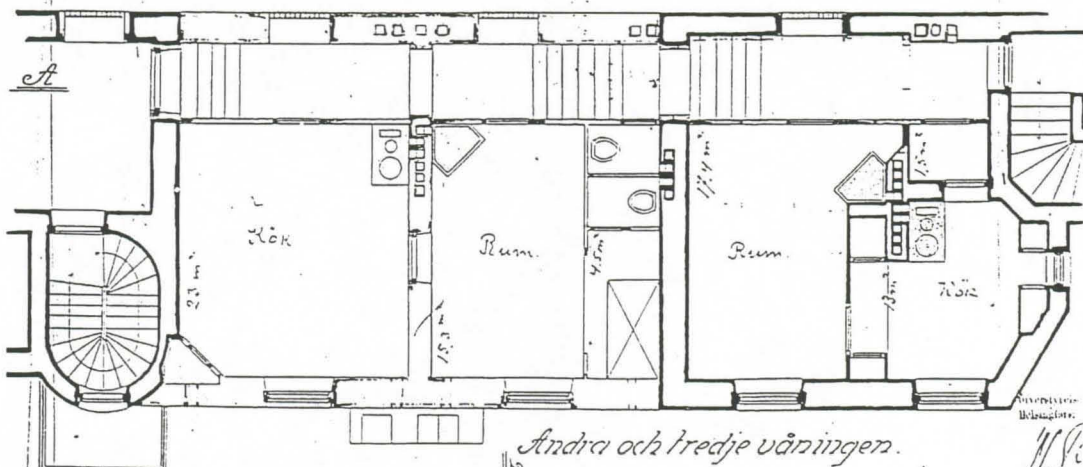
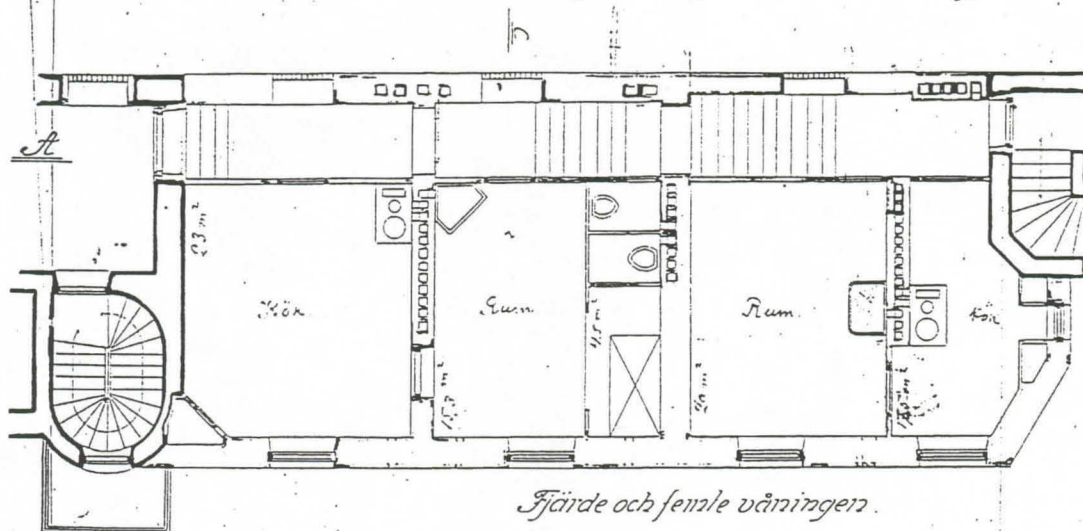
*Piirustus till tillbyggnad i Statsverkets gård N° 3-5 vid
 Nylandsgatan i Helsingfors stad.*

M. Ba
Helsingfors 1914
V. M.

Kellarin ja ensimmäisen kerroksen pohjapiirustukset.
 Nikolai Meder, 19.6. 1914. Vahv. 17.7.1914. VA Rakh II.

Plitning till tillbyggnad i Statsverkets gård N° 3-5 vid Nylandsgatan i Helsingfors

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 15 m

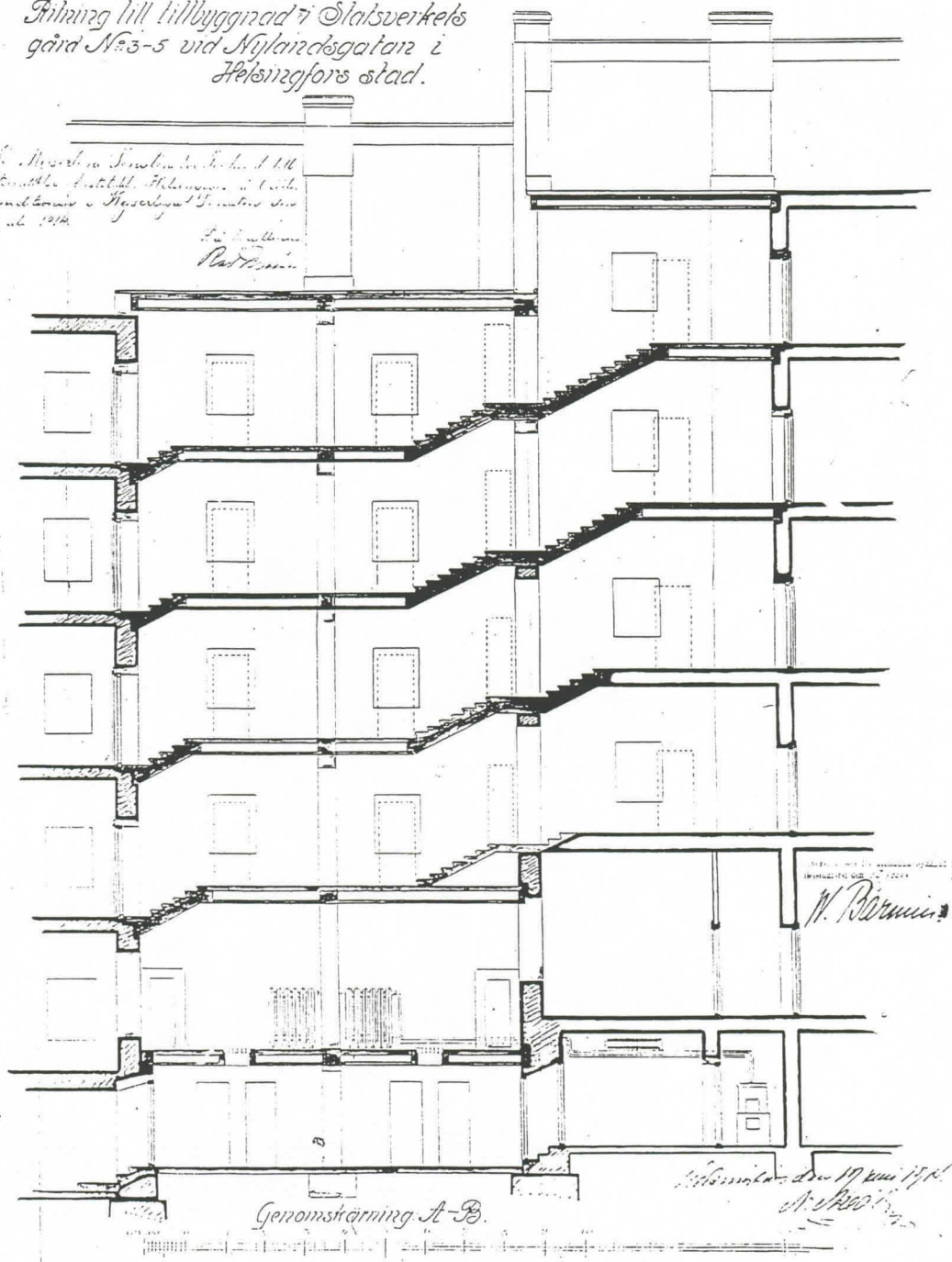
*Helsingfors den 17
A. Ullén*

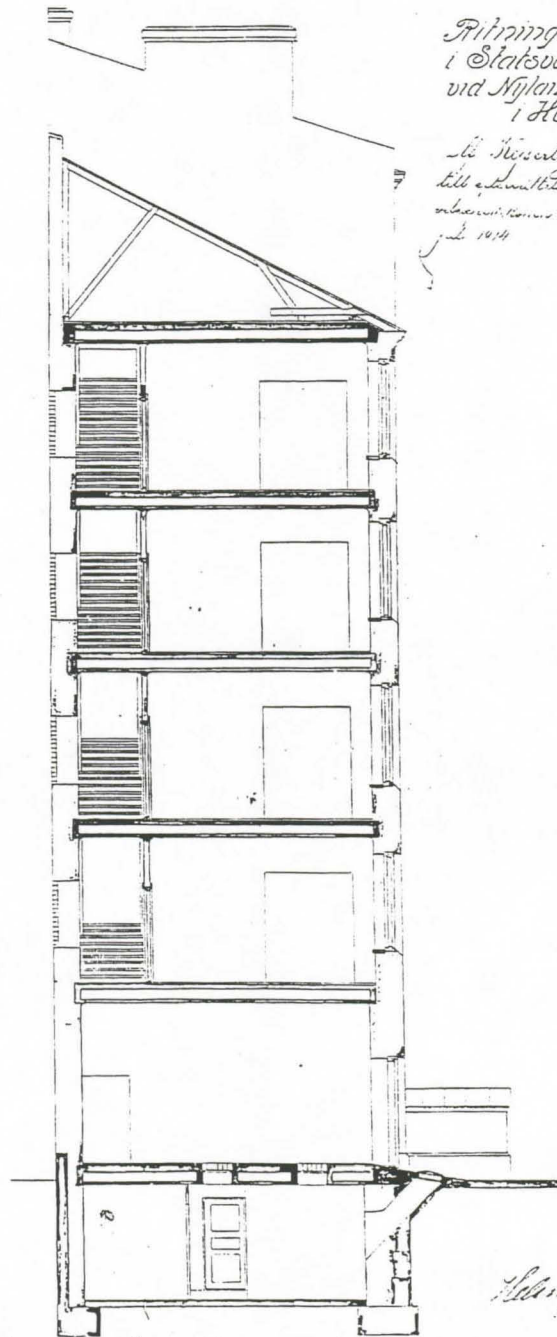
2.-5. kerroksen pohjapiirustus. Nikolai Meder, 19.6. 1914.
Vahv. 17.7.1914. VA Rakh II.

*Förhåll till tillbyggnad i Slatsverkets
gård N:3-5 vid Nylandsgatan i
Helsingfors stad.*

*Enligt Meddelande från Statens Byggnadsnämnd d. 11/11
1914 om tillstånd för byggnad i till-
byggnad i Slatsverkets gård N:3-5
den 17/11 1914*

*Enligt Meddelande
Statens Byggnadsnämnd*

*Ritning till tillbyggnad
i Statsverkets gård N:o 5
vid Nyländsgatan
i Helsingfors stad.*

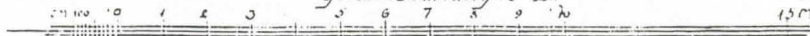
*År Högskolan, Föreläsare för Arkitektur
till arkitektens fastställt. Helsingfors, i t.
utskottet. Högskolan, den 21
jul 1914*

*En ritning
W. Rönkä*

W. Rönkä

*Skisslöst den 17 juni 1914
S. Meder*

Genomskärning C-D

6.2.1. Rakennuttaja

Kiinteistö oli heti omistajanvaihdoksen jälkeen asetettu siviilitoimituskunnan alaisen yleisten rakennusten ylihallituksen hallintaan. Ylihallitus toimi kiinteistön korjaus- ja muutos- sekä lisärakennustöiden rakennuttajana. Senaatin varapuheenjohtaja M. Borovitinoff oli tehnyt kiinteistön lisärakentamista koskevan aloitteen, jonka jälkeen yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtaja Wiktor Barmin antoi lisärakennusosan suunnittelutyön ja kustannusarvion laatimisen arkkitehti Nikolai Mederille. Rakennusmäärärahat myönsi senaatti Mederin laatimien piirustusten ja kustannusarvion perusteella. (Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1914–16, s. 14)

6.2.2. Lisärakentamisen tarkoitus

Arkkitehti Mederin tehtävänä oli suunnitella 1889–1891 ja 1903–05 rakennettujen talojen pihasiivet yhdistävä lisärakennusosa, jolla kiinteistön naapuritonttien vastainen pohjoisraja tulisi umpeen rakennetuksi ja siten piha-alueesta kokonaan ulkopuolelle suljettu (Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1914–16, s. 14). Rakennusten pihasiivet oli rakennettu yhdensuuntaisesti pitkin tontin pohjoisrajaa, niiden runkosyvyys oli sama ja kummassakin oli viisi kerrosta sekä ullakko, huonekorkeuden ollessa sama, joten niiden väliin jääneen tilan täyttäminen oli hyvin luonnollinen, ikään kuin jo Arkkitehtuuritoimisto Grahn, Hedman & Wasastjernan vuonna 1903 ennakoima, ratkaisu.

Suuremman tilamäärän tarve ei siis ollut lisärakentamisen peruste. Uudesta osasta oli mahdollista tehdä pohja-alaltaan kuitenkin niin pieni, että siihen saatavilla huonetoilla ei ollut merkitystä kiinteistön kokonaiskäytön kannalta. Virastot pystyttiin sijoittamaan vanhempiin osiin, joissa oli käytettävissä kookkaat huoneet ja laajat tilasarjat. Osa v.1889–91 ja 1903–05 rakennettujen talojen huoneistoista voitiin myös säilyttää edelleen asuinkäytössä, kun kaikkea tilamäärää ei ollut heti tarvetta ottaa virastokäyttöön. Niiden korkeatasoisista ja kookkaista asunnoista oli myös luonnollista järjestää virka-asuntoja korkeassa asemassa olleille valtion virkamiehille, mutta pienempiä ja vaatimatompia asuntoja autonkuljettajille, virastojen vahtimestareille, kiinteistön lämmittäjille ja siivoojille ei ollut useita. Lisärakennusosan noin 42 m²:n huoneistot oli siten luontevinta järjestellä asunnoiksi viereisen, pohja-alaltaan suunnilleen samankokoisen, v.1889–91 rakennetun pihasiiven tavoin.

Lisärakennusosan paikalta oli purettava yhden kerroksen korkuinen tiilestä muurattu ulkorakennus, jossa oli myös muurattu kellarikerros. Paikalla oli ollut v.1891 rakennettu ulkorakennus, joka vuonna 1905 oli suunniteltu korvattavaksi uudella, mutta suunnitelman toteutuksesta ei ole tietoa. Ulkorakennuksessa olleet käymälät, jotka olivat palvelleet ainakin v.1889–91 rakennetun pihasiiven asukkaita, tultiin korvaamaan lisärakennustöiden yhteydessä sisätiloihin sijoitettavilla WC:illä ja erillisellä jätehuoneella. Ulkorakennuksessa sijainnutta toista pesutupaa ei enää ollut syytä korvata uudella. Sen tilalle saatiin autotalli kuvernöörin virka-autolle ja toinen autotalli jonkun viraston käyttöön. Autotalleja ei tontilla vielä Kalevan omistusaikana ollut ollut. Kellarivarastot rakennettiin uudestaan lisärakennusosan kellarisiin.

Arkkitehti Nikolai Mederille oli keväällä 1914 annettu myös tehtäväksi yhteistyössä rakennuksiin muuttavien virastojen kanssa laatia ehdotus niiden sijoittamisesta ja tilojen järjestelämisestä virastojen käytön edellyttämällä tavalla sekä kustannusarviot tarvittavista muutos- ja korjaustoimenpiteistä. (Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1914–16, s. 14)

6.2.3. Suunnittelu

6.2.3.1. Arkkitehtisuunnittelu

Kun yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtaja Wiktor Barmin antoi äskettäin ostetun Uudenmaankatu 1–3–5:n korjaus-, muutos- ja lisärakennustöiden suunnittelu-työn tehtäväksi arkkitehti Nikolai Mederille, tämä oli toiminut Helsingissä olevien valtion talojen isännöitsijänä huhtikuusta 1912 lähtien ja yleisten rakennusten ylihallituksen palveluksessa erilaisilla nimityksillä noin 14 vuotta. Varsovassa vuonna 1867 syntynyt Meder oli opiskellut Helsingin teollisuuskoulussa vuonna 1887, arkkitehtuuria 1896–99 Moskovassa ja Vilnassa ja valmistunut arkkitehdiksi Helsingissä polyteknillisestä opistosta vuonna 1899. Hän aloitti uransa yleisten rakennusten ylihallituksen palveluksessa ylimääräisenä arkkitehtina vuonna 1900. Saatuaan tammikuussa 1904 nimityksen kolmanneksi arkkitehdiksi hän siirtyi Ouluun lääninrakennuskonttorin esimieheksi, sekä, oltuaan välillä ylimääräisenä arkkitehtina, siirtyi vuonna 1908 Mikkeliin lääninrakennuskonttorin esimieheksi. Ensimmäiseksi arkkitehdiksi ja Uudenmaan lääninrakennuskonttorin esimieheksi hänet oli nimitetty joulukuussa 1910. (Suomen rak.hall. 1960, s.487)

Mederin laatimat piirustukset käsittivät asemapiirroksen, kaksi leikkauspiirustusta, kellarin, 1. krs:n, 2.–3. krs:ia, 4.–5. krs:ia sekä ullakkoa esittävät pohjapiirustukset. Niissä on esitetty lisärakennusosan tilajärjestelyn lisäksi v.1889–91 rakennettuun pihasiipeen kohdistuvat muutokset.(ks. piir:t s. 15–19).

Lisärakennusosan 2.–5. kerrokseen hän onnistui muodostamaan huoneen, keittiön ja WC:n käsittävät asuinhuoneistot, ensimmäinen kerros oli sopiva paikka kahdelle autotallille. Kellariin ja ullakolle oli sijoitettava varastokomerot tulevien asukkaiden käyttöön.

Olemassaolevien rakennusten yhdistäminen uudella lisärakennusosalla edellytti myös niihin kohdistuvia muutostoimenpiteitä. Koska yhteenrakentamisella haluttiin tehdä mahdolliseksi koko kiinteistön läpikulku sisäkautta ja kokonaisen kerroksen huoneistojen yhdistäminen, oli käytävän aikaansaamiseksi alkuperäistä tilajakoa muutettava 1889–1891 rakennetun pihasiiven 2.–5. krs:n asuinhuoneistoissa rajaamalla käytävä entisistä pohjoisrajaa vasten sijainneista kahdesta huoneesta. Läpikulun edellyttävät oviaukot kummankin pihasiiven päätyseinään tehtiin laajentamalla niissä alunperin olleita ikkuna-aukkoja. Tontin korkeuseroista johtuen v.1889–81 rakennettu pihasiipi oli puolta kerrosta ylempänä kuin v.1903–05 rakennettu. Puolen kerroksen korkeuseron Meder ratkaisi laittamalla uuden osan samaan kerroskorkeuteen v. 1903–05 rakennetun pihasiiven kanssa, ja sijoitti liittymäkohtaan v.1889–91 rakennetun osan kanssa läpikulkukäytävässä portaat.

Yhtenäisen pihajulkisivun luominen 1889–91 rakennetussa pihasiivessä oli yksiläpainen, pihalle laskeva pulpettikatto, kun taas 1903–05 rakennetussa osassa oli kaksi pihalle laskevaa lapetta, toinen päädyssä, jossa oli myös porrashuoneen erillinen tornikatto. Kummankin pihasiiven päätyseinässä oli ikkuna kussakin kerroksessa.

Lisärakennusosa toteutui lähes täysin Mederin laatimien piirustusten mukaisesti.

6.2.3.2. Rakenne- ja muu suunnittelu

Kohteen rakennesuunnittelusta tai -suunnittelijasta ei ole tässä yhteydessä tullut esiin tietoja. Rakennusurakan tehdäkseen saaneen rakennusliikkeen kolmen osakassarakennusmestarin osuudesta rakenteiden suunnittelussa töiden alkamisen jälkeen ei ole tietoa.

Lisärakennusosan suunnittelijana on mainittu ainoastaan arkkitehti Meder. Yleisten rakennusten ylihallituksessa toimi tuolloin ainakin kone- ja erityisesti lämmitysteknillisen koulutuksen Suomessa ja ulkomailla hankkinut insinööri Rupert von Nandelstadh, jonka asiantuntemusta Meder todennäköisesti on käyttänyt mm. keskuslämmityslaitteiston kohdalla hyväkseen. Sähköasennusten asiantuntemusta Meder on todennäköisesti tarvittaessa saanut alan erikoisliikkeiltä, joilla työt teetettiin. Meder kyllä toimitti ylihallituksessa hyväksyttäviksi kiinteistön vanhempien osien korjaus- ja muutostöihin liittyviä piirustuksia uusittavista sähkövalaistusasennuksista, mutta tiedossa ei ole, oliko hän itse ne laatinut.

6.2.4. Rakennustyön suoritusmuoto, työnjohto ja valvonta

Rakentaminen teetettiin urakkatyönä. Työt alkoivat paikalla sijainneen ulkorakennuksen purkamisella, joka teetettiin tarjousten perusteella eri urakkana. (Isänn. Mederin YRYH:een toim. urakkatarj. 11.6.1914; VA Rakh Eb 79.)

Rakennustyö annettiin ilmeisesti ilman tarjouskilpailua Rakennuskonttori Wäänänen, Lehtinen & kumpp.:ille urakalla tehtäväksi. 16.7.1914 tehtyä urakkasopimusta ei tässä yhteydessä ole nähty, mutta kysymyksessä oli yhdelle liikkeelle annettu kokonaisurakka, joka oli jaksotettu laskutusväleihin töiden etenemisen mukaan. Tässä yhteydessä ei ole selvitetty, keillä tai millä erikoisliikkeillä Rakennuskonttori Wäänänen, Lehtinen & kumpp. teetti vesijohto- sähkö- ja sisustus- ja muut erikoistyöt. Samaan aikaan sillä oli meneillään rakennusurakka Rauhankatu 4:ssä Helsingissä.

Rakennuskonttori Wäänänen, Lehtinen & kumpp. oli rakennusmestarien F. Hj. Wäänänen, L. E. Lehtinen ja K. J. Rousti yhdessä vuonna 1911 perustama rakennusliike. Wäänänen oli harjoittanut rakennusliikettä Helsingissä jo sitä ennen, ja toiminut mm. 1908–12 rakennetun Kallion kirkon rakennustyömaan vastaavana mestarina. Rakennuskonttori Wäänänen, Lehtinen & kumpp.:n lopettamisen jälkeen vuonna 1915, Wäänänen jälleen jatkoi yksin oman rakennusliikkeen harjoittamista, ja entinen liike jatkui kahden osakkaan Rakennuskonttori Lehtinen & kumpp.:na. Lisärakennustyö Uudenmaankatu 1–3–5:ssä oli siis kyseisen rakennusliikkeen viimeisiä töitä. (Lahti 1960, s. 274–275)

Rakennustöiden vastaavana työnjohtajana toimi Meder. Hän johti myös samaan aikaan käynnissä olleita kiinteistön vanhempien osien korjaus- ja muutostöitä. Itse rakennustyön tekijöistä ei ole tietoa.

Voimassaoleva rakennusjärjestys oli vahvistettu 19.5.1895, ja siis edelleen sama, jota noudattaen oli kiinteistön v. 1903–05 rakennettu osa rakennettu.

Arkkitehti Mederin laatimat rakennus- ja muutospiirustuksia ei ole toimitettu maistraatin ja kuvernöörin vahvistettaviksi ja maistraattiin tallettaviksi. Yleisten rakennusten ylihallitukseen talletetuissa piirustuksissa on ainoastaan yleisten rakennusten ylijohdaja Wiktor Barminin sekä rakennusmäärärahat myöntäneen senaatin hyväksymismerkinnät, merkintöjä rakennusjärjestyksen mukaisista kaupungin rakennustarkastajan suorittamista tarkastuksista ei ole, eikä muitakaan mainintoja niistä ole nähty.

Töiden valmistuttua lopputarkastuksen suoritti Yleisten rakennusten ylihallituksen puolesta ensimmäinen arkkitehti W. A. Tötterström.

6.2.5. Rakentamisaikataulu

Mederin laatimat piirustukset ja kustannusarvio olivat valmiit 19.6.1914 ja Yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtaja hyväksyi ne 17.7.1914. Keisarillisen Senaatin myönteinen päätös hankkeen toteuttamisesta ja samalla rakennusmäärärahan myöntämisestä saatiin 21.6.1914. Työt aloitettiin heinäkuussa 1914 ulkorakennuksen purkamisella. Elokuun alkuun mennessä oli rakennustöistä saatu valmiiksi urakkasopimuksen mukainen ensimmäinen osa (perustustyöt kivijalkaan asti), ja pari–kolme viikkoa myöhemmin toinen osa (seinien muuraaminen). Syyskuun alkupuolella valmistui kolmas vaihe (välipohjien teko), loppupuolella neljäs vaihe (vesikatto). Lokakuun loppupuolella valmistui viides vaihe (lämpö-, vesi- ja viemärijärjestelmät). Marraskuun alussa oli jo kuvernöörin virka-autolle varattu autotalli sekä osa asuinhuoneistoista, joihin kuului ainakin kuvernöörin autonkuljettajalle varattu kolmannen kerroksen huoneisto, valmiina käyttöön otettaviksi. (Isänn. Mederin YRYH:een toim. kust.arviot, laskut ja kirjeet 6.4.1914–31.12.1914; VA Rakh Eb 79.)

Tammikuussa 1915 rakennustyöt olivat sisustustöiden osalta vielä kesken, mutta siinä määrin valmiit, että osa asukkaista jo muutti sisään. Lopputarkastus suoritettiin toukokuun lopussa 1915. Sen jälkeen vielä laitettiin lopputarkastuksessa huomioidut puutteet, koskien joitakin uusia väliovia, puuttuvia avaimia ja kahta kaakeliuunia, sekä pihan asfaltointi kuntoon. (Isänn. Mederin YRYH:een toim. kust.arviot, laskut ym. 5.1.–3.6.1915; VA Rakh Eb 81. Lopputark.ptk.29.5.1915; VA Rakh Cb 4.)

6.2.6. Kustannukset

Rakennuskonttori Wäänänen, Lehtinen & kumpp.:ille maksettu urakkasumma oli yhteensä 48 000 mk (Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1914–16, s. 14). Summa käsitti työt ja materiaalit perustuksista sisustustöihin, ja paitsi lisärakennustyöt niin myös v.1889–91 rakennetun pihasiiven asuinhuoneistojen muutostyöt.

Muita kustannuksia koitui mm. rakennustöiden valmistumisen jälkeen tehdyistä pihan asfaltointitöistä, 331,50 mk. (Isänn. Mederin YRYH:een toim. kust.arviot, laskut ja erill.määräraha-anomukset 2.7.1914–31.12.1915; VA Rakh Eb 79 ja 81.)

7. OMISTUS- JA KÄYTTÖHISTORIA

7.1. Kalevan toimi- ja vuokratalona v. 1891–1913

7.1.1. Liike- ja virka huoneistot

Huoneistoja talossa oli aluksi yhteensä 22, ja niistä vähintään neljä liike- tai virka huoneistoja, loput asuinhuoneistoja. Varsinaisia myymälähuoneita talossa ilmoitettiin olleen vain yksi. (Palovak.2.6.1897, E nro 2; Y-Fennia)

Kalevan pääkonttorin toimitilat sijoitettiin luonnollisesti pääsisäänkäynnin varrelle ensimmäiseen kerrokseen. Pääkonttorille riitti tuolloin vielä kuuden huoneen, eteisen ja kolmen holvin sekä arkistohuoneen tilat, mutta alunperinkin näyttää olleen tarkoitus myöhemmin laajentaa huoneistoa edelleen Uudenmaankadun varteen. Lisäystä edellisiin toimitiloihin Grönqvistin kivitalossa olivat ainoastaan holvit ja arkistot.

Pääsisäänkäynnin vastakkaiselle puolelle sijoittui Helsingfors Sparbankin pääkonttori. Pankki oli katsonut rakennuksen ja sen sijainnin vastaavan juuri pääkonttorille asetettuja edellytyksiä. Kalevan kanssa tehtiin kymmenen vuoden vuokrasopimus ja vuonna 1902 muutettiin Fabianinkadulle rakennutettuun omaan toimitaloon.

Kolmas ensimmäisen kerroksen liikehuoneisto sijoittui Uudenmaankadun varrelle, jossa myös oli sen sisäänkäynti. Tämän huoneiston vuokralaisista ensimmäisen kymmenvuotiskauden ajalta ei ole toistaiseksi tietoa.

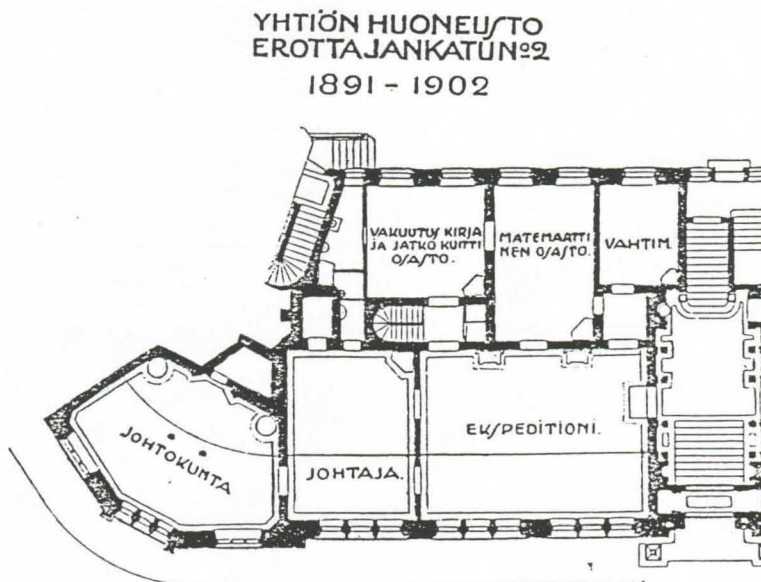
Toiseen kerrokseen oli pankille tulevan huoneiston yläpuolelta jo rakennusvaiheessa varattu seitsemän huoneen ja eteishallin virka huoneisto kouluylhallitukselle ja kahden huoneen ja keittiön huoneisto saman viraston vahtimestarille pihasiivestä kymmenen vuoden vuokrasopimuksella. Viraston toivomukset ja tarpeet voitiin ottaa siis huomioon vielä rakennusvaiheessa ja esimerkiksi (edelleen alkuperäisessä käytössään säilynyt) arkistoholvi (nyk. huone nro 219) on tällainen käyttäjän tarpeiden mukaan rakennettu huone. Kahdeksan vuoden jälkeen kouluylhallitus vielä laajensi toimitilaansa vuokraamalla sen vierestä ison asuinhuoneiston, jolloin se hallitsi pääosaa koko toisesta kerroksesta, yhteensä 16 huonetta. Virasto toimi kokonaisuudessaan tai ainakin osittain näissä tiloissa vielä vuonna 1905. Kouluylhallituksen tuloon Kalevan taloon saattoi ainakin jossain määrin vaikuttaa se, että sen vs. pääjohtajana toimi tuolloin Leonard Lindelöf, joka oli Kalevan johtokunnan jäsen ja sitä paitsi myös asui talossa. (johtok:n ptk:t .27.6.1890 § 4 ja 8.12.1898 §6; S-o. Somerkivi ym. 1979, s. 27)

Kivijalkakerroksessa sijaitsi ainakin yksi liikehuoneisto, jonka sisäänkäynti oli Erottajankadun varrella. Aluksi siinä toimi mahdollisesti suutarinliike, myöhemmin siirtomaatavarakauppa. Taloon oli v. 1892–93 henkikirjoitettuna suutari Johan A. Ollilan suuri perhe, ja siihen kuuluen myös kisälli ja kolme suutarin oppilasta. Ilmeisesti jo vuonna 1894 samoissa tiloissa toimi Alma Öhmanin siirtomaatavarakauppa, ja noin v. 1910–12 sen tilalla jatkoi hänen miehensä K.G. Öhmanin paperikauppa. Öhmanin siirtomaatavarakauppaan liittyviä, vastapäisessä Girsénin talossa asuneen pikkutytön muistoja on myöhemmin kirjallisena julkaistu (Ahde-Kjälldman 1966, s.37–41). Vuonna 1913 samoissa tiloissa ilmeisesti toimi jälleen suutarinliike, lyhyttavarakauppa trnv., sillä vuonna 1913 ennen Kalevan poismuuttoa rakennuksen julkisivusta otetussa valokuvassa näkyy sisäänkäynnin sivuille mainostarkoituksessa sijoitetut varsikengät.

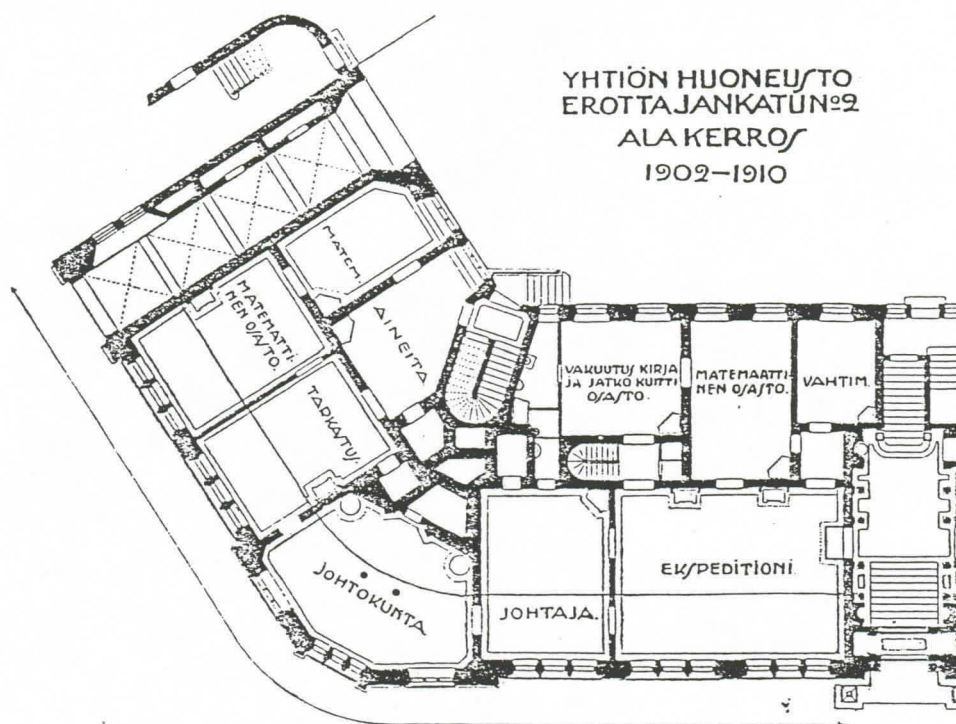
Vuonna 1902 siis tapahtui merkittäviä muutoksia talon ensimmäisen kerroksen käytössä. Helsingfors Sparbankin muutto pois oli jo ennakkoon tiedossa ja Kalevan pää-

konttorin katsottiin tarvitsevan laajemmat toimitilat. Kalevan johtokunta päätti ensin ottaa Helsingfors Sparbankilta vapautuvan huoneiston omaan käyttöönsä, mutta vuokrasikin sen sitten asianajaja John Svanljungille viideksi vuodeksi. Asianajaja tuskin on tarvinnut niin suurta huoneistoa toimistokseen, vaan mahdollisesti hän on kyseisen huoneiston vuokrannut myös asunnokseen. Svanljung on henkikirjojen mukaan asunut talossa perheineen. Kalevan omia toimitiloja päätettiin sitten laajentaa toiseen suuntaan eli Uudenmaankadun varressa sijainneen liikehuoneiston tiloihin, jonne Uudenmaankadun puolelta johtanut sisäänkäynti laitettiin umpeen. Tämä mahdollisuus oli huomioitu jo alunperinkin arkkitehti Höijerin suunnitelmissa. Toisesta kerroksesta kouluhallituksen poismuuton seurauksena vapautuneet huoneet ilmeisesti muutettiin ja palautettiin asuinhuoneiksi. (johtok:n ptk:t 27.1.1902 §5 ja 24.9.1902 §6; S-o. Henkikirjat 1901, VA U).

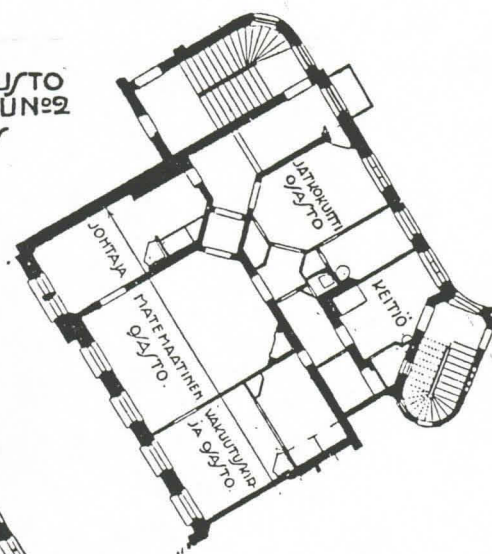
Uudenmaankadun puoleisen sisäänkäynnin varresta Kaleva oli ilmeisesti (Kalevan johtokunnassa asiaa ei ole käsitelty) vuokrannut tilat leski- ja orpokassalle, joka vuodesta 1909 lähtien ilmoitti osoitteekseen Erottajankatu 2. Sama toiminta jatkui talossa omistajanvaihdoksen jälkeenkin.

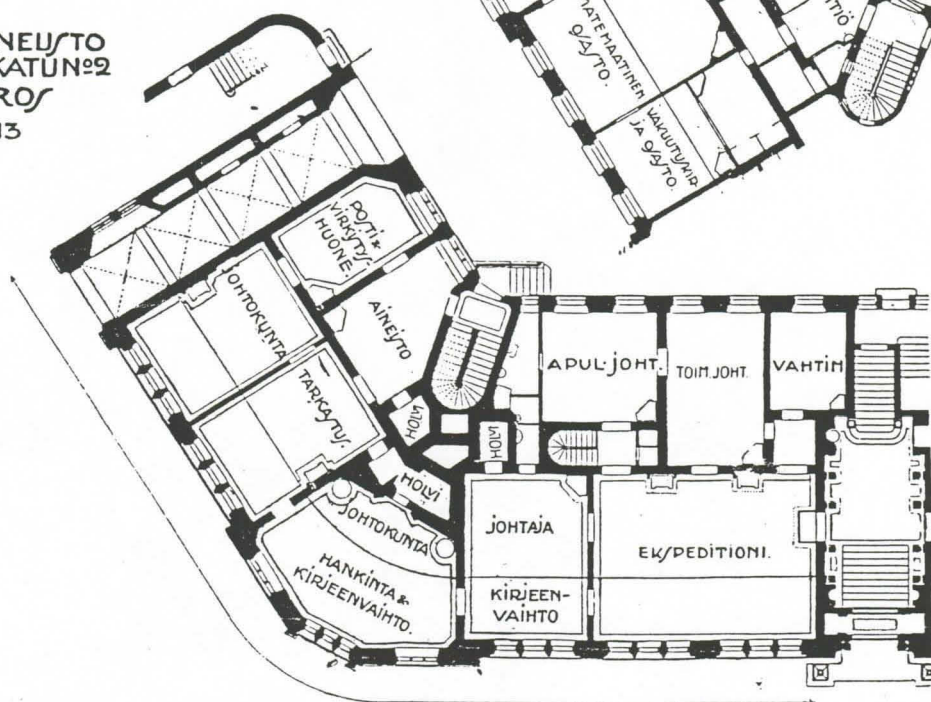
Kalevan pääkonttorin tilat ensimmäisessä kerroksessa v. 1891–1902.
(Zetterman 1915, s. 109)

YHTIÖN HUONEU/STO
EROTTAJANKATUN^o2
YLÄ KERROS
1910-1913

YHTIÖN HUONEU/STO
EROTTAJANKATUN^o2
ALA KERROS
1910-1913

Kalevan pääkonttorin tilat ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa v. 1902-1913.
(Zetterman 1915, s. 133, 194).

KALEVA

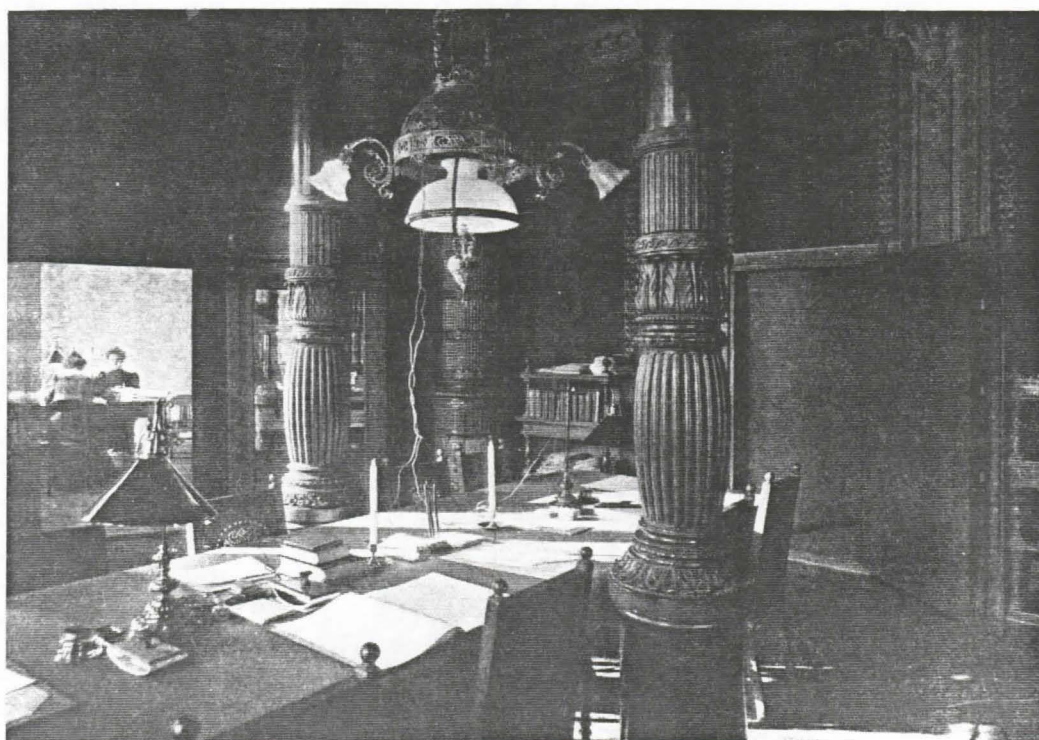
22-VUOTISEN TOIMINNAN MUISTOKSI
ENTISESSÄ TALOSSA

1891—1913

MELSINGISSÄ, EROTTAJANKATU 2

Kansi Kalevan asiamieslehden joulukuun numerossa vuonna 1913. Lehdessä esiteltiin yhtiön vanhat toimitilat valokuvattuna vähän ennen muutoa uuteen taloon.

JOHTOKUNNAN HUONE KALEVAN ENTISESSÄ TALOSSA

Hankinta- ja suomalainen kirjeenvaihto-osasto.

Kuva ylh. otettu v. 1889–1910 (Zetterman 1915, s. 102).
 Kuva alh. otettu v. 1913 (Kaleva, joulukuu 1913, s. 203).

TOIMISTOSALI KALEVAN ENTISESSÄ TALOSSA

Toimitusjohtaja asessori Kurtén työhuoneessaan.

Kuva ylh. Kalevan asiakassalista, otettu v. 1913 (Zetterman 1915).
 Kuva alh. otettu v. 1913, nyk. huone nro 112 (Kaleva, joulukuu 1913, s. 200).

Johtaja Birger Kurtén'in työhuone.

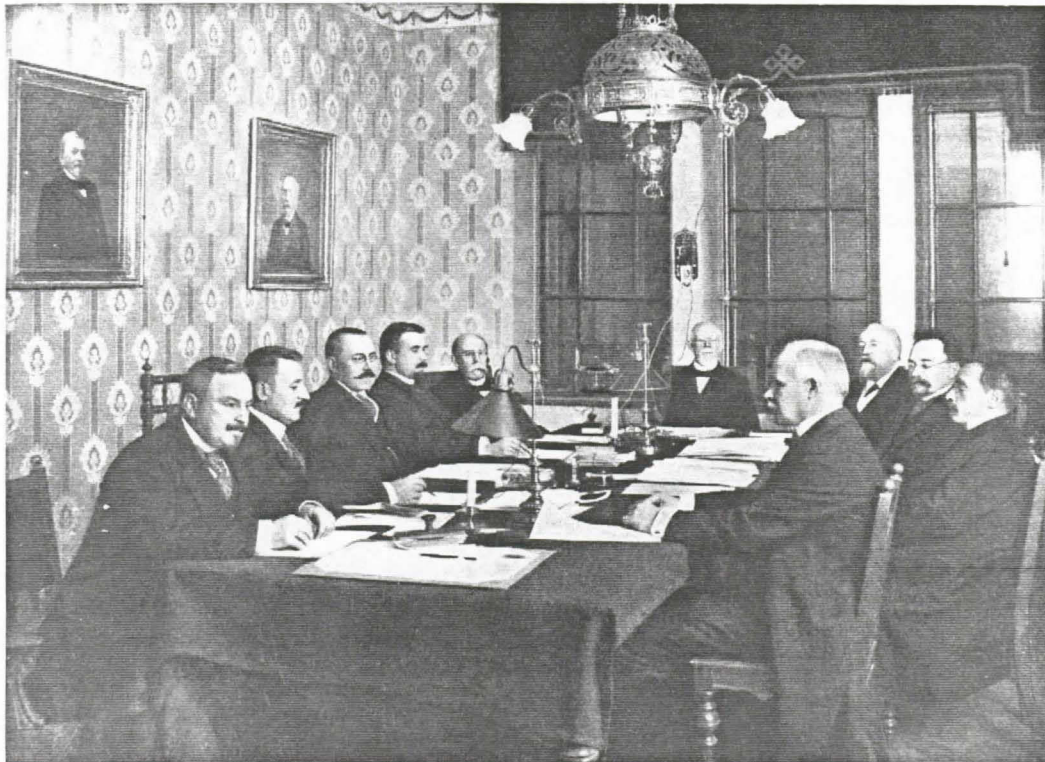

Ruotsalainen kirjeenvaihto-osasto ja luettelohuone.

Kuva ylh. otettu v. 1913, nyk. huone nro 109 a (Kaleva, joulukuu 1913, s. 201).
 Kuva alh. otettu v. 1913, nyk. huone nro 103 (Kaleva, joulukuu 1913, s. 203).

TARKASTUS- JA KIRJANPITO-OSASTO KALEVAN ENTISESSÄ TALOSSA

JOHTOKUNNAN KOKOUS 13/XI 1913

Kuva ylh. otettu v. 1913, nyk. huone nro:t 144+101a (Zetterman 1915).
 Kuva alh. otettu johtokunnan viimeisestä kokouksesta Erottajankadun toimitalon johtokunnan huoneessa, nyk. huone nro 145+101a (Zetterman 1915).

Postihuone. Postia lähetetään.

Vakuutuskirjojen kirjoittamisosasto.

Kuva ylh. otettu v. 1913, nyk. huone nro 102 (Kaleva 1913, s. 205).
 Kuva alh. otettu v. 1913, nyk. huone nro 248, 2. krs (Kaleva 1913, s. 204).

7.1. 2. Asukkaat

Kalevan johtokunta päätti pidättää jäsenilleen oikeuden varata ennen muita mieleisensä huoneiston talosta.

Uudessa talossa oli asukkaita, lapset ja palvelusväki mukaan luettuna yhteensä 108 henkeä (asukkaat ensi kerran henkikirjoitettu v.1892; VA U). Asukaskunta oli merkittävä. Kalevan johtokunnan jäsenistä uuteen taloon muuttivat kouluhallituksen ylijohtaja, tunnettu tähtitieteilijä ja matemaatikko, valtioneuvos Leonard Lindelöf, alikapteeni Alexander Wilhelm Lagerborg ja lääkintöneuvos, myöhemmin arkkiaatri Johan Isak Björkstén perheineen. Myös Kalevan yllääkäri, professori (ja runoilija J. L. Runebergin poika) Johan Wilhelm Runeberg ja yhtiön pitkäaikainen tilintarkastaja, hovineuvos Emil Jusélius kuuluivat perheineen uuden talon asukkaisiin. Yhtiön ulkopuolelta tulleita uuden talon vuokralaisia olivat mm. professori Otto Immanuel Colliander perheineen, Helsingin suomalaisen lyseon rehtori Kaarlo Kerppola perheineen, valtioneuvoksen leski Augusta Bremer, kapteenin leski Winifried von Christierson ja kihlakunnan-tuomarin leski Sofia Avellan. Perheet olivat yleensä isoja; niissä oli 3–5 lasta, sekä palvelusväkeä 2–3 henkeä (palvelija, keittäjä-taloudenhoitaja ja lastenhoitaja). Suurimpiin asuinhuoneistoihin sisältyi yksi erillisellä sisäänkäynnillä varustettu asuinhuone, jota käytettiin mm. lääkärin ja hammaslääkärin vastaanottohuoneena ja mahdollisesti asianajajan toimistona. Hovineuvos Juséliuksen tytär Elin J. Jusélius piti asunnon yhteydessä lääkintävoimistelijan vastaanottoa. (henkikirjat 1892–1915. VA U)

Myös talon isännöitsijä asui täällä, todennäköisesti pihasiiven kolmannessa tai neljännessä kerroksessa. Ensimmäinen isännöitsijä Karl Ståhlström oli päätoimeltaan Kalevan konttoristi. Talonmiehen asunnon sijainnista ei ole tietoa, mutta mahdollisesti se on ollut talon kivijalkakerroksessa tai pihasiiven ensimmäisessä kerroksessa. Henkikirjojen mukaan ensimmäisenä vuonna talossa asui puuseppä, kaksi maalaria, koriste-maalari ja pari maalarioppilasta, joiden voisi olettaa olleen rakennuksen sisustustöitä viimeisteleviä ammattimiehiä. Mikäli heitä ei oltu ainoastaan henkikirjoitettu tähän osoitteeseen, heillä saattoi olla huone tai huoneita esimerkiksi kivijalkakerroksessa. (henkikirjat 1892. VA U).

Huoneistojen vuokrasta päätettiin rakennustöiden ollessa vielä runkovaiheessa, ja niiden tarjoaminen vuokrattaviksi aloitettiin hyvissä ajoin ennen valmistumista. Asuinhuoneistoista tilavimmat ja edustavimmat kulmahuoneistot, joista avautui näkymät sekä Erottajalle että Kolmikulman suuntaan, olivat arvokkaimpia huoneistoja myös vuokrien perusteella. Vuokrahinta aleni hissittömässä talossa kerrosluvun kasvaessa. Talon halvin vuokra määriteltiin pihasiiven ylimmän kerroksen kahden huoneen ja keittiön asunnolle, josta tuli sittemmin yhtiön vahtimestarin ”työsuhdeasunto”. Kaikkia vuokria tarkistettiin aluksi alentamalla niitä. (johtok:n ptk:t 28.10.1890 §4, 17.2.1892 §5, 7.1.1893 §8, 6.6.1894 §6; S-o.

Asukkaat talossa vaihtuivat jonkin verran jo Kalevan omistusaikana. Kalevan johtokuntaan vuonna 1906 valittu lakitieteen tri Heikki Renvall ja oopperalaulajatar Aino Ackté-Renvall muuttivat taloon ilmeisesti vuonna 1907. Arkkipiispa Torsten Renvallin leski Amanda Renvall oli miehensä kuoleman jälkeen muuttanut tyttäriineen Helsinkiin ja vuokrasi Erottajank. 2:sta huoneiston poikansa Heikki Renvallin perheen vierestä. Huoneistot yhdistettiin toisiinsa ovella. (Leppänen 1966, s. 195–196, 204–206. Pakkanen 1988, s.172, 194). Kesäkuussa 1907 Kalevan kiinteistöön muutti toimittaja ja liikemies Amos Anderson, joka asui siinä, kunnes muutti Yrjönkatu 27:ään rakennuttamaansa taloon v. 1914. Toisen tiedon mukaan Anderson muutti juuri ”Kalevan uuteen taloon” (Steinby 1979), toisen mukaan kiinteistön ensin rakennettuun osaan (henkikirjat 1907–14; VA U). Siirtomaatavarakaupan pitäjä Alma Öhman ja asianajaja John Svanljung, jolle Kaleva vuokrasi Helsingfors Sparbankin tilat (tai osan niistä), oli-

vat myös perheineen talossa kirjoilla, edelliset 1894–98, jälkimmäiset 1905–07. Samaan aikaan Öhmanien kanssa talossa oli kirjoilla turkkuri Konrad Fazerin perhe. (henkikirjat; VA U.)

Kuva prof. J. W. Runebergin asunnon salista v. 1893 hänen 50-vuotispäivänään. Huone sijaitsee toisessa kerroksessa Erottajankadun varrella (nyk. huone nro 238). MV hka.

7.2. Omistajanvaihdos v. 1913

Kaupankäynti Erottajan- ja Yrjönkadun taloista oli aloitettu kesällä 1913. Jo vuoden 1910 alussa Kalevan johtokunta oli todennut, etteivät yhtiön pääkonttorin tilat olleet riittävät sen yhä laajenevaa toimintaa ajatellen, eikä myöskään piha soveltunut pääkonttorin tarpeisiin. Sen tarkemmin ei ollut selvitetty, miten pihaa olisi haluttu käyttää toisin tai miksi laajentaminen nykyisessä kiinteistössä ei tullut kysymykseen ja samassa yhteydessä suunniteltiin jo seuraavan tontin ostamista. Todellinen syy myyntiin tuntuu enemmänkin olleen halu realisoida vanhanaikaiseksi käynyt pääkonttorin toimitalo, jonka sijaintia ei myöskään pidetty riittävän keskeisenä, ja samalla vahvistaa yrityskuvaa rakentamalla uusi, täysin ajanmukainen pääkonttori. Koko entisen kiinteistön myynnille ja uudisrakennustoiminnalle aika oli nyt otollinen.

Kaupat syntyivät valtion kanssa. Muita ostajia tuskin olisi löytynytäkään. Maan keskuhallinto oli ainoa, joka tarvitsi keskitetysti paljon tilaa ja jolle kelpasi tyyliään muiden mielestä vanhanaikainen rakennus. Paloturvallisuuden kannalta olennaiset holvatut teräspalkkiväliohjat huomioitiin erityisesti. Suuret asuin- ja liikehuoneistot olivat vähäisin muutoksin otettavissa virastokäyttöön, ja ne olivat myös luontevasti yhdistettävissä. Kauppakirja allekirjoitettiin 16.10.1913. Kauppakirjassa mainittuihin kaupan ehtoihin sisällytettiin kiinteistön asukkaiden voimassa olleiden vuokrasopimusten ylläpitäminen, kunnes niissä ilmoitetut vuokra-ajat menisivät umpeen tai vuokralainen itse ei ollut halukas sitä purkamaan aikaisemmin. Joulukuussa 1913 kiinteistö oli jo uuden omistajan hallinnassa, virallisesti 1.1.1914 lähtien. (johtok:n ptk:t 4.8. § 4, 14.8. § 5 ja 23.10. § 4, 1913; S-o. Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1911–13, s. 7)

7.3. Valtion virasto- ja asuintalona

7.3.1. Hallinta ja korjaushuolto

Kiinteistö asetettiin heti omistajanvaihdoksen jälkeen siviilitoimituskunnan alaisen yleisten rakennusten ylihallituksen hallintaan. Vuonna 1917 yleisten rakennusten ylihallituksesta tuli kulkulaitosten ja yleisten töiden toimituskunnan alainen virasto. Myös valtion talot, joihin mm. kiinteistö Uudenmaankatu 1–3–5 kuului, asetettiin saman toimituskunnan alaisuuteen. Vuoteen 1919 asti Uudenmaank. 1–3–5 kuului Helsingissä sijaitsevien valtion talojen isännöitsijän huoltovastuulle. Siitä eteenpäin kiinteistö on ollut yleisten rakennusten ylihallituksen Uudenmaan lääninrakennuskonttorin ja sen alaisuudessa toimivan isännöitsijän hoidossa. Korjaus- ja muutostöitä on tehty sekä lääninrakennuskonttorin omana työnä, että teetetty ulkopuolisilla urakoitsijoilla. Kone-tekniilliset työt teetettiin kaikki yksityisillä urakoitsijoilla vuoteen 1946 asti. Korjaus- ja muutostyöt ovat käsittäneet tarpeen mukaan muutaman huoneen tai huoneiston kerrollaan (1969–72 peruskorjausta lukuunottamatta). Vähäisistä toimenpiteistä ei ole edes laadittu piirustuksia. (Öfv.st för allm. byggn., årsber. 1917–19, s. 8). (enemmäntämän selvityksen osassa I, s. 45–46)

7.3.2. Virastot

Ensimmäiset virastot muuttivat sisään tarvittavien muutos- ja korjaustöiden valmistuttua syyskuussa 1914.

Luotsiylihallitus muutti taloon kokonaisuudessaan. Piirustuskonttori sai sekä Kalevan että Helsingfors Sparbankin entiset pääkonttorit, luultavasti siksi, että se tarvitsi myös

runsaasti helposti käytettävissä olevaa arkistotilaa piirustus- ja karttakokoelmia varten. Entisiin Kalevan tiloihin liittyi kellarissa tilava arkistovarasto ja kumpaankin lisäksi pienempiä holveja, joihin oli käynti suoraan konttorista. Ennen muuttoa entiset asiakassalit oli jaettu väliseinillä pienemmiksi työhuoneiksi, ja kellarin arkistoon asennettu uusi lämmityssysteemi sitä piirustusten ja karttojen säilytyspaikaksi muutettaessa. Piirustuskonttori toimi näissä tiloissa vain noin kolme vuotta. Luotsiylihallituksen muut toiminnot (lukuunottamatta korjauspajaa, joka sijoitettiin kiinteistön kellariin Yrjönkadun varrelle) sijoitettiin toiseen kerrokseen. Tilat, jotka viimeksi ilmeisesti olivat olleet asuintoina olivat todennäköisesti vähintään yhtä edustavat kuin ensimmäisessä kerroksessa, ja soveltuivat väliseinämuutosten jälkeen työtiloiksi. Luotsiylihallituksen tilat vapautuivat, kun vuonna 1917 perustetulle merenkulkuhallitukselle osoitettiin tilat toisesta valtion talosta Vuorimiehenk. 1:ssä. (Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1914–16, s. 14)

Tullihallitus on toiminut piirustuskonttorin tiloissa vuodesta 1918. Tullihallitus oli luotsiylihallituksen tavoin muuttanut taloon jo 1914, mutta saanut aluksi viidennen kerroksen ja osan neljänestä, joissa eri huoneistot tässä vaiheessa yhdistettiin toisiinsa. Viidennen kerroksen G-portaan asuinhuoneisto annettiin tullihallituksen virastokäyttöön vuonna 1928, ja jo melko varhaisessa vaiheessa viereinenkin huoneisto F.4. Asuinhuoneet on muutettu paitsi puhelinkeskuksen käyttöön myös työntekijöiden virkistätymis- ja kirjastohuoneeksi. Tullilaboratorio ei tullut mukana, vaan vasta vuonna 1926 ja silloinkin vain kiinteistön v. 1903–05 rakennettuun osaan

Vuonna 1917 perustetuista uusista virastoista sosiaalihallitus ja korkein hallinto-oikeus saivat tilat tästä valtion virastotalosta, jälkimmäinen aluksi v. 1903–05 rakennetusta osasta. Sosiaalihallitus toimi ensimmäiset viisi vuottaan tämän talon toisessa kerroksessa luotsiylihallituksen jälkeen vapaiksi jääneissä 19 huoneessa. Merkittäviä muutoksia ei virastojen vaihtumisen välillä huoneisiin kohdistunut.

Korkein hallinto-oikeus muutti toiseen kerrokseen vuonna 1923 sosiaalihallituksen jälkeen ja toimi siinä seuraavat 11 vuotta. KHO:n siihenastiset tilat Uudenmaankadun varressa viidennessä kerroksessa olivat olleet pienemmät ja sijainniltaan vähemmän edustavassa paikassa.

Vuonna 1919 maanmittaushallitukseen perustettu, sotilaskartatöistä vastaava topografinen osasto sijoitettiin tänne Erottajankadun varteen, vaikka maanmittaushallitus toimi uudessa valtion talossa Rauhankatu 4:ssä. Topografisen osaston tilat käsittivät ilmeisesti vain muutaman huoneen, joista ainakin osa neljännessä kerroksessa G-porrashuoneen varressa. Maanmittaushallituksen käyttöön oli luovutettu myös toinen autotalleista. (Haataja 1933, s. 69 ja merkinnät piir:ssa; VA RAKh II.)

Leski- ja orpokassa, joka jo Kalevan aikana oli muuttanut taloon, sai viipyä aina vuoteen 1921 asti.

Metsähallitus tuli taloon vasta kesällä 1924, aluksi kolmanteen kerrokseen, jossa kolme isoa huoneistoa yhdistettiin ja kiinteistön v. 1903–05 rakennetulle puolelle. Metsähallitus pysyi talossa "vaikka vanhanaikaiset huoneistot ovat suuren viraston käyttöön hyvin epämurkavat" (Laitakari 1960, s. 135). Se sai vuosikymmenien kuluessa yhä enemmän tilaa muiden virastojen siirtyttyä pois talosta ja jäi lopulta tullihallituksen kanssa ainoiksi virastoiksi kiinteistössä. Metsähallitus muutti pois vasta syksyllä 1991.

Yleinen revisionioikeus muutti vuonna 1926 talon neljänteen kerrokseen, kun sen 17 huoneen tilat valtion talossa Eteläesplanadi 4:ssä olivat käyneet ahtaiksi. Uusiin tiloihin sijoitettiin mm. noin yhden kilometrin verran tilikirjahyllyä! Revisiotoimen uudelleenjärjestelyistä huolimatta (1932 Valtion revisionilaitos ja 1948 valtiontalouden tarkastusvirasto) virasto toimi talossa yhteensä 35 vuoden ajan. Myös vuonna 1941 perustetun,

kaksi osastoa käsittäneen sotatalouden tarkastusviraston toimitilat järjestettiin taloon. (Valtiontalouden tarkastusvirasto ..., s.68–69,75–78).

Istuntosali korkeimman hallinto-oikeuden huoneistossa toisessa kerroksessa vuonna 1931, nykyinen huone nro 238 (vrt. kuva s. 35).
Kuva KHO, repro RAKH.

1914–15 rakennetuista autotalleista toinen oli jo ennen rakennustöiden valmistumista varattu kuvernöörin virka-autolle. Toinen luovutettiin virastojen käyttöön. Niistä luovutettiin vuonna 1979, jonka jälkeen virka-autoja on seisotettu pihalla. Autotallit muutettiin puhelinvaihteen edellyttämiksi rele- ym.huoneiksi. Kauttaaltaan asfaltoitu piha on hyödynnetty autopaikkoina niin tehokkaasti kuin mahdollista, ja auton pysäköintiin on siellä mahdollisuus useilla talossa työskentelevillä.

7.3.3. Asukkaat

Ne huoneistot, joille ei heti aluksi ollut osoittaa virastokäyttöä, vuokrattiin yksityisille

vuosisopimuksella ja kohtuullisella vuokralla. (Öfv.st. för allm. byggn., årsber. 1914–16, s. 14). Kauppakirjaan oli kirjattu uuden omistajan velvollisuus säilyttää Kalevan ja yksityisten vuokralaisten välillä solmitut määräaikaiset vuokrasopimukset niiden päättymiseen saakka. Useimmat Kalevan aikaiset vuokralaiset olivat poistuneet vuoden 1915 loppuun mennessä. Vuoden 1918 lopussa kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö kielsi varaamasta valtion taloista huoneistoja enää muille kuin valtion omille virastoille (kulkul. ja yl. töiden min:n kirje 30.12.1918; VA Rakh Eb 91). Virka-asuntoja kiinteistössä kuitenkin oli vielä sen jälkeenkin. Tässä talossa, pihasiipeä lukuunottamatta, pisimpään asuinkäytössä säilyi koko kolmas kerros, vuoteen 1924 asti.

Uudenmaan läänin kuvernöörin virka-asunnolle talo tarjosi riittävän edustavat puitteet. Sopivaksi huoneistoksi osoittautui Erottajankadun pääsisäänkäynnin varresta kolmannen kerroksen yhdeksän huoneen huoneisto (korkea kerrosluke ei enää alentanut huoneiston arvoa sen jälkeen kun porrashuoneen yhteyteen oli saatu hissi). Kuvernööri Bernhard Widnäs muutti taloon huoneiston lähinnä pintojen uusimista käsitteiden korjaustöiden jälkeen vuonna 1914. Widnäsän kuvernöörikauden päättyi 1917 ja seuraavalle Uudenmaan läänin maaherralle tarjottiin virka-asunto kiinteistön Uudenmaankadun puoleisen sisäänkäynnin varresta v. 1905 valmistuneesta rakennuksesta. Entinen kuvernöörin virka-asunto säilyi kuitenkin vielä muutamia vuosia valtion hallinnossa korkeassa asemassa olevien virkamiesten käyttöön varattuna asuinhuoneistona. Oikeusneuvos Walter Andersin asui siinä vaimonsa kanssa vuodesta 1921, kunnes vuonna 1924 se muutettiin osaksi metsähallitusta varten järjestettyä virka-asuinhuoneistoa.

Lennätinhallituksen pääjohtajalle sopiva virka-asunto järjestyi edellisen naapurista, kolmannen kerroksen Uudenmaankadun varteen sijoittuvasta huoneistosta. Emil Öhmann perheineen asui talossa saman ajan kuin Andersinit ja myös heidän huoneistonsa otettiin metsähallituksen käyttöön. Andersinien toisella puolella, Erottajankadun varressa asui jonkin aikaa tullihallituksen virkamies Viktor Björkqvist perheineen. (henkikirjat; VA U, sekä merkinnät piirustuksissa; VA Rakh II).

Kivijalkakerroksen "putiikki", ja siihen liittyvät asuinhuoneet muutettiin viimeistään vuonna 1922 kokonaan asunnoksi. Niin järjestettiin virka-asunto valtion hienomekaanisen verstaan johtavalle mekaanikolle. Asuntoon muutti aluksi johtava mekaanikko J. A. Kvarnberg perheineen. Hänen seuraajansa vuodesta 1924, Saksasta tehtävään kutsutun (alunperin virolaisen) Victor Priegnitzin perhe asui siinä toistakymmentä vuotta, vuoteen 1937 asti. Alunperin yleisten rakennusten ylläpito oli aikoinaan kivijalkakerroksen huoneita verstaan käyttöön, eikä asuinhuoneita ollut kiinteistöä järjestettävissä lainkaan. Verstas kuitenkin sijoitettiin v. 1903–05 rakennetun osan kellariin ja kivijalkakerroksen neljän huoneen huoneistoon, jonne sisäänkäynti oli suoraan Erottajankadulta. (Sairio 1974, s. 22–28. Henkikirjat; VA U)

Lisärakennusosan neljä asuntoa saivat asukkaansa viimeistään alkuvuodesta 1915. Ne, kuten 1889–91 rakennetun pihasiivenkin asunnot ovat olleet talonmiehelle, lämmittäjille, autonkuljettajille, vahtimestareille ja siivoojille varattuja asuntoja. Kolmannen kerroksen asunto oli varattu kuvernöörin autonkuljettajalle, muiden asuntojen ensimmäisiä asukkaita ei ole pystytty varmuudella selvittämään. Talonmiehen asunto oli ilmeisesti aluksi kuten Kalevan omistusaikana jomman kumman pihasiiven ensimmäisessä kerroksessa. Huoneistojen numerotunnuksia on muutettu 1950-luvun lopulla, mikä on tätä selvitystä tehdessä vaikeuttanut tiedossa olleiden asukkaiden ja asuntojen yhdistelyä toisiinsa (ja siksi kysymysmerkkejä on jäänyt runsaasti liitteeseen nro 2). (Talonkirja, leimattu vuosina 1940–1958, ja talonkirja, leimattu vuosina 1959–1989; Helprt)

Pihasiiven (1889–91 ja 1914–15) asunnoissa on ollut kokoeroja sen verran, että

vuokralaiset ovat talon sisällä voineet vaihtaa tilavampaan. Huoneisto F.1. toisessa kerroksessa on ollut viimeisten vuosikymmenien aikana suosituin asunto, johon on muutettu talon muista asunnoista. Siinä on viivytty pitkään ja siitä on muutettu sitten kokonaan muualle. Myös F.3. neljännessä kerroksessa on ilmeisesti ollut hyväksi koettu asunto, jossa on asuttu pitkään. Siitä ei ole muutettu talossa toisaalle.

Talonmiehen asunto on myöhemmin ollut vaihtelevasti nyk. F- tai G-portaan huoneistoissa, missä kulloinkin on ollut vapaana talonmiehen perheelle sopiva huoneisto. V. 1960–1991 talonmiehenä toiminut ja tämän lisärakennusosan toisessa kerroksessa edelleen asuva T. Mononen on perheineen koko kiinteistön pitkäaikaisin asukas.

Viimeinen asunto kadunvarsirakennuksen puolella oli G-portaan varteen erotettu pieni siivoojan asunto, joka muutettiin virastohuoneiksi vasta 1970-luvun alussa peruskorjauksen yhteydessä. Samassa huoneistossa oli ilmeisesti alunperin Helsingfors Sparbankin vahtimestarin asunto. (liite 2)

Pommitusvaurioita 24.11.1942. (Faberge 1990, s. 205)

8. RAKENNUSTEKNIikka JA MUUTOS- JA KORJAUSTOIMENPITEET

8.1. Maarakennus

1889–91: Tontilla oli kallioisen maaperän vuoksi louhittava. Tontilta puretut rakennukset olivat olleet yksikerroksisia, matalalle kivijalalle perustettuja puurakennuksia. Niissä ei ollut ollut maanpinnan alapuolisia tiloja, paitsi ehkä pieni ruokakellari, eikä rakennuksia tiittävästi ollut liitetty kaupungin vesi- ja viemäriverkostoon.

Pihan alkuperäisistä pintarakenteista ei ole löytynyt tietoa. Todennäköisesti ainakin osa pihasta oli päällystetty asfaltilla jo Kalevan omistusaikana, sillä vuonna 1915 korjattiin olemassa olevaa asfalttia ja asfalttivesilistoja pihalla.

Jalkakäytävät Erottajan- ja Uudenmaankaduilla alkoivat rakennuksen kivijalasta. Ne oli päällystetty joko mukulakiveyksellä ja myös joitakin osiinsa jo asfaltilla ja sementillä, ja katujen puoleisilta katonlappeilta alas johdetut sadevedet ohjattiin jalkakäytävien päällysteeseen muotoiltuja kouruja myöten kaduille.

1914–15: Louhinnasta ei ole tietoa. Paikalta puretussa ulkorakennuksessa oli jo ollut yksi maanpinnan alapuolinen muurattu kellarikerros.

Pihan asfalttipäällystystä uusittiin osittain lisärakennusosan valmistuttua kesällä 1915. Pintavesien johtamiseksi maanpintaa on todennäköisesti samassa yhteydessä kallistuksilla muokattu. Lisärakennusosan eteen sijoitettiin tällöin kaksi sadevesikaivoa.

Muutokset: Pihan mahdollisesti vuonna 1891 tehtyjä pintarakenteita rikkoneita muutoksia ovat olleet 1914–15 lisärakennuksen rakennustyöt, sen viemärintoimi ym., myöhemmin koko kiinteistön siirtyminen sähkö- ja puhelinlinjojen ilmakaapeloinnista maakaapelointiin ja kaukolämpöön liittäminen. Mainittujen muutosten vaatimien kanaalien ja upotusten mitoitus ja reittejä tontilla ei ole tässä yhteydessä selvitetty. Pihan asfaltointia kunnostettiin laajemmin viimeksi vuonna 1976 (Helpr Dn:o 854/4/76; Helpr ark.).

Pihan alle ei ole rakennettu uusia tiloja, vaan kiinteistön maanpinnan alapuoliset huoneilat rajoittuvat edelleen rakennusten alle.

8.2. Perustukset ja ulkopuoliset rakenteet

8.2.1. Perustukset ja alapohja

1889–91: Rakennus on kokonaan tai osittain perustettu kalliolle. Mikäli paalutus on ollut tarpeen, on se tehty puupaaluja käyttäen.

1916 mittauspiirustuksen perustukset vastaavat vuoden 1889 leikkauspiirustuksessa esitettyjä (perusmuurin ja kivijalan osalta).

1889 piirustuksissa rakennettavaksi on esitetty perusmuuri hakatuista luonnonkivistä kooltaan noin 400–450 mm paksuista ja muilta mitoiltaan noin 700–1500 mm. Perusmuuri on tasapaksu, Erottajakadun puolella 3100 mm ja pihan puolella 2100 mm, ulottuen noin 300–600 mm rungon ulkopuolelle. Kivijalan oli rakennusjärjestyksen mukaan oltava vähintään 600 mm maanpinnan yläpuolella. 1889 piirustuksista kivijalan maanpinnan yläpuolisen osan korkeus ei ole tarkkaan määritettävissä. Perustusten syvyys määräytyi myös jo valmiiksi rakennetun kellarillisen naapurirakennuksen (Erot-

tajank. 4) mukaan.

Kivijalka on Granit Osakeyhtiön ilmeisesti Hangosta louhimaa samaa punaista graniittia, kuin ensimmäisen kerroksen julkisivuverhous ja sorvatut pylväät.

Kellariin on piirretty 100 mm paksu maanvarainen tasainen pohja tehtäväksi kivistä tai valettavaksi betonista, mutta ei tiilestä muurattavaksi (1903 piirustuksissa merkitty harmaalla värillä; tiilestä muurattavat rakenteet väritetty punaisella). Sen alla on jonkinlainen maakosteutta eristävä kerros, luultavasti tuolloin käytetyt sora, sepeli tai tampattu hiekkakerros yhdistettynä salaojitukseen. Alapohjan pinnassa oli ainakin osassa kellarialueita asfalttikerros. Kellarin suunniteltu huonekorkeus oli korkein kellarin käytävässä 2150 mm.

1914–15: Paalutusta tuskin on tarvittu. Paikalla olleen ulkorakennuksen kellarin muurit purettiin. 1915 piirustuksissa esitetyt perustukset ovat ilmeisesti betonianturat.

Betonista valettu perustus oli tähän aikaan mennessä jo yleistynyt, vaikka sen tekeminen oli edelleen kalliimpaa mutta nopeampaa kuin luonnonkivimuurin. Toisaalta heinäkuussa 1914 eli samoihin aikoihin rakennustöiden aloittamisen jälkeen puhjennut ensimmäinen maailmansota oli nostanut jyrkästi mm. betonin hintaa, mikä taas kohotti joksikin aikaa luonnonkivimuurin suosiota. (Lahti 1960, s. 63)

Muutokset: Perustuksiin ei ole tiettävästi kohdistunut muutos- tai korjaustoimenpiteitä. Lisärakennusosan perustustöiden yhteydessä on oletettavasti jouduttu 1889–91 rakennetun pihasiiven päädyssä perustusta tukemaan ja ehkä myös vahvistamaan.

1969–71 kellarin laatan alla käytävässä on johdettu uusia viemäriputkia ja mahdollisesti muitakin asennuksia (kaukolämpöliityntä on kiinteistöön tuotu Yrjönkadun varressa sijaitsevan rakennuksen kautta). Vanhat kellarin alapohjat on siten ainakin käytävän osalta poistettu kokonaan.

8.2.2. Ulkopuoliset rakenteet

1889–91: B-porrashuoneeseen pihalta johtavat portaat ovat sisältyneet jo alkuperäisiin suunnitelmiin. 1891 piirustuksissa on esitetty 600 mm leveät portaat, joissa on kuusi noin 300 mm syvää askelmaa ja portaiden kiertyessä yläpäästään, kaksi leveämpää. Niiden vapaalle sivulle on sijoitettu kevyt rautakaide. Portaita ja sisäänkäyntiä ei ole alunperinkään varustettu suojaavalla katoksella.

1914–15: Kohtisuoraan vasten ulkoseinää rakennettiin alas kellariin pihalta johtavat portaat, jotka valettiin betonista. Niihin tehtiin viisi noin 400 mm syvää askelmaa.

Autotallien väliin ulkoseinää vasten rakennettiin alaltaan noin 7 m²:n katos, jonka alla sijaitsivat likakaivo ja jätesäiliö. Katoksen tarkoituksena oli estää vettä valumasta katolta edellä mainittujen päälle ja erityisesti talviaikaan estää paksun jääkerroksen muodostuminen niiden päälle. Kiinni rakennuksen ulkoseinään asennettu pulpettikate tehtiin höylätystä laudasta, joka katettiin galvanoidulla pellillä. Katos tuettiin höylättyjen puutolppien varaan. Rakennelma öljymaalattiin, peltikate luultavasti käsiteltiin alusta lähtien kuten rakennuksen vesikate. (Mederin kirje 29.5.1915; VA Rakh Eb 81)

Muutokset: B-porrashuoneen sisäänkäynnin edessä sijaitseviin portaisiin ei ole kohdistunut merkittäviä muutostoimenpiteitä.

1914–15 rakennetut kellariin johtavat portaat on kokonaan tai pääosin uusittu ja samal-

la niiden suunta muutettu rakennuksen ulkoseinän suuntaiseksi.

Katos autotallien välistä on poistettu jo ennen vuosikymmenen puoliväliä (sitä ei ole enää v. 1943 otetussa valokuvassa).

8.3. Runko- ja vesikattorakenteet

8.3.1. Ulkoseinät

1889–91: Ulkoseinät on muurattu poltetuista savitiilistä avosaumoin. 1889 piirustuksissa muurit on esitetty katujulkisivuissa paksummiksi kuin pihan puolella. Ulkopuoliset pintarakenteet on piirustuksissa erotettu muurista selvästi, sisäpuolisia ei sen sijaan ole. Piirustuksissa muurin paksuus on ensimmäisen krs:n korkeudella 800–1300 mm kadun puoleisissa seinissä ja 800 mm pihan puolella. Toisen krs:n korkeudella 700–1100 mm kadun puolella ja 700 mm pihan puolella, kolmannen neljännen ja viidennen krs:n korkeudella kadun puolella 700 mm ja pihan puolella 600 mm ja ullakolla yläpohjasta ylöspäin kadun puolella 300–800 mm, pihan puolella 300–500 mm. Pihalle ulkonevan porrashuoneen seinät on piirustuksissa esitetty muurattaviksi ensimmäisestä viidenteen kerrokseen 500 mm paksuina. Palomuurin osuutta naapuritontin rakennukseen kiinni rakennetussa pohjoispäädyssä ei ole esitetty, päätyseinä on esitetty kellarissa 600 mm, ja siitä ylöspäin 500 mm paksuna. Ulkoseinien paksuus noudattaa rakennusjärjestystä, jonka mukaan ulkomuurien oli viisikerroksisessa rakennuksessa oltava 1. krs:n osalta kahden ja puolen kiven, ja sitä ylemmissä puolentoista kiven paksuiseksi muurattu. Palomuurin paksuutta ei tässä yhteydessä ole selvitetty.

1889 piirustuksissa näkyvät kellarin ulkoseinät kivijalan korkeudella ovat sisä- ja ulkopuolisine pintarakenteineen paksuudeltaan kadun puolella noin 1300 mm, pihan puolella noin 900 mm. Seinän rakennetta ei ole leikkaus- eikä pohjapiirustuksessa esitetty.

Tiilien kokoa ja laatua ei ole tässä yhteydessä selvitetty. Tiilet oli mahdollisesti urakoitsija C.G. Hjort af Ornäs in omistamalta tiilitehtaalta toimitettuja (vrt. luku 5.1., s. 13). Ulkoseinien muurauslaasti on todennäköisesti läpi muurin (lukuunottamatta kellaria) pelkkää kalkkilaastia, kun rakennuksesta on tullut molemmin puolin rapattu (sementillä vahvistetulla kalkkilaastilla voitiin muurata ulkopinnoilla). Välipohjien ja yläpohjan rautakannattajat, julkisivujen graniitista veistetyt kerros-, koriste- ja räystääs- sekä ikkunan aluslistat, kadun puoleisen kulmaerkerin ja parvekkeen konsolit, muut koristeet sekä ensimmäisen kerroksen graniittiverhous on asennettu paikoilleen jo seinien muuramisen yhteydessä. Piiloon jäänyt palomuri muurattiin usein eri tiilistä kuin itse runko, eli tiilistä, joita muoto-, väri tai polttoasteen poikkeamien vuoksi ei kelpuutettu rungon muuraukseen.

Ikkuna- ja oviaukot ovat suorassa linjassa sekä pysty- että vaakasuunnassa. Katujulkisivuissa ikkuna-aukot ovat joka kerroksessa eri muotoisia, mutta yhteistä niille on, että ne ovat kaikkipuolikaareksi holvattuja. Ensimmäisen kerroksen ikkuna-aukot on muurattu leveyssuunnassa kolmijakoisiksi, kolmen vierekkäisen ikkunan välissä on kaksi kantavaa graniitista sorvattua pylvästä. Pihan puolella kaikki ikkuna-aukot ovat kokonaan suorakulmaisia. Kellarin ikkunoiden ja luukkujen aukot ovat kaikki suorakulmaisia.

Graniitista sorvattuja pylväitä on katujulkisivujen ensimmäisen kerroksen ikkunoiden välissä yhteensä 36 kpl. Lisäksi pääsisäänkäynnin oviaukon holvia kannattavat ulkopuolella kaksi kookkaampaa pylvästä. Myös sisällä pääsisäänkäynnin vestibyyliin on kahdeksan kantavaa graniittipylvästä. Kaikki ne ovat Hangosta louhitusta punaisesta graniitista sorvattuja pylväitä, joista oviaukkoon liittyvät ja sisällä vestibyylin holvirakenteisiin liittyvät ovat lisäksi kiillotetut. Pylväät ovat Granit Osakeyhtiön valmistamat. Höjjer käytti graniittipylväitä 1880–90-luvuilla useissa muissakin taloissaan. Ensimmäiset kiil-

lotetut pylväät Granit Oy:n tuotannossa olivat Ateneumiin (Höijer 1888) sijoitetut.

Massiivinen tiilirunko rakennettiin toimimaan ilman erityisiä kosteus-, lämpö- ja äänieristyksiä. Ikkuna- ja oviaukkojen sekä läpivientien tiivistykseen on todennäköisesti käytetty tavanomaiseen tapaan voilokkia (eläinten karvoista tehtyä tilkettä).

Kivijalkakerroksessa sijaitsevien asuinhuoneiden kohdalla ei sisäpuolista muurausta ole 1889 piirustuksissa esitetty erikseen kuten ei muidenkaan kellaritilojen kohdalla. Kellarin ulkoseinien kosteuseristyksestä ei ole tietoa, mutta maakosteudesta ja pohjavedestä ei liene tällä rakennuspaikalla ollut erityisiä ongelmia. Eristyskäytäntö tuohon aikaan oli perusmuurin ja kivijalan sively sisäpinnalta juoksevilla asfaltilla, kuten mm. Grönqvistin kivialossa 1880 -luvun alussa oli tehty, tai vastaavalla ja kellarin ulkoseinien muuraaminen kosteutta paremmin kestäväällä sementtillaastilla. Lisäksi seinän sisäpinnan rappaukseen voitiin käyttää sementtillaastia, johon oli sekoitettu bitumia. (esim. Lahti 1960, s. 66–67). (huom. kellariin tehtiin asfalttilattia).

1914–15: Ulkoseinät on toteutettu 1915 piirustusten mukaisesti. Naapuritonttiin rajoittuva takaseinä ja palomuri on jatkettu kummankin pihasiiven päädystä 600 mm paksuna. Rakennusjärjestyksen § 72 :n mukaan ulkomuurien oli oltava 1. krs:n osalta kahden ja puolen kiven, 2.–3. krs:ssa kahden kiven ja 4.–5. krs:ssa yhden ja kolme neljänestä kiven paksuiseksi muurattu. Muuriin oli mahdollista jättää korkeintaan neljänneskiven ilmatila. Rakennusjärjestyksen § 74 edellytti kellarista 2. krs:n korkeuteen 2 1/2 kiven, siitä ylöspäin 1 1/2 kiven ja ullakolta ylöspäin 1 kiven paksuista palomuuria. Toteutuneen muurin paksuutta ei tässä yhteydessä ole selvitetty. Piiloon jäänyt palomuri muurattiin usein eri tiilistä kuin itse runko, eli tiilistä, joita muoto-, väri tai polttoasteen poikkeamien vuoksi ei kelpuutettu rungon muuraukseen.

Muutokset: Pihasiiven päätyseinässä 1.–5. kerroksissa olleet ikkuna-aukot laajennettiin 1914–15 lisärakennustöihin liittyen oviaukoiksi. Kokonaan uusia ikkuna- ja oviaukkoja alkuperäisiin ulkoseiniin ei ole puhkaistu. Toisen porrashuoneen purkamisen jälkeen v.1903–05 sisäänkäynnit uudesta porrashuoneesta puhkaistiin entiseen päätyseinään. Oviaukoista tuli mitoiltaan ja muodoiltaan vastaavia kuin uudisrakennuksessa. Entisten sisäänkäyntien oviaukkoja ei tuokittu vaan niiden eteen siirrettiin tuuletusparvekkeet, ja ovet korvattiin ikkuna-ovilla.

Marraskuussa 1942 sattuneen pommiosuman aiheuttamien ulkoseinien vaurioiden laajuudesta ei ole tarkkaa tietoa (ks. valokuva s. 40). Ainakin muurin murtumista oli tapahtunut ullakon korkeudella pihan puolella rakennuksen pohjoisosassa, ja myös nykyinen A-porrashuone oli kärsinyt tuntuvia vaurioita, jotka edellyttivät muuraus- ja rappauskorjauksia.

Ikkunoiden korjaustöihin ei ole liittynyt alkuperäisten ikkuna-aukkojen muodon tai koon muuttumista.

8.3.2. Väliseinät ja pilarit

1889–91: Kantavat väliseinät on toteutettu 1889 piirustusten mukaisesti. Muuratut seinät ovat kellarista viidenteen kerrokseen asti joitakin poikkeuksia lukuunottamatta vähintään puolentoista kiven seiniä, pintarakenteineen 500–600 mm paksuja.

Pääporrashuoneen ensimmäisen kerroksen eteisaulan kattoholveihin liittyvien pylväiden alla kellarissa kantavat suorakulmaiset, kantaviin seiniin liittyvät ulokkeet. Porrashuoneiden (nyk. A-, B-, ja G-) seinät ovat alhaalta ylös asti puolentoista kiven seiniä, pintarakenteineen 450–500 mm. Samanlaisina on puretun porrashuoneen ulkoseinät

1889 piirustuksissa.

Kellarissa on 1889 piirustusten mukaisesti kahden pilarin ja holvien avulla aikaansaatu yksi suuri väliseinätön arkistohuone (nyk. huone nro 042).

Oviaukot kantavissa väliseinissä ovat suorakulmaisia, ja aukon yläosa ilmeisesti matalana kaarena holvattu.

Portaikon kielimuriin (nyk. G- porrashuoneessa) on jätetty aukot syöksyjen väliselle alueelle.

1914–15: Kantavia väliseiniä ei tähän osaan tarvittu kuin yksi lyhyiden sivujen suunnainen, joka samalla jakoi tilan kahteen yhtä leveään osaan kaikissa kerroksissa. Ainakin kellarissa seinä oli 1914 piirustuksissa esitetty betonista valettavaksi.

Muutokset: Alkuperäisistä kantavista väliseinistä on myöhemmin purettu kaikissa kerroksissa yhden kiven paksuinen huoneistojen (samalla kylpyhuoneiden) välinen seinä nykyisen keskikäytävän tieltä (B-porrashuoneen kohdalta).

1960-luvun lopulla ja kaikissa kerroksissa 1969–71 suoritetuissa muutostöissä kantaan viin seiniin puhkaistujen uusien oviaukkojen yläpuolinen kannatusrakenteen tehtiin käyttäen ratakisko- tai muototeräspalkkia ja betonia. (rak.muutospiir:t 1, 2. ja 3. krs; 8.5.–21.5.1962, rak.konstruktio:sto U. Varjo, vahv. 24.5.1962 ja 29.6.1963 sekä rak.muutospiir. 2. krs, 7.3.1969 Rakh s.os., vahv. 12.3.1969; Rakvv ark.) Käytöstä poistetut vanhat oviaukot muurattiin umpeen. Vasta 1970–80-luvuilla on vanhoja oviaukkoja myös kantavissa väliseinissä laitettu umpeen vain toiselta puolelta levyttämällä.

8.3.3. Välipohjat

1889–91: Välipohjat oli jo suunnittelun alkuvaiheessa päätetty tehdä rautakannattajien varaan. Parkettikaseteista rakennetun pintarakenteen alla on puukoolaus tiilestä muuratun holvin päällä.

Kaikkien välipohjien rakenteeksi on 1897 palovakuutusasiakirjassa ilmoitettu tiiliholvit rautapalkkien välissä. Rakennetutkimuksissa vuonna 1991 välipohjan kantavan osan rakenteeksi on todettu muuratut holvit ja I-palkit.

Alkuperäiset välipohjarakenteet ovat rakennuksessa säilyneet. Rautapalkit sijaitsevat niissä pääasiassa 950–1050 mm:n välein (osa palkeista on paikallistettu metalli-ilmaisimella, osa koputtamalla, kellarin katossa palkkien alalaidat ovat näkyvissä. Olevat rak.eet, 1991; RAKH). Palkkien jänneväli on pisimmillään 7160 mm Erottajankadun puoleisissa huoneissa ja 6600 mm keskimmäisen huoneiston yhdessä pihan puoleisessa huoneessa. I-palkin korkeus on 275 mm, ja ala- ja ylälaipan leveys 110 ja 120 mm. Kaikissa välipohjissa on käytetty samankokoista I-palkkia ja holvin paksuus on 1/2 kiveä. Pääporrashuoneen eteisessä on ristiholvatut katot, välipohjarakenne holvin yläpuolisin osin vastaa edellä kuvattua.

Välipohjien kannatusrakenteiden päälle rakennettiin puurakenteiset lattiat. Eteishalleissa, keittiöissä ja palvelijoiden huoneissa lattiat olivat joko ainoastaan maalattuja tai päällystetty linoleummatolla. Höyrysulkuja tai muita erityisiä kosteuseristeitä ei välipohjissa ole käytetty, paitsi kylpyhuoneissa on lattian pintarakenteen tehty kosteutta eristävällä asfaltilla.

Lämpö- ja äänieristeenä on välipohjissa alunperin käytetty 200 mm paksua muurausjätekerrosta (Vp 1 ja 1a. Olevat rak: eet 1991; RAKH).

Koko rakennukseen (huom. myös yläpohjassa, portaissa ym. käytetyt mukaan luettuna) on käytetty 554 valssattua takorautapalkkia ("valsade smidjärnsbalkar") (yht. 133 339 kg), yhteen liitettyjä levypalkkeja ("nitade plåtbalkar") 28 kpl (yht. 43 479 kg) sekä ratakiskon pätkiä 800 kpl. Takorautapalkit tilattiin Lothringenista Wendelin tehtaalta tilatut, mutta levypalkit ovat paikallisen Osbergin konepajan tuotantoa. ("Försäkr...", s. 148)

1914–15: Leikkauspiirustuksen mukaan välipohjat oli suunniteltu noin 400 mm paksuksi betonirakenteeksi, joka muodostui alle 100 mm paksusta alalaatasta ja yli 100 mm paksusta ylälaatasta ja niiden väliin jäävästä noin 200 mm:n ontosta tilasta. Mikäli laattojen välinen ontto tila on täytetty, äänieristeenä voisi olla käytetty esim. hiekkaa, koksinkuonaa tai pahvia.

Muutokset: 1889–91 rakennettuihin välipohjiin on kohdistunut vain joitakin yksittäisiä muutostöimenpiteitä. Arkistoholviin (huononro 219a) on jossakin vaiheessa valettu teräsbetonilaatta. Huoneessa nro 215 on välipohjaan ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä vuonna 1914 tehty läpikulkuaukko (halkaisija n. 1700 mm) kierreportaita varten. Kierreportas on poistettu ja aukko välipohjassa tukittu vuoteen 1933 mennessä. (Mittauspiir:t 1916 ja 1933; VA Rakh)

1914–15 rakennettuihin välipohjiin ei tiedetä kohdistuneen korjaus- tai muutostöimenpiteitä.

8.3.4. Yläpohja

huonon!

1889–91: 1889 leikkauspiirustuksessa yläpohja asuinhuoneiden yläpuolella oli esitetty välipohjien kaltaisena, mutta ullakolla sen päälle laskettavaksi oli piirretty n. 100 mm paksu tiilistä muurattu palopohja. Alkuperäisestä yläpohjarakenteesta on rakennetutkimuksessa vuonna 1991 todettu, että se on välipohjien tavoin I-teräspalkkien varaan tiilistä holvattu. Holvi on yläpuolelta tasattu laastilla, ja tasaustaakerroksen päälle on laskettu runsaan 200 mm:n muurausjätekerros. Päällimmäisenä ullakolla on täyterroksen päälle suoraan laskettu noin 20 mm paksu asfalttikerros, johon oli muotoiltu erityiset vedenkeruukourut. Näin perusteellinen yläpohjan eristys ei ollut tavanomaista, eikä rakennusjärjestys sellaista edellyttänyt. (Yp 1, Olevat rak: eet 1991; RAKH)

Asfaltointityöt teki Helsingin Asfaltti osakeyhtiö ("Försäkr...", s. 148). Yläpohjan rautakannattajat; ks. edell. luku.

1914–15: Leikkauspiirustuksen mukaan yläpohja oli suunniteltu välipohjien kaltaiseksi noin 400 mm paksuksi betonirakenteeksi, joka muodostui alle 100 mm paksusta alalaatasta ja yli 100 mm paksusta ylälaatasta ja niiden väliin jäävästä noin 200 mm:n ontosta (tai täytettäväksi tarkoitettusta) tilasta. Lisäksi sen päälle on piirustuksessa esitetty 100 mm paksu palopermanto, ilmeisesti betonista valettu. Alkuperäisen yläpohjan toteutunut rakenne ei ole tiedossa, sillä rakennetutkimuksessa vuonna 1991 on yläpohja tältä osin todettu vuonna 1944 uudelleen rakennetuksi.

Muutokset: 1889–91 rakennetun osan yläpohja on kokonaan tai pääosin säilynyt alkuperäisenä. Ainoa muutos on ollut sen päälle 1970-luvun alussa lisätty 200 mm paksu lämpöeriste (mineraalivilla). 1914–15 rakennetun osan ilmeisesti pommiosuman seurauksena vaurioitunut yläpohja korvattiin 1944–45 kokonaan uudella teräsbetonilla.

sella alalaattaholvilla, jossa palkkien välinen täyterkerros on kutterilastua. Täyterkerroksen päällä palkkien yläpinnan tasossa on lattialaatan valumuottilaudoitus, jonka päälle ennen valua on levitetty sanomalehtikerros (rakennetutkimuksen tekijät todenneet vuoden 1944 lehdiksi). Raudoittamaton pintalaatta on paksuudeltaan n. 30 mm. Tämän osan päälle ei ole myöhemmin lisätty lämpöeristettä, sillä ullakko on ollut edelleen asukkaiden varastokäytössä. (Yp 3, Olevat rak: eet 1991; RAKH)

8.3.5. Portaat

1889–91: 1889 leikkauspiirustuksesta ei portaiden rakenne ole nähtävissä. Leveän A-porrashuoneen taitteisen portaikon porrassyöksyt on rakennettu päistään kerros- ja välitasanteisiin tuettujen kiskokannattajien varaan. Vuonna 1903 puretussa porrashuoneessa on 1889 piirustusten mukaan ollut puolikierteinen portaikko. Entisen keittiöporrashuoneen (nyk. B-) portaat ovat 1889 piirustusten mukaisesti toteutuneet vapaakannatteiset portaat. Nyk. G-porrashuoneen (alunperin toiminut paitsi sisäänkäyntinä pihasiiven huoneistoihin myös Erottajankadun varteen ulottuvien huoneistojen keittiöportaana) portaat ovat puolikierteiset, ja askelmien toinen pää on kannatettu portaikon kielimuriin. Tasanteet ovat kaikissa portaissa ainakin pintarakenteen osalta betonia. Askemat ovat betonista valetut, eikä puisia rakenteita portaissa ole (kun tässä ei huomioida porraskaiteen käsijohdetta). Rakennetta ei tässä yhteydessä ole tarkemmin selvitetty. Tasanteiden samoin kuin portaiden alapuolet on rapattu sileiksi kaikissa porrashuoneissa.

Muita kerrosten välisiä portaita rakennuksessa on kahdet, ensimmäisen kerroksen liikehuoneistoista kellarissa sijainneisiin holveihin johtaneet muuratut portaat.

Rakennuksen perusmuuri ulottuu leveys suunnassa ulkoportaiden alle. Ulkoportaat kaikkien sisäänkäyntien edessä sekä kadun ja pihan puolella tehtiin suorakaiteen muotoisiksi hakatuista graniittiaskelmista. Uudenmaankadulta liikehuoneistoon johtaneen oven edessä oli yksi tai kaksi kiveä porraskaskelmina. Graniittiportaat oli tehnyt Granit Oy, kuten muutkin talon graniittityöt ("Försäkr...", s. 148).

Ulkorakennuksen kellariin on piirustuksissa johdettu portaat suoraan pihalta.

Muutokset: Sisäportaiden kannatusrakenteisiin, askelmiin tai tasanteisiin ei tiettävästi ole kohdistunut varsinaisia muutostoimenpiteitä, mutta korjaustoimenpiteitä kylläkin. Tiedossa ei ole, millaisia vaurioita v. 1942–44 pommitukset portaiden kannatusrakenteissa aiheuttivat. (tark.ptk. 28.5.1945; VA Rakh Eg 16).

Ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen sijoitettujen luotsiylihallituksen virkahuoneistojen välille asennettiin ilmeisesti heti vuonna 1914 kevyet kierreportaat, joita varten tehtiin läpikulkuaukko välipohjaan huoneessa nro 215. Kierreportas poistettiin ja aukko välipohjassa tukittiin 1960-luvun puolivälissä (muutospiir. 6.4.1962 ULRT, tot. ennen v. 1967). (ks. liite 1)

Alkuperäiset ulkoportaat ovat säilyneiden sisäänkäyntien edessä edelleen paikoillaan, mutta osittain pihan ja jalkakäytävän asfalttipäällysteiden alle jääneinä. Uudenmaankadun varresta 1902 poistetun sisäänkäynnin ja pihan puolelta 1903 puretun porrashuoneen ulkoportaat on poistettu.

8.3.6. Ulkotasot ja parvekkeet

1889–91: Katujulkisivujen kulmasta ulkonevaa erkkeriä kantavat konsolit on atlant-

teiksi muotoillut kuvanveistäjä Robert Stigell. ("Försäkr...", s. 148) Konsolit ovat aina-kin osittain betonia.

Huoneistokohtaiset tuuletusparvekkeet tuli 1889 piirustusten mukaan rakentaa kaikkien muiden asuntojen paitsi pihasiivessä sijaitsevien yhteyteen, siis 2.–5. kerroksissa kolme kerrosta kohti. Toteutus on todennäköisesti vastannut suunnitelmaa, vaikka 1916 mittauspiirustuksessa yksi tuuletusparveke puuttuu alunperin kouluhallituksen toimitiloina olleen huoneiston kohdalta (2. krs, nyk. huoneen nro 220 edessä). Kyseinen tuuletusparveke on tässä kohtaa esitetty ensimmäisen kerran vuoden 1955 mittauspiirustuksessa, joten on teoriassa mahdollista, että se olisi rakennettu vasta esim. pommitusvauriokorjausten yhteydessä, joskaan tarvetta sen rakentamiseen ei tuolloin olisi ollut aikaisempaa enempää.

Rakennuksen peltisepän- ja taontatyöt, joihin mahdollisesti myös tuuletusparvekkeet sisältyivät, oli tilattu helsinkiläiseltä peltiseppä A. Wahlbergilta. ("Försäkr...", s. 148)

Parveketasanteiden kosteuseristyksenä käytettiin alunperin tai jo varhaisessa vaiheessa asfalttikerrosta.

1914–15: Ulkotasoja ja parvekkeita tmv. ei tähän osaan rakennettu.

Muutokset: Alkuperäisistä tuuletusparvekkeista on v. 1903 purettu ne, jotka sijaitsivat purettua porrashuonetta vasten kulmittain. Myöhemmin vielä on purettu keskimmäisten huoneistojen tuuletusparvekkeet.

8.3.7. Vesikaton kannatus- ja alusrakenteet

1889–91: Rakennuksessa on 1889 piirustusten mukaan rakennettu, pihalle päin laskeva pulpettikatto, joka ei näy rakennusta kadulta katsottaessa lainkaan. Kattotuolit tukeutuivat konttien välityksellä ulkoseiniin. Rakennuksen pohjoispäädyn kapearunkoisessa pihasiivessä on myös vain yksi pihalle päin laskeva lape, jonka harja on palomuuria vasten. Vesikatto ulottui myös rakennuksesta ulkonevan porrashuoneen päälle (esim ei erillistä. tornikattoa), ja räystäslinja sen kohdalla oli yhtenäinen muun rakennuksen kanssa. Muut porrashuoneet oli sijoitettu kokonaisuudessaan rakennuksen rungon sisään.

Rakennusjärjestyksessä edellytetyt kattoikkunoita oli Höijer sijoittanut yhteensä 27 kpl, yksi jokaisen ullakkovaraston kohdalle ja lisäksi käytävän kohdalle. Koska ullakkokomerot sijaitsivat ullakon korkeimmassa osassa eli vasten Erottajan ja Uudenmaankadun puoleisia julkisivuseiniä, sijaitsivat niiden ikkunat lappeiden yläosissa ja käytävän kohdalle valoa antavat ikkunat lappeen keskikohdalla.

1914–15:

Muutokset: Osa tämän rakennuksen katon kannatusrakenteista ja vesikatteen alusrakenteista on uusittu helmikuussa 1944 sattuneen pommiosuman vuoksi. Vanhat kattorakenteet säilyivät vaurioitumatta tai osumasta seuranneen tulipalon hiillyttäminä Erottajakadun varteen sijoituvassa osassa. Räystäslinat ovat muuratut (muurista ulkonevat) ja ulkopuolelta rapatut.

Rakennuksen vesikattoon ja sen kannatusrakenteisiin ei 1903–05 ja 1914–15 rakennustöiden johdosta aiheutunut muita muutoksia kuin em. porrashuoneen purkamisen, sillä katto ei ulottunut yhtään päättyseiniä pidemmälle.

8.4 Täydentävät rakennusosat

8.4.1. Ikkunat

1889–91: Ikkunat on tehnyt Rich. Heimbergerin puusepäntehtas ja /tai Hietalahden höyrysaha osakeyhtiö, joilta oli tilattu rakennuksenpuusepäntyöt ("Försäkr...", s. 148)

Ikkunat on toteutettu lähes täysin 1889 piirustuksissa esitettyjen mukaisina ja kaikki rakennuksen nykyiset ikkunat ovat alkuperäisiä tai alkuperäisen mallin mukaan uusittuja. Kaikissa ikkunoissa puitteet ja karmit ovat puurakenteisia. Ikkuna-aukkojen muoto on katujulkisivuissa joka kerroksessa erilainen, pihan puolella kaikissa samanlainen. Katujulkisivujen ikkunat ovat kahden tai kolmen rinnakkaisen yksijakoisen puitteen ja niiden päällä aukon yläosassa 1–3 puoliympyrän muotoisen puitteen muodostama. (Ikkunoiden mittauspöytä, ks. Inventointi 1991 / II, osa 4; RAKH)

Jokaisessa huoneessa on ollut vähintään yksi avattavaksi saranoitu ikkuna. Myös porashuoneissa on ollut avattavia ikkunoita. Alunperin ikkunoissa käytetty suljinmekanismi on ollut ns. pajonettisalpa (v. 1915 joissakin ikkunoissa oli joidenkin ikkunoiden rikkoutuneita pajonettisalpoja vaihdettava uusiin), jonka lyhyt kiertyvä salpa oli messinkiä ja koristepintainen. Niitä on säilynyt erityisesti ulkopuitteissa, myöhemmin ylimaalaistaina.

Kivijalkakerroksen liike- ja asuinhuoneista avautui Erottajankadulle yhteensä kymmenen ikkunaa, jotka oli toteutettu 1889 piirustusten mukaan. Muut aukot kellarivarastoihin oli varustettu sisäänpäin aukeavaksi saranoidulla rautaluukulla.

Kattoikkunoita oli 1889 piirustuksen (ullakkokerroksen pohjapiirros) mukaan 27 kpl. Ilmeisesti niissä tuli olla kolmion muotoiset puitteet, eikä niihin ole liittynyt tuplaikkunoita.

Lisäksi rakennuksen pimeimpään kohtaan Erottajankadun suuntaisen siiven ja pihasiiven nurkassa Höijer oli sijoittanut valokuilun. Se oli katettu lasiruuduin, ja valo huoneisiin välittyi kuilun ja huoneiden välisiin seinin sijoitettujen normaalien ikkunoiden kautta.

1914–15: Lisärakennusosaan sijoitetut ikkunat vastasivat 1914 piirustuksissa esitettyjä. Ikkuna-aukossa on kolme puitetta, kaksi pystysuuntaista alhaalla, ja niiden yläpuolella yksi vaakasuuntainen (T-jako). Puitteita ei ole jaettu ruutuihin. Ikkunat on saranoitu sisäänpäin aukeaviksi. Ikkunoiden muoto oli muuten vastaava kuin 1889–91 rakennetussa osassa, mutta jälkimmäisessä puitteet oli jaettu kaksiruutuisiksi.

Huoneiden käytävää vasten olevan seinän yläosaan sijoitettiin valoikkunat, koska käytävä varsinaisten ikkunoiden puuttuessa oli muuten pimeää tilaa. Käytävien kohdissa rakennuksen takaseinämuuriin puhkaistiin valoaukot, jotka täytettiin lasitiilillä.

Muutokset: Alkuperäisiä ikkunakokoja ja puitejakoja on noudatettu myös myöhemmin alkuperäisten tilalle uusituissa ikkunoissa, paitsi pihasiiven kahdessa ylimmässä kerroksessa, jossa on samanlaiset ikkunat kuin viereisessä 1914–15 rakennetussa osassa. Heloitus on uusissa puitteissa ollut ajanmukaista, vanhoja heloja on ilmeisesti myös siirretty uusiin puitteisiin, siellä missä puitteita on yksittäin kunnostettu. Ikkunoiden suljinmekanismit ovat kuluneet käytössä ja jo varhaisessa vaiheessa niitä on jouduttu vaihtamaan uusiin ja malliltaan ajanmukaisiin. Mahdollisesti alkuperäisiä sekä melko varhaisia pitkäsalpa -tyyppisiä ja linkku- sekä kiertosalpatyyppisiä suljinlaitteita on säilynyt ikkunoissa jonkin verran, lähinnä sattumanvaraisesti. (ks. Inventointi 1991/ II, osa

4, s. 114–119; RAKH)

1942–44 tapahtuneiden Helsingin pommitusten yhteydessä suurin osa ikkunoiden laseista särkyi ja uusittiin. Luultavasti myös puitteita on jouduttu vähintään korjaamaan.

8.4.2. Ovet

1889–91: Ovet on tehnyt Rich. Heimbergerin puusepäntehtas ja /tai Hietalahden höyrysaha osakeyhtiö, joilta oli tilattu rakennuksenpuusepäntyöt ("Försäkr...", s. 148)

8.4.2.1. Ulko-ovet

1889–91: Rakennuksessa on säilynyt alkuperäiset ulko-ovet sekä kadun että pihan puoleisissa sisäänkäynneissä. 1902 poistetun sisäänkäynnin Uudenmaankadun varren liikehuoneistoon on johtanut yksittäinen ovi, jonka kohtalosta sen jälkeen ei ole tietoa. 1903 puretun porrashuoneen ulko-ovi on todennäköisesti käytetty edelleen 1903–05 rakennetun kiinteistön osan kellarin sisäänkäynnin ulko-ovena. Ovet ovat raskaita puurakenteisia ovia. Omissa on ikkunat, ja pääsisäänkäynnin oviaukon yläosassa on lisäksi oven yläpuolella kiinteä ikkuna. (Kaikkien ovien mittaus- ja detaljipiirustukset; ks. Inventointi 1991, osat 4–6; RAKH).

Porrashuoneista pihalle johtavat ovet ovat olleet kooltaan, rakenteeltaan ja muodoltaan vastaavanlaisia pariovia kuin sisätiloissa on käytetty. Ne ovat yksinkertaisia (lämpöeristämättömiä) puurakenteisia peiliovia.

Vain pääsisäänkäynnin oveen on liittynyt tuplaovi, joka on ulospäin aukeavaksi sara-noitu pariovi.

Huoneistoista parvekkeille avautuneet ikkunaovet ovat sen sijaan alusta lähtien olleet tuplaovilla varustetut. Sisä- ja ulkopuoliset ovet tehtiin rakenteeltaan samanlaiset. Ne ovat puurakenteisia pariovia, joiden yläosa (lähes puolet oven korkeudesta) jokaisessa ovilehdessä on lasitettu ikkunaksi. Ovet on sara-noitu vastakkaisiin suuntiin aukeaviksi (ulko-ovi ulospäin). Sekä sisä- että ulko-ovi ovat alusta lähtien olleet lukittavia (upotetut lukot). Alkuperäiset parvekeovet ovat edelleen paikoillaan, myös jo pois purettujen tuuletusparvekkeiden kohdalla.

1914–15: Lisärakennusosaan ei tullut muita ulko-ovia kuin autotallien ovet ja kellarin ovi, kun kulku huoneistoihin järjestettiin jo aiemmin rakennettujen porrashuoneiden kautta.

Koska 1914–15 laadittua julkisivupiirustusta ei ole nähty (tai sitä ei ole laadittukaan), ei ole tietoa Mederin suunnittelemissa ovista. Toteutuneet autotallin ovet olivat kuitenkin pariovet, joista kumpikin ovi yhtä leveä, puurakenteinen kehysovi jaettuna kahdeksanpeiliseksi. Ovet on suljettu ainakin ulkopintaan kiinnitettyllä lyhyellä lautarautasalvala ja riippulukolla. Alkuperäiset ovet näkyvät pihajulkisivun mittauspiirustuksessa v:lta 1916. (ks. valokuva pihajulkisivusta Liite 4)

Kellarin alkuperäisestä ovesta ei ole tietoa.

Muutokset: Porrashuoneiden ulko-oviin kohdistuneet muutostöidenpiteet ovat rajoittuneet lukituksen lisäämiseen ja pintakunnostukseen, jolla ei ole ollut mainittavaa vaikutusta ovien alkuperäiseen asuun. Myös pihan puoleiset porrashuoneiden ulko-ovet ovat säilyneet.

Autotallien ovet on hävitetty 1970-luvun lopulla tilojen käyttötarkoituksen muuttamisen yhteydessä. Oviaukoista toinen laitettiin ulkopuolelta umpeen paneloimalla, samoin toinen osittain, mutta siihen sijoitettiin uusi paneelipintainen yksittäisovi. (Muutospöytäkirja, julkisivu ja leikkaus, 30.11.1977, muutos 14.12.1978, Helprt; Helprt ark.)

8.4.2.2. Huoneistojen ovet porrashuoneissa

1889–91: Porrashuonekohtaisesti on käytetty yhtenäisiä ovia. Pääporrashuoneissa huoneistoihin johti samalta kerrostasanteelta edustava pääovi sekä kapeampi sivuovi. A-porrashuoneessa kerrostasannetta kohti oli kaksi pääovea ja kaksi sivuovea. Keittiönporrashuoneeseen johti ovi jokaisesta keittiöstä.

Kaikki huoneistoihin johtaneet pääovet olivat puurakenteisia, veistoskoristeluun ja listoituksiin koristeltuja, ikkunallisia peiliovia, joiden muotoilu (peilijaoittelu, heloitus) oli yhtenäistä kyseisen porrashuoneen ulko- ja välioven kanssa. Yläosastaan kapenevia tai kaarevia ovia ei ollut, vaan kaikki, myös oviaukot, olivat muodoltaan suorakaiteita.

Oviin ei liittynyt tuplaovia, eivätkä ne olleet lämpöeristettyjä. Mahdollisesti huoneiston ulko-oven edessä sisällä on käytetty paksuja kangasverhoja lämpö- ja äänieristeenä, kuten yleisesti tuohon aikaan käytettiin. Mitkään porrashuoneista huoneistoihin johtavista ovista eivät olleet palo-eristäviä ovia. Ovet oli saranoitu porrashuoneisiin päin (ulospäin) aukeaviksi.

Ovet oli saranoitu kahdella nostosaranalla. Oviaukot on porrashuoneen puolella viimeistelty vuorilistoilla.

Keittiönporrashuoneisiin keittiöstä johtava ovi on ollut lämpöeristämätön peiliovi. Keittiönporrashuoneiden ovissa on ollut painikkeellinen upotettu lukko kuten huoneistojen väliovissa, eikä muuta heloitusta ole niihin liittynyt.

1914–15: Huoneistojen oviksi tulivat v.1903–05 rakennetun osan keittiöiden ja portaan väliset ovet, kun sisäänkäynnit lisärakennusosaan järjestettiin ottamalla eteistila em. keittiöistä (eikä ovia korvattu uusilla). Ovet olivat yksinkertaisia 8-peiliovia.

Muutokset: Vain osa alkuperäisistä ovista on säilynyt ja niistäkin vain muutama alkuperäisellä paikallaan. Uudenmaankadun puoleisen sisäänkäynnin ja porrashuoneen purkamisen yhteydessä vuonna 1903 poistetut kpl huoneistojen ulko-ovea, joista pariovea ja yksittäisovea, on todennäköisesti kaikki otettu talteen oltuaan käytössä ainastaan runsas kymmenen vuotta ja ainakin yksi on käytetty uudestaan 1903–05 rakennetussa kiinteistön osassa.

A-porrashuoneessa ovia poistettiin, kun huoneistoja yhdistettäessä niihin laitettiin uusi yhteinen sisäänkäynti. Poistetuista ovista osa säilyi sijoitettuna uusiin sisäänkäynteihin. Ovissa on vaihtelevasti säilynyt myös alkuperäisheloitusta. Ovi-ikkunoihin on laitettu panssarilasi, mutta ikkunoiden muotoa ei ole muutettu. Ovet muutettiin paloturvallisuusmääräysten edellyttämiksi palo-oviksi sisäpintaan kiinnitetyllä paloeristyslevyllä 1984, ja niiden vaihtaminen uusiin palo-oviin on siten vältetty. Ratkaisu näyttää tilapäisluonteiselta, sillä levytystä ei juuri ole pyritty viimeistelemään. Sivusisäänkäyntien ovista 2.–5. kerroksissa hävisivät yksi kustakin hissien sijoittamisen yhteydessä. Hissikuilua vastapäätä porrashuoneen toisella puolella olevista ovista on säilynyt paikoillaan kolme, yhden tilalle on jossakin vaiheessa muutettu ikkuna. Ikkuna on nykyisellään sisäpuolelta umpeen peitetty, siten ettei näköyhteyttä huoneesta porrashuoneeseen ole.

1. hissien
ylei sovitin
muutos
13 tok; km
→ ovet ?

kelkanin w

Entisistä keittiöporrashuoneista keittiöihin tai asuntoihin (G-porrashuoneessa) johtaneista ovista useimmat ovat säilyneet. Sen sijaan ovat F-porrashuoneesta 1914–15 rakennettuihin asuntoihin ovat myöhemmin yksitellen vaihdettu laakaoviin tai muuttunut selvästi. (F-porrashuoneen ovat inventoitu v. 1903–05 rak. osan yhteydessä; Inventointi 1991 / I, osat 1–3; RAKH)

8.4.2.3. Väliovet

1889–91: Jokaiseen asuinhuoneeseen on kuulunut alunperin vähintään 1–3 muista huoneista johtavaa väliovea, halleihin useampia. Ovet ovat olleet koko rakennuksessa lähinnä yhtä tyyppiä, ajankohdalle tyypillisiä puurakenteisia puoliranskalaisia peiliovia, sekä yksittäin että pariovina. Yksittäisovet ovat kolmepeilisiä, pariovet yhteensä kuusi-peilisiä.

Ovien aukeamissuuntaa ei 1889 piirustuksissa eikä varhaisimmissa mittauspiirustuksissa ole esitetty. Useimpien alkuperäisillä paikoillaan säilyneiden ovien aukeamissuunta on sama kuin alunperin. Eteishalliin ja tarjoiluhuoneeseen rajoittuvista huoneista johtavat ovat on saranoitu yleensä huoneesta poispäin (em. tiloihin) aukeaviksi.

Myös komeroiden ovat olivat puurakenteisia peiliovia, ja rakenteeltaan yhtä vankkatekoisia kuin huoneiden väliset ovat, mutta kapeampia. Pääallekkäin sijaitsevilla ala- ja yläkomerossa oli erilliset ovat, ja molemmat oli saranoitu sivulta aukeaviksi. Komeroiden ovista suuri osa on ollut avaimella lukittavia ja pintalukko oli sijoitettu oven sisäpintaan. Koska vaatekomoita ("garderobert") oli koko talossa alunperin yhteensä 137 kpl eli noin kymmenen yhdessä isossa huoneistossa, on niiden ovien osuus ollut merkittävä huoneistojen ovien joukossa.

Ullakolla olleet väliovet olivat pääasiassa käytävältä varastokomeroihin johtaneita ovia. 1897 palovakuutusasiakirjan mukaan ullakolla oli 23 varastokomeroa. Ne ovat olleet kevytrakenteisia, lauta- tai verkko-ovien ja -seinien rajaamia asukkaiden varastotiloja.

1914–15: Asunnoissa ovia oli käytävästä kumpaankin huoneeseen sekä yksi huoneiden välillä ja yksi kapeampi makuualkovista WC:hen. Toteutus vastasi Mederin piirustuksia.

Muutokset: Alkuperäisistä huoneistojen väliovista on myöhemmin hävinnyt suuri osa. Ovet ovat hävinneet, kun oviaukko on kokonaan poistettu käytöstä ja laitettu umpeen, sitä on laajennettu, siirretty tai oviaukko on hävinnyt väliseinän purkamisen myötä (WC-tilat ja kylpyhuoneet). Ilman jonkinlaista oviaukkoon kohdistunutta muutosta niitä ei ole vaihdettu uusiin. Vanhoja ovia on myös käytetty hyväksi kokonaan uusiin oviaukkoihin sijoitettuna. Oviaukkoja kehystäneiden vuorilistojen kohtalo on yleensä ollut oven kanssa yhteinen.

Kaikissa kerroksissa (1.–5.) uusiin väliseiniin tehtiin kokonaan uusiin oviaukkoihin, jotka pääasiassa tehtiin v. 1969–71 perusparannus- ja muutostöiden yhteydessä sekä myöhemmin 1970-luvulla, on sijoitettu uudet laakaovet muutamaa muista huoneista siirrettyä vanhaa ovea lukuun ottamatta. Laakaovet ovat lähinnä yhtä tyyppiä, mutta leveydeltään vaihtelevia.

Suurin osa komeroiden ovista on hävinnyt komeroiden purkamisen myötä, eikä niitä ole muulla rakennuksessa hyödynnetty. Siellä missä alkuperäiset komerot ovat säilyneet, myös niiden ovat ovat saaneet säilyä paikoillaan ja muuttamatta, jopa lukkoineen. 1969–71 rakennettujen komeroiden ovat ovat väliovien kaltaisia laakaovia, mut-

ta kapeampia.

8.4.2.4. Palo-ovet

1889–91: Metallirakenteisia palo-ovia ovat alunperin olleet keittiöporrashuoneista ullakolle ja todennäköisesti myös kellariin johtaneet ovet. Lisäksi kellarissa, ensimmäisessä kerroksessa ja toisessa kerroksessa holvien ovet ovat olleet erityisiä metallirakenteisia holvin ovia. Muita metallirakenteisia ovia rakennuksessa ei tiedetä olleen (paitsi luukut kellarivarastoissa). Pääporrashuoneessa ei ullakolle johtavaa ovea ole, ja kellariin vieviin portaisiin avautuu puurakenteinen peiliövi.

Ovien rakennetta sileän rautapeltikuoren alla ei ole selvitetty. Palo-ovet on päältä lisäksi jäykistetty ristiin niitatuilla kapeilla diagonaalisuuntaisilla lattarautoilla.

Holvien ovet toimitti helsinkiläisen insinööri G. E. Berggrenin konepaja ("Försäkr...", s. 148). Alunperin talossa oli seitsemän palo- ja murtoturvallista holvia, joista jäljellä on kolme. Talossa säilyneiden holvien ovet ovat kauttaaltaan metallikuorisista, raskasrakenteisia ja paksuja. Ovet on sivulta saranoitu ulospäin aukeavaksi, ovat yksiosainen, eikä siihen liity sisäpuolista tuplaovea. Oven rakennetta sileän pinnan alla ei ole selvitetty.

1914–15: F-porrashuoneessa ullakolle johtava palo-ovi on säilynyt.

Muutokset: Myöhemmin purettujen holvien ovet on myös hävitetty.

8.4.3. Kevyet väliseinät

1889–91: Kevyitä väliseiniä on rakennettu huoneiden sekä huoneiden ja komeroitten ym. välille. Pääosa niistä on ollut ns. cloison-seinää (v. 1913–14 väliseinämuutosten yhteydessä purettu vanhat seinät olivat cloison-seiniä). Cloison-seinärakenne perustuu välipohjien puurakenteisiin päistään kiinni naulattuun tiiviiseen pystylankutukseen molemmin puolin. Se rakennettiin yleensä jo kertaalleen käytetystä (esim. rakennustelineistä puretusta) puutavarasta, koska se tuli aina rapattavaksi. (Säilyneet alkuperäiset seinät; ks. liite 1) (Olevat rakenteet, 1991; RAKH)

Kellarissa kevyet väliseinät asukkaiden varastotilojen välillä ovat 1889 piirustusten mukaan muuratut.

Ullakko jaettiin asukkaiden varastokomeroiksi kevyillä väliseinillä. Ilmeisesti kevytrakenteisuutensa vuoksi niitä ei ole 1889 piirustuksessa huomioitu.

1914–15: Kevyitä väliseiniä olivat huoneiden ja käytävän väliset seinät, sekä WC-tiloja rajaavat seinät. Seinien tarkkaa rakennetta ei tässä yhteydessä ole selvitetty. Luginomassasta ("Kanasen seinät") seiniä tällä ei ehkä vielä ehditty tehdä, sillä luginomassaa alettiin Suomessa käyttää vasta vuonna 1905. Huoneiden käytävää vasten olevan seinän yläosaan sijoitettiin valoikkunat.

Muutokset: (ks. liite 1) V. 1889–91 rakennettujen kevyiden väliseinien purkamisen alkoi heti omistajanvaihdoksen jälkeen virastojen käyttöön luovutetuissa huoneistoissa ensimmäisessä, toisessa, osassa neljättä ja koko viidennessä kerroksessa. Tarvittavat uudet seinät ainakin suunniteltiin rakennettavaksi edelleen cloison-tekniikalla.

Huoneiden välisiä seiniä on purettu yleensä vain huoneistojen käyttötarkoituksen muutosten yhteydessä. Purettuja seiniä on joissain kohdin myöhemmin korvattu sa-

maan kohtaan rakennetuilla uusilla seinillä. Useissa säilyneissä alkuperäisissä seinissä on oviaukkoja myöhemmin laitettu umpeen, mutta niiden täyttötapa ei ole tiedossa (1960-luvulla mahdollisesti muurattu umpeen, kuten aukot kantavissa väliseinissä). Samoin kaikki valoikkunat on muuten säilyneissä seinissä poistettu tai peitetty.

1971–72 rakennetut WC-ryhmien, keittiö-kahvioiden sekä pihasiiven asuntojen uudet seinät (ja vanhojen seinien jatkeet) ovat sekä levy- että tiiliseiniä (paks. 1/2 kiveä tai vast.).

Ensimmäisestä kerroksesta tulevan peruskorjauksen yhteydessä purettavat, alunperin suuren asiakassalin jakaneet seinät on rakennettu 1916–33.

8.4.4. Kaiteet, hoitotasot, tikkaat

1889–91: Porrashuoneiden kaiteet ovat alkuperäiset ja rakennusajankohdalle tyypilliset. Pääporrashuoneissa portaikko on kuilun puolella varustettu avonaisella rautakaiteella, jossa on puinen käsijohde. Seinään kiinnitetyn puisen käsijohteen alkuperäisyydestä ei ole tietoa.

Keittiöporrashuoneisiin tehtiin vaatimattomammat rautakaiteet ilman koristeellista muotoilua. Kaikki porraskaiteiden rautaosat on viimeistään vuonna 1915 suojattu öljymaalilla, käsijohteet on kiillotettu vahalla tai lakkaamalla.

Rakennuksen ainoassa kadun puoleisessa parvekkeessa on säilynyt alkuperäinen rautakaide. Sen yläosassa on päälle kiinnitetty kuparipellistä muotoillut koristeet, jotka ovat alkuperäiset, mutta eivät vielä 1903 piirustuksissa huomioituja. Kaiteen runkotolpat on upotettu parveketasanteeseen kulmista ja keskeltäkin. Kiinteää katosta parvekkeen yllä ei ole ollut, vaan sen päällä on käytetty kangaskatosta (ks. valokuva s.12).

Tuuletusparvekkeiden alkuperäisistä kaiteista ei ole varmuutta, olemassa olevat kaiteet ovat nimittäin samanlaisia koko kiinteistössä.

Ulkopuolisia tikkaita tai hoitotasoja ei 1889 piirustuksista ole nähtävissä. Pihan puolella on kuitenkin ollut tikkaat maasta katolle. Nykyiset kahdet rautatikkaat voivat olla myös alkuperäiset tai osittain uusitut.

Katon hoitotasoja ei 1889 piirustuksista ole nähtävissä, mutta sellaiset oli oltava nuohoojaa varten rakennettuna vähintään piippujen välille.

1914–15:

Muutokset: Porraskaiteisiin ei ole kohdistunut rakenteellisia muutoksia.

Kadun puoleisen parvekkeen kaiteeseen ei ole kohdistunut muutostöimenpiteitä, tuuletusparvekkeiden kaiteista ei ole tietoa. Vuonna 1915 ainoat niiden vaatimat töimenpiteet olivat ruosteen ja vanhan maalin poisto sekä maalaus öljymaalilla kahteen kertaan.

Yläpohjan mineraalivillaeristyksen vuoksi on ullakolle 1970-luvulla tehty irralliset puurakenteiset kävelysillat.

8.4.5. Hormit, kanavat, tulisijat ja piiput

8.4.5.1. Hormit, kanavat ja piiput

1889–91: Tiilirunkoon sijoitettiin muurausvaiheessa yksi savuhormi jokaista tulisijaa (173 kpl) varten. Hormit on keskitetty samoihin seiniin, kun uunit sijoitettiin huoneissa eri kerroksissa samoihin kohtiin. Savuhormien lisäksi seiniin sijoitettiin katolle johtavia poistoilmakanavia, joista osa johdettiin savuhormien kanssa samoihin piippuihin. Ulko-seiniin rajoittuvissa huonetiloissa raitisilmakanava on tehty ulkoseinän läpi poikkisuunnassa. (Lisäksi rakennuksessa käytettiin välipohjissa johdettuja tuuletusputkia.) Hormit oli huomioitu 1889 pääpiirustuksissa. (ks. valokuva s. 12, ilmanvaihtoaukot julkisivuissa)

Savupiiput näkyivät vain pihan puolelle, eikä niillä ollut mitään merkitystä julkisivuarkkitehtuurin kannalta (vrt. esim. 1903–05 rak. osa). Piippujen korkeus vaihteli niiden sijainnin mukaan. Pihan puolella sijaitsevia piippuja lähellä räystästä, joten niiden on täytynyt olla melko korkeita tai niiden vetoa on muilla keinoin täytynyt tehostaa. Vedon-tehostimia piippujen päissä ei piirustuksissa ole huomioitu.

1914–15: Lisärakennusosaan tuli vain yksi savupiippu, johon keittiöstä johti kaksi hormia (toinen ilma-), toisesta huoneesta uunin savuhormi. Vesiklosettien tuuletusputket johdettiin entisessä v. 1889–91 rakennetussa päätyseinässä ylös katolle.

Muutokset: Savupiiput vaurioituivat ilmeisesti myös näissä rakennuksissa (v. 1903–05 rakennetussa erityisesti) pommiosumien vuoksi, jonka jälkeen niitä muurattiin ullakon ja vesikaton yläpuolisilta osiltaan uudelleen. Piippujen lukumäärä ei ole ainakaan merkittävässä määrin vähentynyt täydelliseen keskuslämmitykseen siirtymisestä huolimatta, kun vanhoja savuhormeja on hyödynnetty ilmanvaihtokanavina.

Vanhojen savuhormien myöhemmistä (ilmanvaihtokanavina) puhdistus- ja tiivistyskäsitteilyistä ei ole tietoa. Alkuperäiset ulkoseinän läpi tulevat kanavat ovat edelleen pääasiassa käytössä, eikä uusia ole avattu.

8.4.5.2. Tulisijat

1889–91: Pääosa rakennuksesta oli alunperin tulisijoilla lämmitettyjä. Vain osa kellarista, kellarin säilytyskomerot, sekä ullakkokerros olivat vailla lämmitystä. Muita lämmitysjärjestelmiä ei vielä ollut. Rakennuksessa oli alunperin 173 tulisijaa (palovak. 1897). Määrä lähes vastaa 1889 piirustuksissa esitettyä, huomioon ottaen 1892 lisättäviksi esitetyt tulisijat. Nimittäin ensimmäisen vuoden aikana oli ilmeisesti esiintynyt kosteusongelmia kylpyhuoneiden yhteydessä Erottajankatuun ja pihasiipeen rajoittuvissa asuinhuoneistoissa (3., 4. ja 5. krs), sillä niihin haluttiin rakentaa yksi uuni lisää kylpyhuoneen läheisyyteen. Myös Uudenmaankadun puoleiseen sisäänkäyntiin liittyvässä porrashuoneessa oli katsottu tarvittavan yksi uuni lisää kolmannen kerroksen tansanteella. (maistr:n ptk:t 31.8.1892 §8 ja 10.9.1892 §7, jonka liitteenä kats.ptk. 2.9.1892; HKA ma.Lupapiirustukset Höijer, elokuu 1892; HKA ma)

Kellarissa sijainneet kolme asuinhuonetta, liikehuone, Kalevan suuri arkistihuone (2 tulisijaa), pesutupa, leivintupa ja mankelihuone ainakin olivat tulisijallisia tiloja (yht. kellarissa 10 kpl). Ensimmäisen kerroksen suurissa asiakassaleissa ja liikehuoneessa oli tarpeen kaksi uunia, holvit olivat lämmittämättömiä. Muissa kerroksissa olivat kaikki tilat lukuunottamatta komeroita ja kuivakäymälähuoneita lämmitettyjä. Joissakin asunnoissa eteishallia lämmitti viereisen huoneen kanssa yhteinen patteriuuni. Kylpyhuoneissa olivat kylpyuunit, joilla lämmitettiin myös kylpyvesi. Myös pääporrashuoneissa oli ainakin eteisaulassa tulisija alunperin. Höijerin suunnitelma tulisijojen sijoittamisesta myös ylemmille kerrostasanteille ei ilmeisesti toteutunut.

Huoneiden lämmitysuunit olivat kaakeliuuneja, jotka useimmiten muodoltaan vastasivat Höijerin piirustuksissaan esittämiä. Pohjamuodoltaan ne olivat pyöreitä, suorakaitteen muotoisia (korostetut kulmat) tai kolmioita (oik. viisikulmaisia). Huoneen käyttötarkoitus ja koko sekä uunin sijoitus huoneessa (nurkkaan tai keskelle seinää) määräisivät uunin mallin, muodon ja koon. Kaikissa huoneistoissa palvelijoiden huoneisiin sijoitetut uunit olivat pohjamuodoltaan pyöreitä jo 1889 piirustuksissa. Rakennukseen tuli kaakeliuuneja kolmelta eri valmistajalta: Arabian, Andsténin ja Ruoholahden kaakeli-tehtailta.

1914–15: Asunnoista tehtiin tulisijoilla varustettuja, eikä muuta lämmityslaitosta niissä ollut. Keittiöihin sijoitettiin hellat tai hellauunit ja olohuoneisiin uunit, joista ei ole tar Kempaa tietoa, kuin mitä 1914 ja 1916 pohjapiirustuksista niiden muodosta ja koosta on nähtävissä.

Muutokset: Uuneihin ei vielä Kalevan omistusaikana juuri ollut kohdistunut toimenpiteitä, koskapa vuonna 1915 uusi omistaja voi todeta useat uuneista ja keittiöiden liehistä loppuun palaneiksi ja olevan uudelleen muurauksen tarpeessa. Kaakeliuuneja kylläkin purettiin niiden tulipesien ja sisäosien loppuun palamisen vuoksi, mutta ne muurattiin uudelleen vastaavanlaisiksi ja käyttäen samaa kaakelikuorta kuin aikaisemminkin. Keittiöissä hellat korvattiin käyttötarkoituksen muutosten myötä lämmitysuuneilla. (Talossa säilyneiden uunien mitat ja kuvat; ks. Inventointi 1991/ II, osa 4, Liite 1; RAKH).

Pääportaan eteisaulassa oli v. 1915 antrasiittikamina (kuten v. 1903–05 rakennetussa porrashuoneessakin)

Nykyisin talossa on 61 uunia, joista tuorein ilmeisesti 1950-luvulla muurattu ja pinnalta osittain rapattu avotakka (huoneessa nro 348). Muut ovat vuosisadan vaihteen molemmin puolin ja tämän vuosisadan alkukymmeniltä peräisin olevia, kaakeliuuneja. Suuri osa uuneista purettiin 1969–71 täydelliseen keskuslämmitykseen siirtymisen yhteydessä. Säilyneet uunit, jotka jäivät purkamatta "koristeellisuuden vuoksi" tai purkamisen tuoman hyödyn vähäisyyden vuoksi, sijaitsevat 2.–5. kerrosten huoneistoissa, 1. kerroksesta on kaikki uunit purettu. Uuneilla ei keskuslämmitykseen siirtymisen jälkeä ole ollut merkitystä talon lämmityslaitteina.

1914–15 rakennetuista, samoin kuin 1889–1891 pihasiiven asunnoista on kaikki tulisijat purettu viimeistään 1972 peruskorjauksen yhteydessä.

8.4.6. Pintarakenteet

8.4.6.1. Vesikate

1889–91: Rakennuksessa oli alunperin galvanoitu saumapeltikate (palovak. 1897; Y-Fennia). Sen tekijä ilmeisesti oli rakennuksen peltiseppä- ja taontatyöt toimittanut helsinkiläinen peltiseppä A. Wahlberg avustajineen ("Försäkr...", s. 148).

Vesi katolta alas pihalle johdettiin seiniin pinta-asennetuilla syöksytorvilla. Myös ne ovat todennäköisesti olleet galvanoidusta pellistä. Pulttikatolta vesi johdettiin alas vain pihan puolella, eikä syöksytorvia kadun puolella tarvittu.

1914–15: Alkuperäinen vesikate on todennäköisesti ollut galvanoitu saumapelti, kuten nykyisinkin.

Muutokset: Muita tietoja näissä osissa vesikattoihin kohdistuneista muutostöistä ei juuri ole mahdollista löytää, sillä yleensä asiakirjoissa on käsitelty koko virastotalon vesikattoa kokonaisuutena mainitsematta kyseessä olevia korjausta tai uusimista vaatineita alueita tarkemmin. Siksi on tärkeää huomioida, että koko virastotalo Uudenmaan k. 1–5:ssä on ollut kolme toisistaan eroavaa vesikatetta: Kalevan ensimmäisessä talossa galvanoitu peltikate vuodelta 1891, toisessa osassa kuparipeltikate vuodelta 1905–1944, jonka jälkeen galvanoitu pelti sekä vuonna 1915 valmistuneen osan galvanoitu peltikate. Esimerkiksi 1925 isännöitsijä ilmoitti vain "kiinteistön vesikaton olevan perin huonossa kunnossa" (isänn:n kirje 30.12.1925, VA Rakh Eb 114).

Koko kiinteistön vesikattoa ei ole missään vaiheessa uusittu kerralla, vaan pintakäsittelyjäkin on uusittu yleensä vain osassa kiinteistön kattoa kerrallaan. Esimerkiksi vuonna 1961 1200 m² "Kymppikatteella", seuraavana vuonna noin 1000 m² "Good Yearilla". Kesällä 1966 teetettiin "peltisen vesikaton uusimistyötä" ja syksyllä 1969 vesikaton räystäslisöjen uusimistyötä. Viimeksi mainittu koski Uudenmaan lääninrakennustöissä laaditun työpiirustuksen mukaan sellaista osaa koko kiinteistön vesikatosta, jossa vanhat kupariset räystäspellit tuli uusia kuparipellistä. Vuonna 1976 teetettiin "vesikaton vanhan osan lakkaus", tarkemmin ei tässäkään tapauksessa asiakirjoista selviä, mistä osasta kiinteistön kattoa oli kysymys. Työ käsitti ruosteen poiston ja sivelyn Tektobit-kattolakalla. (Helprt, Dn:ot 827/R.61, 1437/R.62, 401/R.66, 1145/R.69, 959/4/76 sekä työpiirustus 1:20; räystäspellin korjaus, 12.9.1969, ULRT. Helprt ark.)

8.4.6.2. Sisäseinät

1889–91: Sekä muuratut kantavat että massa- ja puurakenteiset kevyet väliseinät huoneistoissa ja porrashuoneissa ovat olleet sisäpinnaltaan sileiksi rapatut. Lisäksi useissa huoneissa puiseen ikkunapenkkirakenteeseen liittyen ikkunan alapuolinen seinän osa on paneeloitu (rappauksen sijasta). Paneelin ylimalaamisesta muun huoneen tapaan, kuten myöhemmin on tehty, ei ole tietoa.

Puiset, profiiliin höylätyt jalkalistat sekä ovi- aukkoja kehystävät vuorilistat on kiinnitetty rappauspinnan päälle. Porrashuoneissa jalkalistoja ei ole ollut. Ikkunavuorilistoja ei ole käytetty huoneistoissa eikä porrashuoneissa. Erillisiä seiiniä kiinnitettäviä kattolistoja ei ole käytetty vaan voimakkaasti profiloituneet kattolistat on muotoiltu kipsistä tai vastaavasta.

Seinien koristelu on em. paneeleja lukuunottamatta tehty ilmeisesti vain maalaamalla tai tapeteilla. Seinien reliefikoristelu (huone 238) on myöhemmin tehty.

Kellarissa muurattujen seinien alkuperäisistä pintarakenteista ei ole tietoa. Ainakin ulkoseinillä pintarakenteen oli oltava kosteutta eristävä ja kestävä. Kellarin ja ullakon varastotilojen väliseinissä ei välttämättä ollut mitään pintarakenteita. Kellarin ruokavarastoissa saattoivat tiiliseinät olla esimerkiksi slammatut ja kaikki seinät maalaamalla pintakäsitellyt.

Muutokset: Kahteen ap. asuinhuoneeseen on ilmeisesti jälkepäin asennettu seinän alaosan paneelointi. Huoneessa nro 242 se on samanlainen tammipaneeli kuin v. 1903–05 rakennetun osan kulmahuoneissa alunperin. Kyseessä ei ilmeisesti ole alkuperäinen paneeli, vaikkakin v. 1892 otetussa valokuvassa (huoneesta 238 huoneen 242 suuntaan, ks. s. 35) hämärästi erottuu seinän alaosassa jo alunperin ollut paneeli (jonka rakenteesta on todennäköisesti saatavissa lisää tietoa valokuvasuurenoksen avulla tarpeen tullen). Huoneessa 314 taas on puumukailulla koristemaalattu mäntypaneeli, joka voisi olla alkuperäinenkin.

Huoneen nro 242 viereisessä huoneessa nro 238 säilyneet reliefikoristelut seinissä eivät ole alkuperäisiä. Kummankin huoneen muutokset voisivat liittyä pien vuosisadan vaihteen jälkeiseen aikaan (joka sopisi erityisesti tammipaneloinnille), jolloin kouluylhallitus muutti pois, ja huoneisto ilmeisesti muutettiin takaisin asuinkäyttöön. Seinäpintojen nykyinen reliefimäinen kenttäjako näkyy ainakin v.1918 huoneesta otetussa valokuvassa (Sosiaalihalitus...,1967, s. 20). Huom. huoneen katon kipsi- tai paperimassareliefikoristelut ja -rosetti ovat alkuperäisiä tai niitä vastaavia, ja ne on jätetty paikoilleen seiiniin kohdistuneista muutoksista huolimatta.

Seinien (kuten kattojenkin) rappauspintoja on viimeistään vuonna 1915 suoritetuista laajemmista sähköasennusten muutostöistä lähtien paikkailtu. Pommitusvauriokorjauksina on v. 1942–45 myös tehty runsaasti seinien kuten kattojenkin rappauskorjauksia. Porrashuoneiden seinissä kulkevien nousujohto- ja muiden kanavien avaaminen ja uusien tekeminen aiheuttanut alkuperäisten pintarakenteiden tuhoutumista. Huoneistoissa on purettujen väliseinien kohdalta rappauspintoja säilyneissä seinissä jouduttu täydentämään. Myöhemmin eri vaiheissa rakennetut uudet väliseinät, lukuunottamatta levyseiniä, ovat myös sileiksi rapattuja.

1970–71 keittiö-kahvioiden alunperin muuratut ja rapatut, sekä uudet tiiliseinät levytettiin yhtenäiseksi lastulevyllä avosaumoin. Seinä laatoitettiin tiskipöydän ja sen yläpuolelle sijoitetun astiakaapin väliseltä alueelta Pukkilan kaakelilaatoilla, samoin kuin kaikissa uusissa WC-tiloissa käsienpesualtaan yläpuolella.

8.4.6.2.1. Seiiniin kiinnitetyt listat

1889–91: Seiiniin kiinnitetyjä listoja olivat puusta profiiliin höylätyt jalkalistat ja ovivuorilistat. Ikkunavuorilistoja eikä puisia kattolistoja ei ole käytetty huoneistoissa eikä porrashuoneissa. Listat ovat rakennusajankohdalle tyypillistä mallia. Samaa jalkalistatyyppiä (JL 3; kork. 82 mm ja JL 6; kork.65 mm) on käytetty useimmissa huoneissa, sekä parkettilattioiden että linoleummatolla päällystettyjen kanssa. Porrashuoneissa erillisiä jalkalistoja ei ole käytetty. Kosteissa tiloissa ei erillisiä jalkalistoja ole ollut. (Jalkalistatyyppit ja niiden mittauspiirit; ks. Inventointi 1991 / II, osa 4, s. 14–20; RAKH)

Oviaukkojen vuorilistoja on alunperin käytetty paitsi kaikkien sisätilojen huoneiden väliovien yhteydessä, myös porrashuoneissa.

Kaikkien ovien yhteydessä vuorilistoja on käytetty ainoastaan toisella puolella aukkoa, siinä seinässä, jonka kanssa tasoon (tai lähelle sitä) ovi on asennettu (yleensä huoneen ulkopuolella; porrashuoneen, käytävän, eteishallin tai tarjoiluhuoneen puolella). Koko aukko on kehystetty samanlaisella listalla, ja liitokset yläkulmissa on tehty jiiriin. Ovivuorilistojen ja jalkalistojen liittymäkohta on ratkaistu erillisellä sokkelilistalla, joka profiloitinsa ja leveytensä puolesta poikkeaa kummastakin niistä.

1914–15: Puisia jalka- ja ovivuorilistoja on käytetty, mutta niistä ei ole tarkempaa tietoa, kun huoneistoja ei ole inventoitu.

Muutokset: 1.–5. kerroksissa alkuperäisiä jalkalistoja on eniten säilynyt niissä huoneissa, joissa on parkettilattiat, joihin on vähiten kohdistunut toimenpiteitä ja erityisesti niissä huoneissa, joissa väliseiniä ei ole purettu tai oviaukkoihin ei ole kohdistunut muutoksia. Vanhoja jalkalistoja ei yleensä ole koko huoneessa vaihdettu yhtenäisiksi uusien väliseinien rakentamisen tai yhdellä seinällä tehtyjen oviaukkomuutosten vuoksi. Siten useissakin huoneissa esiintyy nykyisin kahta erilaista jalkalistatyyppiä. Lisäksi vanhaan jalkalistaan on kiinnitetty uudempi mattolista lattiapäällysteiden uusimisen yhteydessä. Osa v. 1969–71 asennetuista, lastulevyrakenteisista sähköjohtokouluista on kiinni paikoilleen jätetyissä vanhoissa jalkalistoissa tai kiinnitetty seinään välit-

tömästi niiden yläpuolelle. Kouruja on asennettu huoneisiin enintään kahdelle seinälle.

Kaikissa myöhemmin (pääasiassa 1969–72) uusilla väliseinillä muodostetuissa uusissa huonetiloissa on myös seiniin kiinnitetty puiset jalkalistat, paitsi muovimatoilla ja keraamisilla laatoilla päällystetyissä kosteissa tiloissa. 1969–72 muutostöiden yhteydessä asennetut uudet puiset jalkalistat ovat useimmiten yksinkertaiseen suorasarmaiseen profiiliin höylättyjä. Sokkelilistoja niiden ja ovivuorilistojen liittymäkohdissa ei enää ole käytetty. (Jalkalistatyyppit ja mittauspiirit, ks. ks. Inventointi 1991 / II, osa 4, s. 14–20; RAKH)

Rakennuksessa on myös eri aikoina yksittäisten huoneiden tai tilasarjojen muutostöiden yhteydessä käytetty yksittäisiä profiiliin höylättyjä jalkalistatyypppejä. Kosteissa tiloissa lattian muovimatto tai keraaminen laatoitus on nostettu seinälle n. 50–75 mm korkeuteen.

Ovien alkuperäiset vuorilistat on säilytetty niiden oviaukkojen ympärillä, joita ei missään vaiheissa ole laitettu umpeen. 1969–71 tehdyt uudet oviaukot, joihin on sijoitettu uudet laakaovet, on kehystetty yksinkertaisemmillä, yleensä täysin profiilittomiksi höylätyillä puulistoilla. (Vuorilistatyyppit ja niiden mittauspiirit; ks. Inventointi 1991 / II, osa 4, s. 21–24; RAKH)

8.4.6.3. Sisäkatot

1889–91: Kaikki katot ovat todennäköisesti olleet sileäksi rapatut, mutta niihin on liittynyt huoneen edustavuudesta riippuen enemmän tai vähemmän rikkaasti profiloitu, kipsistä tai vastaavasta muotoiltu kattolista. Joissakin hienoimmissa huoneissa katon pintaan lähellä huoneen nurkkia on kipsistä tai paperimassasta muotoiltu koristereliefi. Lisäksi kipsistä tai paperimassasta muotoiltuja kattorosetteja on käytetty hienoimmissa huoneissa. Ainakin joissakin huoneissa on kattoon pingotettu kangas ennen maalausta. (ks. Inventointi 1991 / II, osa 4, s. 17–20; RAKH) (ks. valokuva seur. sivulla)

Myös pääporrashuoneeseen on, todennäköisesti myös puretussa porrashuoneessa, muotoiltu kerrostasanteiden kohdille vastaavat voimakkaat kattolistat.

1914–15: Kattolistoista ei ole tietoa, kun huoneistoja ei ole inventoitu.

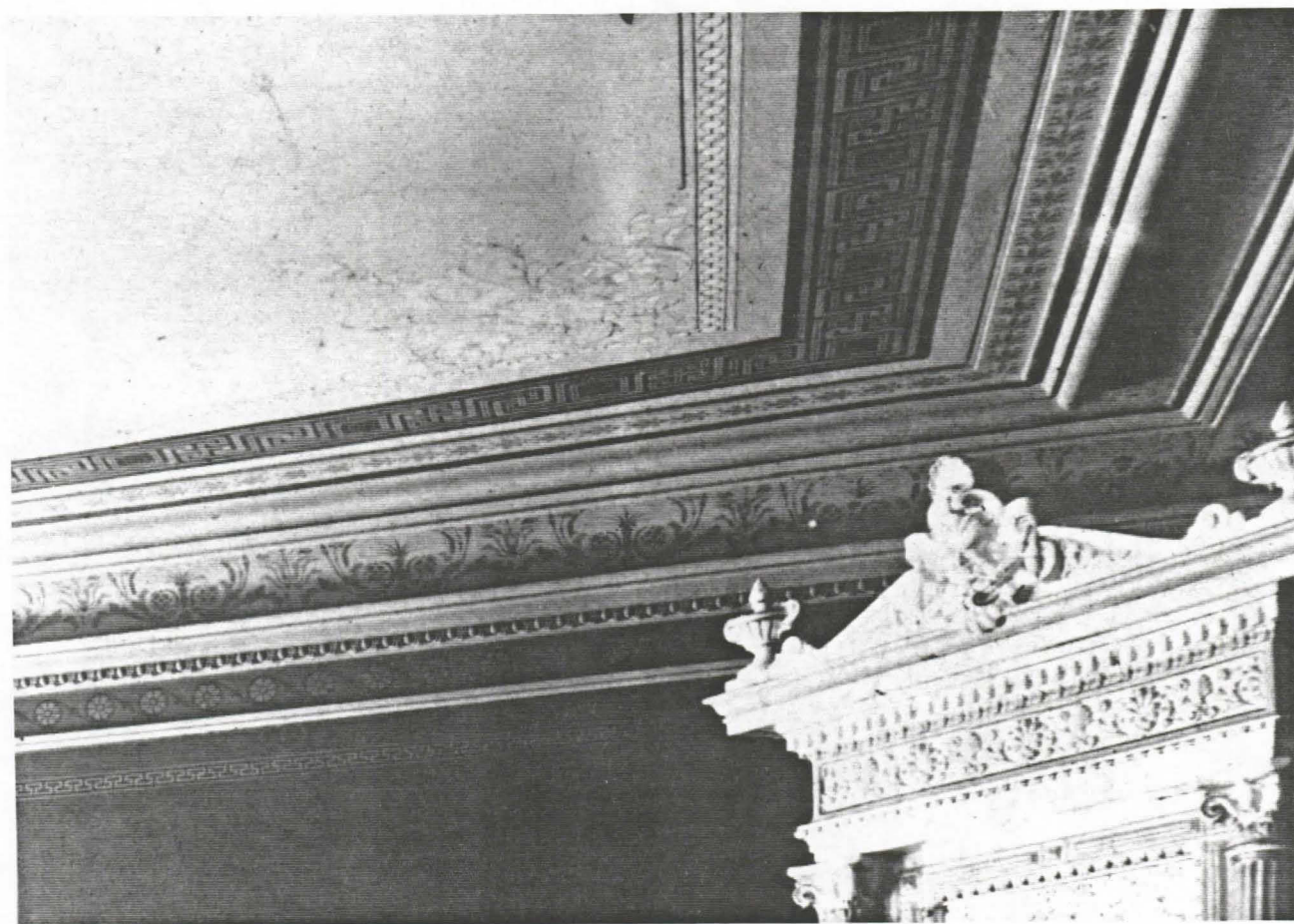
Muutokset: Kattojen pintarakenteisiin kohdistuneet toimenpiteet ovat enimmäkseen olleet rappauspaikkauksia ja päällemaalauksia. lukuunottamatta joihinkin pienempiin tiloihin v. 1969–71 tehtyjä alas laskettuja kattoja. Alas laskettuja kattoja on v.

1889–1891 rakennetussa osaan tehty kuitenkin selvästi vähemmän kuin v. 1903–05 rakennettuun osaan. Alas lasketut katot on tehty elementeistä, jotka ovat rei'itettyä ja polttomaalattua alumiinilevyä ja on teräskiinnikkein kiinnitetty seiniin ja riippukiinnikkein alkuperäiseen kattoon. Keittiö-kahvioiksi muutetuissa entisissä asuntojen keittiöissä uusi alas laskettu katto on tehty lastulevystä, samoin uusissa WC-ryhmissä.

Vanhat kattopinnat saivat jäädä uusien alas laskettujen kattojen alle paikoilleen ainakin suurimmaksi osaksi, mutta sähkö- ym. johtojen pinta-asennusten takia ne ovat huomattavan vaurioituneita. Useissa kohdin tähän vaiheeseen liittyi myös vanhojen väliseinien purkamista, joten uuden alas lasketun katon alla ei edes ole ollut yhtenäistä kattopintaa.

Kellarin katossa on kappaholvirakenne näkyvissä paikoin pinnaltaan sileäksi rapattuna ja maalattuna. Kellarin kattoon v. 1969–72 kiinnitettiin riippuasennuksina valtava määrä

putkia ja johtoja, ja siinä yhteydessä mahdolliset aikaisemmat rappauspinnat ovat vaurioituneet runsaasti (Kellarin kaikkiin tiloihin ei ole tässä yhteydessä päästy eikä kellaria ole inventoitu, joten kattavampaa kuvaa kellarin kattojen nykyisistä pintarakenteista ei tässä yhteydessä ole saatu).

Huoneen nro 238 alkuperäistä katon koristelua (osasuurennos valokuvasta sivulla 35).

8.4.6.4. Ulkoseinät

1889–91: Pohjakerroksen ulkopuolinen graniittiverhous, kerroslistat ja julkisivujen sorvatut pylväät ovat Granit Osakeyhtiön tuotantoa, ja graniitti ilmeisesti Hangosta louhittua. Mahdolliset sementtityöt on tehnyt Helsingin Sementtivalimo, ja peltisepän- ja taontatyöt toimitti helsinkiläinen peltiseppä A. Wahlberg. Katujulkisivujen ensimmäisen kerroksen korkuinen graniittiverhous on eri kokoisista, syrjiltään suoraksi hakatuista, mutta pinnaltaan silittämättömistä kivistä limittäin muurattu. Ikkuna- ja oviaukot on sen kohdalla kehystetty pinnaltaan sileäksi hakatuilla kivillä. Graniittiverhouksen paksuus ei selviä piirustuksista, mutta tavallisia ovat olleet 180–250 mm paksut luonnonkiviverhoukset. Ulkopuolen luonnonkiviverhous muurattiin aina samanaikaisesti seinän tiilimuurin kanssa, ja liitettiin siihen ankkuriraidoilla. Muuraukseen voitiin käyttää sementtipitoista laastia, vaikka runkomuuriin olisikin käytetty pelkkää kalkkilaastia. Luonnonkiviverhouksen ja runkomuurin väliin saatettiin vielä laittaa kosteuseristyksiksi asfalttikerros tai sivellä kivien sisäpinta kivihilitervalla tai muulla tavoin. (esim. Lah- ti 1960, s.100–101)

Julkisivuissa käytetty graniitti on väriltään punaista ja tasalaatuista. Kaikissa rakennukseen liittyvissä graniittista muuratuissa rakenteissa käytetty kivi on laadultaan samanaista ja todennäköisesti peräisin samasta louhoksesta Hangosta.

Muutokset: Katujulkisivut on kunnostettu kokonaan viimeksi vuonna 1982. (ks. seur. luku). Pihajulkisivuissa on vuonna 1977 tehty rappauskorjauksia ja maalaus uusittiin samassa yhteydessä koko virastotalon pihajulkisivuissa.

8.4.6.4.1. Julkisivukoristeet, myös räystään yläpuoliset

1889–91: Katujulkisivut täytettiin Höijerin piirustusten mukaisesti graniitista, kipsistä ja betonista muotoilluin koristein. Graniitista veistettiin osa kerros- ja koristelistoista sekä rustiikki ja pylväät ensimmäisen kerroksen korkeudella. Myös toisen kerroksen korkeudelle sijoitettu ”kyltti”, jossa oli yhtiön nimi, oli graniittia. Betonia olivat ainakin kulmaerkeriä kantavat kaksi atlanttia (ainakin osittain), kolonnit räystään yläpuolella ym., ja loput, vähintään tuhat erilaista koristetta tehtiin kipsistä tai kipsisekoituksesta.

Rakennuksen koristeita oli teetetty kuvanveistäjä Nikolai Beluginilla. Tarkemmin ei ole tietoa, tekikö hän sekä sisä- että ulkopuolisia koristeita. Yksin hän tuskin on kaikesta suoriutunut. Kuvanveistäjä Robert Stigellin käsialaa ovat atlantit katujulkisivujen kulkmassa. (”Försäkr...”, s. 148)

1914–15: Ei ole ollut.

Muutokset: Erottajankadun julkisivussa räystään yläpuolella sijainneet kolonnit olivat jo vuonna 1912 niin huonokuntoiset, että niiden kunnostaminen olisi tullut siksi kalliiksi, että ne päätettiin poistaa (Kalevan johtok:n ptk. 20.8.1912 § 5). Kulmissa ja viidennen kerroksen parvekkeen kaiteen päällä sijainneet saivat jäädä paikoilleen.

Kalevan nimi Erottajankadun pääsisäänkäynnin yläpuolella jäi paikoilleen vielä omistajanvaihdoksen jälkeen (ks. esim. valokuva s. 10). Tiedossa ei ole, milloin se on poistettu.

Rakennuksen julkisivukoristeet on atlantteja lukuunottamatta täysin uusittu v. 1982 julkisivukunnostustöiden yhteydessä. Työn suoritti Entisöinti Pulla Oy. Tällöin erityisesti alkuperäiset betoniseoksesta tehdyt koristeet voitiin todeta hyvin hauraksi ja

huonokuntoisiksi.

8.4.6.5. Lattiat ja portaat

1889–91: Lattiapäällysteenä käytettiin liikehuoneistojen ja asuntojen tärkeimmissä tiloissa lakattua tammiparkettia. Parketti on tehty esivalmistetuista parkettikaseteista, joiden leveys- ja pituusmitat ovat 300 mm:n kerrannaisia. Tammiparkettineliöt ovat kooltaan 211x211 mm ja paksuudeltaan 9 mm. Samanlaista parkettia on todettu käytetyin myös Kalevan 1905 valmistuneessa rakennuksessa. (parkettiselvitys 13.5.1991, K.Kekoni; RAKH)

Kalliin, joskin parhaiten kulutusta kestävä tammiparketin sijasta muissa huoneissa on ollut lautalattiat. Niistä osa on ollut maalattuja, osa linoleummatoin päällystettyjä. Kun osa uusista asukkaista anoi Kalevan johtokunnalta lupaa päällystää lautalattioitaan linoleummatoin, lupa myönnettiin eteisten ja joidenkin pienempien huoneiden (muissa olikin parketit) lattioiden päällystämiseen, mutta asukkaille ilmoitettiin, etteivät he tulisi saamaan uusia mattoja lattioiden kuivumisen myötä mahdollisesti sattuvista vaurioitumisista huolimatta (johtok:n ptk. 26.9.1891 §5: S-o). Alunperin siis linoleummattoja oli ilmeisesti suunniteltu asennettavaksi ainakin joihinkin tiloihin, mutta vasta laudoituksen lopullisesti asetuttua, yleensä 2–3 vuoden kuluttua.

Sekä parketti- että lauta (ja linoleum) lattioihin liittyivät samanlaiset, seinään kiinnitetyt puiset jalkalistat. (ks. luku 9.4.6.2., s.100) Puiset kynnykset liittyivät oven karmiin, eikä niiden mahdollisista reunalistoista ole tietoa.

Parketti- ja lautalattioiden tekijöistä ei ole erikseen mainittu, ne luultavasti on teetetty Rich. Heimbergerin puusepäntehtaalla sekä Hietalahden höyrysaha osakeyhtiöllä, kuten muutkin puusepäntyöt.

Kylpyhuoneissa ovat lattiat olleet asfaltilla päällystetyt (kust.arvio korj.- ja muutostöistä 1915, Meder; VA Rakh), ja ilmeisesti samalla kertaa muotoiltu jalkalistakin. Asfalttilattian paksuus ei ole tiedossa. Lattia on oletettavasti alusta lähtien ollut maalattu. Kellarissa on alunperin myös ollut asfalttilattia. Rakennuksen asfalttityöt oli tehnyt Helsingfors Asfalt Aktiebolag.

Pääporrashuoneissa tasanteiden lattiat sekä porrasaskelmat oli valettu mosaiikkibetonista. Porrashuoneiden lattioihin ja portaisiin ei liity erillisiä jalkalistoja. Sementtimosaiikkilattiat tilattiin Helsingin Sementtivalimolta.

Keittiöporrashuoneissa sekä portaat että tasanteet tehtiin sävyttämättömällä betonilla ilman mosaiikkia.

1914–15: Alkuperäisistä lattiamateriaaleista ei ole tietoa, mutta luultavasti ne ovat olleet linoleummatoin päällystetyt.

Muutokset: Suurin osa alkuperäisistä parkettilattioista on säilynyt. Parketteja on kunnostettu "höyläämällä" (lienee ennemminkin tarkoittanut hiontaa puupinnalle) ja uudelleen lakkaamalla. Osa parketeista on mahdollisesti jäänyt keskikäytävän muovilaatallattian alle 1960-luvun lopulla, kun huoneista osa jaettiin uudella väliseinällä osaksi keskikäytävää. 1969–72 rakennetut WC-ryhmät tehtiin huoneisiin, joissa oli ollut alunperin lautalattiat, mahdollisesti linoleumilla päällystettynä.

Linoleummattoja on korjattu kuluneita kohtia paikkaamalla ja myöhemmin kokonaan korvattu uusilla linoleum- tai muovimatoilla tai muovilaatoilla. Eri-ikäiset linoleummatot

ovat nykyisin talossa yleisimmät lattiapäällysteet. Vanhimmat ovat ruskeasävyisiä, v. 1969–71 ja sen jälkeen uusituista useimmat harmaita. Vanhoja päällysteitä ei aina ole poistettu uusien alta. Uusiin päällysteisiin liittyvät mattolistat on usein kiinnitetty paikoilleen jätettyihin vanhoihin jalkalistoihin. Lattiapäällysteitä ei missään myöhemmässä vaiheessa ole uusittu koko huoneistossa, kerroksessa tai talossa samalla kertaa, eikä yhtenäisyyttä niissä ole ollut sitten alkuvaiheen, jos silloinkaan.

Alkuperäiset lattialaudoitukset ovat enimmäkseen säilyneet myöhemmin uusittujen päällysteiden alla. Uusia lautalattioita talossa ei ole tehty, alkuperäisistä on ilmeisesti purettu 1969–72 rakennettujen uusien WC-tilojen alle jääneet.

Muovilaattalattiat ja muovimatot otettiin linoleummattojen sijasta käyttöön viimeistään v. 1969–71 muutostöiden yhteydessä. Tällöin lattiat keskikäytävillä (suurimmaksi osaksi) ja keittiö-kahvioissa päällystettiin muovilaatoilla. WC-tiloihin tehtiin ilmeisesti kaikkiin uusi betonilattia, joka päällystettiin muovimatolla. Muovimatolla on lisäksi päällystetty joidenkin toimistohuoneiden lattiat. Kosteissa tiloissa lattian muovimatto tai laatoitus on nostettu seinälle n. 50–75 mm korkeuteen, eikä muuta jalkalistaa ole käytetty.

Porrashuoneiden lattioissa ja portaissa on säilynyt alkuperäiset pintarakenteet.

Kosteiden tilojen asfalttilattioista useimmat ovat ilmeisesti tuhoutuneet, kun suurin osa talon alkuperäisistä kylpyhuoneista, WC-tiloista ja keittiön ruokakomeroista on purettu. Lattiat niiden kohdalla on korvattu muun huonetilan kanssa yhtenäisellä muovilaatoituksella tai linoleummatolla. Niihin pihasiiven huoneistojen kylpyhuoneisiin, jotka säilyivät pitkään käytössä, ehdittiin tehdä uusi lattia keraamisilla laatoilla. Alkuperäistä asfalttilattiaa ei välttämättä ole poistettu sen alta.

Kellarin verstaatioissa (viimeistään vuodesta 1914) olleista lattioista ei ole tietoa. Kellarin alkuperäiset asfaltti- ja kivilattiat on joko peitetty uudella betonilattialla tai kokonaan poistettu uuden alta viimeistään v. 1969–72 muutostöiden yhteydessä. Kellarissa on nykyisin kaikissa tiloissa betonilattiat.

8.4.6.6. Maalaus ja tapetointi

1889–91: Maalaustöiden tekijöistä on mainittu ainoastaan koristemaalari Salomo Wuorio ("Försäkr...", s. 148). Pääporrashuoneen seinät ja katot sekä ainakin Kalevan pääkonttorin, todennäköisesti myös Sparbankin sekä kolmannen liikehuoneiston ja asuinhuoneistojen seinien, kattojen ja kattolistojen koristeelliset maalaustyöt ovatkin Wuorion ja hänen avustajiensa tekemiä. Mutta vaatimattomampien tilojen sekä ikkunoiden, ovien jne maalaustöitä on todennäköisesti tehneet muut tai muutkin.

Asuinhuoneiden rapatut katot ovat olleet liima- tai temperamaalilla melko himmeiksi, mutta joissakin huoneissa koristeellisiksikin maalatut. Ainakin osassa on ollut kangas, jonka päälle koristemaalaukset niitä edeltävine pohjustustöineen on tehty.

Rapattujen seinien tapetointia edelsi seinien pohjustus, johon voitiin käyttää ainakin ruisliisterillä kiinnitettyä makulatuuripaperointia tasaamaan tapetin kiinnitysliisterin imeytymistä ja tapetoitavan rappauspinnan mahdollista karkeutta. Ainoastaan keittiön (myös "kööskontor"), kylpyhuoneen ja WC-tilan seinät ja katot on maalattu öljymaalilla.

Kellareissa on seinät ja katot voitu sivellä kalkkimaalilla tai -vellillä valoisuuden ja hygieenisyyden parantamiseksi.

Pääporrashuoneen ulko-ovi ja sen tuplaovi sekä huoneistojen ovet ovat jo alunperin olleet puumukailuna koristemaalatut öljymaalilla. Väliovet ovat joissakin huoneissa olleet myös melko tumman ruskeiksi puunmukailukoristemaalattuja. Mitään ovia ei huoneistoissa ole alunperin jätetty pintakäsittelemättä. Vuorilistojen maalaus on ollut yhtenäinen oven kanssa.

Ulkopuoliset rautarakenteet, kuten parvekkeiden kaiteet, kannattajat ja tuuletustelineet sekä palotikkaat olivat todennäköisesti alusta lähtien öljymaalilla maalatut. Myös porrashuoneissa porraskaiteiden rautaosat olivat ehkä jo alunperin öljymaalilla suojatut (viimeistään v. 1915). Vesikate ja ilmeisesti myös syöksytorvet olivat galvanoituja peltiä, jotka varhaisessa vaiheessa "tervattiin", katto mustaksi.

Muutokset: Huoneistojen normaalia kohennusta kuten tapetointia ja kattojen, seinien, ovien ja listojen maalausta oli saatettu tehdä jo Kalevan omistusaikana, kun käyttäjät vaihtuivat useissa huoneistoissa muutaman vuoden välein. Kalevan pääkonttori oli ennen vuotta 1913 saanut jo vaalean yleisilmeen kautta koko huoneiston. Suurin osa konttorin työhuoneista oli tapetoituja. Ensimmäisen kerroksen liikehuoneistojen käyttö oli eronnut toisistaan sen verran, että niiden mahdollisesti jonkin verran yhtenäisetkin interiöörit olivat muuttuneet toisistaan.

Lateksimaalien käyttö yleistyi vähitellen 1950-luvulla, ja täälläkin viimeistään 1969–71 lateksimaalit olivat alkydimaalien kanssa lähes ainoat sisätilojen maalaukseen käytetyt maalit. Erityisesti tällöin siihen asti tapetoituja seiniä muutettiin maalattaviksi, mikä edellytti esityönä tapettikerrosten huolellista poistamista. Samassa yhteydessä uutena materiaalina erityisesti kosteisiin tiloihin ja kahviokeittäihin ilmestyneet kipsi- tai lastulevy-pinnat tuli maalaustyöselityksen mukaan öljymaalipohjustuksen jälkeen valmiiksi maalata alkydilakkamaalilla. Uudet laakaovet samoin kuin vanhat peiliovet saivat yhtenäisen alkydimaalikäsittelyn. Radiaattorit maalattiin alkydimaalilla samoin kuin muut metallirakenteet sisätiloissa, lukuun ottamatta alas laskettuja alumiinikattoja, jotka olivat valmiiksi polttomaalattuja. Kaikki uudet lautasventtiilit maalattiin, kun vanhat läppäventtiilit olivat vielä olleet seinän tavoin tapetoituja. Kellareiden seinät saivat nykyisen tai sitä vastaavan yhtenäisen vaalean alkydimaalipinnan myös v. 1969–72 suoritettujen muutostöiden yhteydessä. Suunnitelluista maalaustöistä oli jo tällöin pyydetty myös museoviras-

ton kannanottoa. (maal.työsel.14.4.1969, RAKH; MV rho ark.)

Nousujohto- ja ilmanvaihtokanavien uusiminen on merkinnyt aina erityisesti porrashuoneiden seinien pintakäsittelyiden vaurioitumista. Myös myöhemmin umpeen laitetut aukot seinissä samoin kuin niihin avatut uudet oviaukot ovat johtaneet pintakäsittelyjen uusimiseen. B--porrashuoneen edellisestä maalaus käsittelystä on kulunut pitkäkin aika, mahdollisesti ei enää sen jälkeen, kun viimeiset asunnot ylemmissä kerroksissa sen varrella poistettiin ja porras jäi erittäin vähäiseen käyttöön.

Lattiat ovat kaikki edelleen joko lakattuja parkettilattioita, tai eri materiaalein päällystettyjä, ja ainoat lattioihin liittyneet maalattavat osat ovat olleet puiset kynnykset ja jalkalistat. Kynnyksistä vanhat maalipinnat ovat enimmäkseen ehtineet kulua ennen uusintamaalausta, mutta jalkalistoissa vanhat maalikerrokset ovat säilyneet, sillä niiden uusintamaalaukseen ei yleensä ole johtanut kuluneisuus vaan huoneen muiden pintakäsittelyjen uusiminen. Profiloituissa listoissa vanhan maalin poisto on yleensä tehty vain jo irronneilta osin. Nykyisin jo purettujen kosteiden tilojen asfalttilattioita maalattiin lakka-maalilla ainakin v.1915.

Vuonna 1915 oli koko kiinteistön arvioitu olevan ulkoseinien kalkkimaalauksen tarpeessa (maalaukset ei tällöin kuitenkaan toteutunut). Ajankohta, jolloin v. 1889–91 rakennettujen katujulkisivujen kivimukailumaalaus on maalattu peittoon, ei ole tiedossa. Viimeksi v. 1889–1891 rakennetun osan katujulkisivut on kunnostettu täysin vuonna 1982. Väritys tehtiin tällöin konservattori Thorvald Lindqvistin laatiman suunnitelman mukaan.

Vesikatetta, piippuja ym. on pintakäsitelty tarpeen mukaan yleensä vain osa katosta kerrallaan. Väri on musta.

8.4.6.6.1. Koristemaalaukset

1889–91:Koristemaalari Salomo Wuorion tai hänen liikkeensä käsialaa ovat ainakin pääporrashuone ja talon edustavimpien huoneiden koristemaalaukset katoissa ja seinissä. Alkuperäisistä koristeaiheista ja/tai väryksestä on toistaiseksi tietoa vain pääporrashuoneesta, Kalevan ensimmäisestä johtokunnan huoneesta ja toisen kerroksen alunperin asunnon saliksi rakennetusta huoneesta (nyk. huone nro 238), ks. valokuva, luku 7.1.1.) Niiden perusteella vuotta aikaisemmin valmistuneen säätytalon (arkkit. Gustaf Nyström), jossa koristemaalaukset olivat niinkään Wuorion liikkeen käsialaa, peruskorjauksen ja restauroinnin yhteydessä entistetyt ja konservoidut koristemaalaukset ovat hyvä lähtökohta tutkittaessa lisää tämän rakennuksen alkuperäisiä koristemaalauksia.

Esimerkiksi pääporrashuoneen vestibyylin ristiholvien kuvioaiheet ovat lähes samoja kuin säätytalon sisääntuloaulassa, mutta väritys niissä poikkeaa toisistaan, huomattavimmin taustaväritään; täällä harmaanvalkoinen, säätytalossa keltainen. Seinien yläosissa, holvikaarien alapuolella on myös ollut maalauksia, joiden kuvioaiheista ei toistaiseksi ole tietoa. Väritys koko porrashuoneessa on ollut melko tummaa. Seinien alaosat on maalattu punertavanruskeana marmorointina, yläosat on tummanruskeisiin kenttiin, joita kehystävät vrt. ei figuurimaalauksia seinillä kuten Bulevardi 1:ssä, jonka maalaukset Wuorio avustajineen oli tehnyt ilmeisesti osittain samanaikaisesti ja vähän jälkeen, kuin Kalevan talossa. Kerrostasanteiden kohdissa katot ovat olleet ainakin osittain koristemaalattut, ja porrashuoneen katossa viidennessä kerroksessa on Wuorion muista kohteista tutut pilvitaustalle maalattut kerubit ja symbolinen naishahmo, jonka kädessä liehuvaan nauhaan lisäksi on merkitty näkyviin rakennusvuodet 1890–91.

Kalevan pääkonttorin ja asuinhuoneistojen maalauskoristeluista ei toistaiseksi tiedetä muuta kuin mitä pari valokuvaa näyttävät (ks. s. 28 ja 35). Alustavien väritutkimusten mukaan niitä on myöhempien pintakerrosten alta löydettävissä (Väritutkimus 1991; RAKH).

Myös katujulkisivuissa on ollut maalauskoristelua. Ainakin ylimmän kerroksen korkeudella seinään jätetyillä pienillä alueilla, joihin ei kipsikoristeita ole sijoitettu, on ollut jonkinlaista kivimukailumaalausta (vrt. säätytalo alunperin ja nyt entistettynä jälleen). (Wilenius 1905, s. 35. Lisäksi suullinen tieto konservaattori Pentti Pietarilalta perustuen v. 1982 julkisivukunnostuksen yhteydessä löydettyihin jälkiin seinässä.) (Ks. valokuva, s.8)

1914–15: Lisärakennusosaan ei ole syytä olettaa tehdyn koristemaalauksia.

Muutokset: Pääporrashuoneen alkuperäisten koristemaalauksen päälle on myöhemmin maalattu mm. vaalean vihreä "jugend"-henkinen koristenauha vähän alunperin marmoroidun seinän alaosan yläpuolelle. Viimeksi seinien yläosat ja katot lukuunottamatta porrashuoneen kattoa viidennessä kerroksessa, on maalattu pelkästään taitetulla valkoisella, seinien alaosat ovat keltasävyistä kivimukailua.

Koristemaalauksia ei todennäköisesti ole alkuperäisten jälkeen huoneistoissa tehty (ks. esim. valokuvat Kalevan konttorista v. 1913, s. 28–33).

8.4.7. Kalusteet, varusteet ja laitteet

1889–91: 1889 pohjapiirustuksissa ei ole esitetty kiinteitä kalusteita, lukuunottamatta kiinteitä komeroita ja kuivakäymälälaitoksia. Kalevan, mahdollisesti myös Helsingfors Sparbankin asiakassalin ja ehkä myös kolmannen liikehuoneiston kalusteet ovat todennäköisesti olleet Höijerin rakennustöiden aikana laatimien työpiirustusten mukaan toteutetut (Höijerin laatimista piirustuksista ei ole tässä yhteydessä löytynyt muita kuin pääpiirustukset 1889) Kalevan asiakassalista v. 1913 otetussa valokuvassa näkyvistä kalusteista ainakin suurin osa on alkuperäisiä, joskin hyllyköitä ym. oli täytynyt myöhemmin hankkia lisää.

Erottajankadulla vastapäätä sijaitsevan Girsénin talon apteekissa edelleen käytössä olevat kalusteet oli teetetty samalla Richard Heimbergerin puusepäntehtaalla, kuin Kalevan talon puusepäntyöt ("Försäkr...", s.148 ja "Girsénska huset", s.).

Kiinteät komerot keittiöissä, käytävissä ja huoneissa olivat pohjapinta-alaltaan melko avaria ja koko huonekorkeus käytettiin hyväksi jakamalla lattiasta kattoon ulottuva komero ala- ja yläkaapiksi. Komerot oli varustettu puuhyllyillä, paitsi osa vaatekaapeista ripustintangolla. Ainoastaan keittiöiden ruokakomerot olivat tuuletettavia, sillä niistä aukesi ulos venttiili tai ikkuna. Komerota oli talossa alunperin talossa yhteensä 137 kpl.

1889 pohjapiirustuksissa on kaikissa kylpyhuoneissa kylpyamme. Kylpyammeen päätyyn huoneen nurkkaan oli piirretty pohjamuodoltaan pyöreä tulisija, ns. kylpyuuni, joka kylpyhuoneen lisäksi lämmitti kylpyveden sen yhteyteen sijoitetussa vesisäiliössä.

Keittiöiden ja muiden mahdollisten tilojen pesuallaita ei ole 1889 piirustuksiin merkitty.

1914–15: Asuntoihin sijoitettiin Mederin piirustusten mukaan keittiönurkkaan ruokakomero, ja liedon viereen pesuallas. Vesiklosettien yhteydessä ei pesuallaita ollut.

Muutokset: Suurin osa asuntojen alkuperäisistä komeroista on purettu. Alkuperäiset ja myöhemmät tiskipöydät altaineen on samoin kaikki poistettu.

1916 piirustuksissa asuntojen keittiöissä olleet liedet olivat jonkin verran pienempiä ja kaksilevyisiä savu- ja ilmanvaihtohormeihin liitetyjä liesiä.

Kun 1969–71 osa entisistä keittiöistä 2.–5. krs:issa muutettiin keittiö-kahvioiksi, ne varustettiin valmiskalusteilla ja sähköliedellä.

Vanhat WC-kalusteet hävitettiin uusien WC-ryhmien valmistuttua v. 1971–72, vaikka useimpia vielä jäljellä olleista vanhoista WC-tiloista ei purettukaan. V. 1971–72 rakennettuihin siivouskomeroihin asennettiin ruostumattomat teräsaltaat ja seinälle rätipatterit.

Pihasiiven asunnoissa korvattiin vanhat kalusteet uusilla lukuunottamatta joitakin alkuperäisiä (sekä 1889–91 että 1914–15) komeroita vuonna 1972 peruskorjauksen yhteydessä.

8.5. Konetekniset työt

8.5.1. Lämmitysjärjestelmät

1889–91: (tulisijat, ks. luku 8.4.5.2.) Rakennus on ollut puilla lämmitettävä ja tulisijoilla varustettu. Polttopuut varastoitiin kellariin. Toisessa keittiönporrashuoneessa (nyk. B-portaassa) oli pieniä komeroita, joita mahdollisesti käytettiin polttopuiden välivarastoina.

1914–15: Huoneet varustettiin tulisijoilla, joista keittiöihin sijoitetut olivat liesiä. Kellariin sijoitettiin Mederin suunnitelmien mukaan lämmityskattila (kattila näkyy tot:na 1916 pohjapiir:ssa), josta johdettiin lämpöjohdot pesutuvan kautta autotalleihin. Patterit sijoitettiin autotalleissa takaseinälle. Halkokellaria ei lämmitetty.

Muutokset: Puulämmitys säilyi rakennuksen, kuten koko kiinteistönkin, vallitsevana lämmitysjärjestelmänä perusparannustöihin 1969–72 asti. Sen rinnalla oli käytetty jo jonkinlaista osittaista keskuslämmitystä.

Koko kiinteistön lisärakennus- ja pommitusvauriokorjaustöihin 1944–45 sisältyi uuden keskuslämmityslaitteiston asentaminen. Tiedossa ei ole, minkä kiinteistön osan keskuslämmityksestä tällöin oli kysymys (kone- ja sähkötekn. töiden tark.ptk. 28.5.1945; VA Rakh Eg 16).

1969–71 rakennukseen asennettiin vesikeskuslämmitys ja koko kiinteistö liitettiin kaupungin kaukolämpöverkoston Yrjönkadun puolelta. Lämmönjakohuone tehtiin 1903–05 rakennetun talon kellariin. Lämpöjohdot johdettiin kellarissa pinta-asennuksina seinissä ja katoissa, kiinnitettynä avattavilla putkipitimillä ja säädettävillä riippurauodoilla. Lämpöjohtojen läpiviennit välipohjissa ja muissa rakenteissa eristettiin työselityksen mukaan paksuilla muovihylsyillä, joissa putken ja hylsyn välinen tila oli tiivistetty asbestilla. Levypatterit (tyyppiä Puko CTK) asennettiin kellarista alkaen kaikkiin huoneisiin ulkoseinälle ikkunan alle. Vain käytäviin ja WC- tiloihin radiaattoreita ei asennettu.

8.5.2. Vesi- ja viemäröintijärjestelmät

1889–91: Rakennus liitettiin kaupungin vesijohtoverkoston. Vesi- ja viemäriputket asennettiin rakennukseen vasta valmiiseen runkoon, eikä niille varattu erityisiä kanavia rungon muurauksen yhteydessä. Vesipisteet oli alusta lähtien keittiöissä ja kylpyhuoneissa, pesutuvassa sekä palopostit kellarissa ja vintillä. Vesijohtotyöt teki kokonaisuudessaan insinööri Rob. Huberin vesijohtoliike. (palovak. 1897; Y-Fennia, ja "Försäkr...", s. 148).

1914–15: Mederin suunnitelmien mukaisesti vesi- ja viemärijohdot vedettiin asuntojen keittiöiden pesualtaan yhteyteen. Vesiklosetteja asennettiin kaksi / kerros, toinen viereisen, 1889–91 rak:n huoneiston käyttöön.

Muutokset: Ajankohta, jolloin kuivakäymälät on korvattu vesikloseteilla ei ole tiedossa, mutta todennäköisesti jo Kalevan aikana. Omistajanvaihdoksen jälkeen 1914–15 tehdyissä korjauksissa ei vesi- ja viemärijohtoihin kohdistunut korjaus- tai muutostoimenpiteitä. 1916 mittauspiirustuksiin on merkitty vesiklosettien sijainti. Viimeisetkin kylpyhuoneet vesipisteineen ja lattiakaivoineen on poistettu käytöstä v:een 1933 mennessä (mittauspiirustustark. 1933) .

1969–72 sijoitettiin 1889–91 rak. osaan yhteensä 8 uutta WC-ryhmää. Ne sijoitettiin tiloihin, joissa vesiklosetteja ja vesipisteitä oli ollut aikaisemminkin. Samalla suunniteltiin purettavaksi tai käytöstä poistettavaksi kaikki aikaisemmat WC:t. Uudet WC-ryhmät sijoitettiin kerroksiin pystysuorassa linjassa (WC-ryhmä 1: 1.–5. krs, WC-ryhmä 2: 2.–6. krs). Kuhunkin WC-ryhmään sisältyi kaksi WC:tä, käsienpesualtaat sekä siivouskomo. Uudet keittiö-kahviot tehtiin entisten keittiöiden paikalle, ja niissä oli vesipisteet ennestään. (hyv. vesi- ja viemäripiirustukset, Ins:t:sto J.Salmivalli 1969–71; Helppt ark.)

Vuonna 1972 peruskorjattiin 1914–15 rakennetut asunnot ja 1889–91 rakennetun pihasiiven asunnot. Alkuperäiset keittiö- ja 14–15 rakennetut WC-järjestelyt purettiin. Uudet keittokomerot vesipisteineen sijoitettiin entisten paikoille, mutta WC:t siirrettiin entisten viereen käytävän tilalle ja ne laajennettiin käsittämään myös suihkut.

8.5.3. Ilmanvaihtojärjestelmät

1889–91: Rakennuksessa on alusta lähtien ollut painovoimainen ilmanvaihto. 1889 piirustuksissa Höijer on esittänyt suunnitellut ilmanvaihtokanavat, ja ne ovat myös toteutuneet piirustusten mukaisesti. Ulkoseiniin rajoittuviin huoneisiin tehtiin venttiilillä varustettu raitisilmakanava suoraan seinän läpi ulos ja lisäksi ikkunat olivat avattavissa. Ilmanvaihtoaukot säleikköineen kätkeytyivät täysin koristeltuihin katujulkisivuihin helposti, pihajulkisivuissa ne näkyvät selvästi.

Ilmanvaihdon kannalta vaativat tilat, kuivakäymälät ja kylpyhuoneet, sijaitsivat rungon keskellä ja niiden korvausilma otettiin ulkoa, valokuilusta tai rapusta muiden huoneiden kautta välipohjissa johdetuilla putkilla. Putket oli jo Höijer merkinnyt piirustuksiinsa. Niiden rakennetta ei ole selvitetty. Useampiakin putkia johdettiin samasta kohdasta, jolloin kanava ja venttiili ulkoseinässä ovat tavallista isommat. Kylpyhuoneet oli jokainen venttiilillä liitetty omaan poistoilmahormiinsa niitä rajaavassa seinämuurissa. Venttiiliin lisäksi kaikissa kylpyhuoneissa oli myös ikkuna rappuun, jota voitiin käyttää myös tuulettamiseen.

Keittiön poistoilmahormi sijoitettiin muurissa liedon savuhormin viereen, josta johtuva lämpö paransi vetoa poistoilmahormissa. Venttiili sijaitsi keittiöissä yleensä korkealle lähelle katon rajaa. Lisäksi liedon yllä on ehkä ollut käryjä kerännyt huuva. Ulkoseinäs-

sä oli suoraan seinän läpi tehty raitisilmakanava venttiileineen. Keittiön ulkoseinää vasten sijaitsevista ruokakomeroista osassa oli venttiilillä varustettu ilmanvaihtokanava ulos, osassa avattava ikkuna.

Uudenmaankadun puoleisen julkisivun ilmanvaihtokanavien säleiköt, ja 1916 mittauspiirustuksiin kanavat on merkitty.

Muurien pystysuorat katolle johtavat ilmahormit on muurattu sisämitoiltaan samankokoisiksi kuin tulisijojen savuhormit, 1916 piirustuksista mitattuna noin 150x150 mm, ja niiden poikkileikkausmuoto on neliö. Huoneista poikkisuunnassa ulkoseinän läpi suoraan ulos johtavien raitisilmakanavien leveys oli noin 150 mm 1916 piirustuksista mitattuna (ks. ilmahormeista enemmän luku 9.4.5.1., s. 94). Venttiiliaukkojen muoto oli sekä ulko- että sisäpuolella suorakulmainen. Ulkopuolella se oli varustettu säleiköllä, sisäpuolella sileäpintaisella alareunastaan saranoidulla jousiläpällä. Läppä päällystettiin tapetilla tai maalaamalla ympäröivän seinäpinnan mukaan (ks. valokuvat s.)

1914–15: Ilmanvaihto järjestettiin painovoimaisena. Halkokellarista johdettiin kaksi ja autotalleista kummastakin yksi tuuletushormi takaseinän muurissa katolle. Raitis ilma kellariin saatiin ikkunoiden, autotalleihin ovien kautta. Asuntojen poistoilmahormi sijoitettiin keittiön muuriin lieden savuhormin viereen. Lisäksi WC-tiloista johdettiin omat muuriin sijoitetut horminsa. Poistoilmakanavat sisältyivät Mederin piirustuksiin, sen sijaan ulkoseinän raitisilmakanavat eivät, ei edes keittiön ulkonurkkaan sijoitetuissa ruokakomeroissa. Sellaiset kuitenkin tehtiin joka asuntoon; ruokakomeroon, kumpaankin huoneeseen ja makuualkoviin (näkyvät 1916 mittauspiir:issa).

Muutokset: 1914–15 kellarin pesutuvan muuripadan kaksi entisessä päätyseinässä ylös johdettua hormia käännettiin ensimmäisestä kerroksesta ylöspäin lisärakennusosan takaseinään, kun niiden kohdalle vanhaan seinään puhkaistiin oviaukot 2.–5. krs:issa. 1889–91 rakennetut kuivakäymälät oli ilmeisesti jo hyvissä ajoin ennen omistajanvaihdosta korvattu vesikloseteilla. 1916 mittauspiirustusten mukaan WC-tilat sijaitsivat kohdissa, joissa aikaisemmin oli ollut kuivakäymälä, ja ennestään oli poistoilmakanava. Sen sijaan raittiinilmakanavia ei ole piirustuksissa nähtävissä.

Alkuperäiset ilmanvaihtokanavat ovat edelleen käytössä. Purettujen uunien hormoneja hyödynnetään nykyisin poistoilmahormeina ja ilmanvaihtoaukko on varustettu lautasventtiilillä. Tässä yhteydessä ei ole selvitetty hormoneihin kohdistuneita tiivistys- ym. toimenpiteitä myöhemmissä vaiheissa. Vanhat läppäventtiilit ulkoseinissä ovat enimmäkseen paikoillaan, mutta kiinni maalattuna tai tapetoituna.

Aluksi asuntojen ottaminen virastokäyttöön ei edellyttänyt minkäänlaisia toimenpiteitä ilmanvaihdon suhteen. Ilmanvaihdon keinotekoiseen tehostamiseen ryhdyttiin vasta 1960-luvulla. V. 1969–72 toteutetun perusparannusprojektin tavoitteena oli mm varustaa koko kiinteistö koneellisella ilmanvaihdolla. Toteutetuksi tuli vain samassa yhteydessä rakennettujen WC-ryhmien ja keittiö-kahvioiden koneellinen poisto alaslasketun katon kautta. Myös vanhoja hormoneja hyödynnettiin. (vrt. rak.hist. selvityksen osa 1, s. 114).

8.5.4.Sähkö- ja kaasu- sekä puhelinjärjestelmät

1889–91: Sähköllä valaistiin ensimmäisen kerroksen liikehuoneistot, porrashuoneet sekä Erottajankadun sisäänkäynnin ulkovalaisimet ja piha. Ylemmissä kerroksissa huoneet valaistiin öljylampuin. Alkuperäisistä sähköasennuksista ei ole löytynyt asiakirjatietoja. Ainakin v.1909 jälkeen lisätyt (ks. valokuvat s.28–33) sähköjohdot on katoissa ja seinissä johdettu pinta-asennuksina. Rakennuksen sähköpääkeskus on todennäköisesti ollut tuolloin tavalliseen tapaan kellarissa ja jakotauluna avonainen marmoritaulu. Nousujohtoja on luultavasti kuljetettu alusta lähtien ainakin porrashuoneiden seinien roiloissa. Tiedossa ei ole, oliko Kalevalla aluksi oma sähkögeneraattori (kuten esim. Helsingin suurimmissa rakennuksissa Grönqvistin kivitalossa ja Wreden kauppiastalossa tuolloin oli) vai ostiko se sähköä joltakin yksityiseltä sähköntuottajalta.

Sähkövalaistus, asennustöineen ja valaisimineen, tilattiin Gottfried Strömbergin sähköliikkeeltä. Pääsisäänkäynnin ulkopuolelle sijoitetut valurautaiset lyhtypylväät, joiden asennuksesta Strömberg myös vastasi, oli tilattu Tukholmasta Joseph Lejan liikkeestä. ("Försäkringsaktieb....", s.148)

Rakennukseen ei alunperin tullut kaasua.

Rakennukseen asennettiin puhelinliittymiä alusta lähtien. Ainakin liikehuoneistoissa oli puhelimet, Kalevalla kaksi. Puhelinjohtojen reiteistä ja asennuksista sisätiloissa ei ole tietoa. Ulkona johdot kulkivat tuolloin ilmassa talojen katoille sijoitettujen laudasta rakennettujen telineiden varassa. Myös Kaleva sopi puhelinyhtiön kanssa sellaisen telineen sijoittamisesta rakennuksen katolle, kun vesikatto oli valmis ja sisustustyöt käynnissä. (johtok:nptk. 12.11.1890 §4; S-o)

Alkuperäiset sähkövalaisimet Kalevan konttorissa ja todennäköisesti muissa liike- ja konttorihuoneistoissa, ovat olleet katto-, seinä- ja pöytävalaisimia.

1914–15: Alkuperäisistä sähkö- kaasu ja puhelinjärjestelmistä ei ole löytynyt asiakirjatietoja. Ainakin asunnoissa oli mitä todennäköisimmin sähkövalaistus, muuhun sähköä ei vielä tarvittukaan. Porrashuoneessa (rak. 1903–05)) oli ainakin ennen lisärakennustöitä ollut kaasuvalaistus.

Muutokset:

Kun kaupungin sähkölaitos aloitti toimintansa vuonna 1909, Kaleva liitti kiinteistönsä sen sähköjakeluun heti alusta alkaen (johtok:n ptk. 14.1.1909 § 6; S-o). Sähkö toimitettiin tasavirtana. Sen jälkeen sähkövalaistusta talossa lisättiin, mahdollisesti kaikki alunperin öljylampuin valaistut huoneet saivat sähkövalaistuksen tässä vaiheessa. Ainakin Kalevan toisen kerroksen toimitiloissa (vuodesta 1910) on ollut sähkövalaistus. Myös hissien asentamisen edellytyksenä oli todennäköisesti ollut liittyminen kaupungin sähköverkkostoon.

Sähköasennusten uusimis- ja laajentamisvaiheiden selvittäminen on melko mahdollonta, sillä toimenpiteitä ei ole ole asiakirjoissa huoneittain eritelty, eikä kyseisistä töistä aina ole asiakirjoja tehtykään, jos on ollut kyse vähäisestä määrästä toimenpiteitä kerralla.

Merkittävimmät sähköasennusten muutosvaiheet liittyvät yleensä rakennuksen eri osissa kulloinkin tapahtuneisiin käyttötarkoituksen muutoksiin. 1914–15 korjaussuunnitelmiin sisältyi kelvottomiksi todettujen sähköjohtojen uusiminen koko kiinteistössä. Uusia johtoja vietiin pintarakenteiden alle, sillä sähköjohtojen uusimistyöt sisälivät myös lopuksi seinien rappauspaikkauksen.

Alkuperäisiä valaisimia ei ole säilynyt. Todennäköisesti omistajanvaihdoksen yhteydessä vuonna 1913 valaisimet on uusittu. Asuntojen valaisimet ovat menneet asukkaiden mukana, entisten asuinhuoneiden valaistuskapasiteettia on todennäköisesti lisätty toimistohuoneiksi muuttamisen yhteydessä. Porrashuoneiden alkuperäisiä valaisimia ei ole säilynyt. Riippuva opaalilasipallovalaisin -malli on voinut tulla porrashuoneisiin ensi kerran jo ennen omistajanvaihdosta, mutta nykyiset valaisimet ovat kuitenkin todennäköisesti kaikki sen jälkeen hankittuja, malliltaan vastaavia.

Erottajankadun sisäänkäynnin ulkopuolella sijainneiden ulkovalaisimien pallokuvat ovat olleet paikoillaan vielä 1920-luvulla, mutta v. 1961 otetussa valokuvassa niitä ei enää ole (kuvat: neg.nro:t 20660 ja 25173; HKM ka. Valokuvia 1920–1961 väliseltä ajalta ei tässä vaiheessa ole ollut käytettävissä.). Niiden tilalle ei ole enää asennettu minkäänlaisia valaisimia (jääneet katuvalaistuksen tehostumisen myötä vaille merkitystä), valurautajalustat ovat kuitenkin paikoillaan. Pääsisäänkäynnin oven yläpuolelle on seinään kiinnitetty pieni huomiovalo, jonka valkoisessa neliönmuotoisessa kuvussa on katuvalo 2.

Omistajanvaihdoksen jälkeen 1914–15 uusittiin runsaasti myös puhelinasennuksia. Vähitellen puhelimia alkoi olla moninkertainen määrä alkuperäiseen yksi /huoneisto verrattuna. Myöhemmin tietoliikennetekniikan käyttöönotto on asettanut kokonaan uudet vaatimukset myös rakennuksen sisäiselle puhelinverkostolle. Talon sähköasennuksia on lisäksi uusittu tarvittaessa vuosikorjaustoina vähin erin. Vasta erityisesti viimeisten runsaan parin vuosikymmenen aikana tapahtunut toimistotekniikan kehitys on moninkertaistanut talon sähköntarpeen. Ennen koko talon kattavaan vesikeskuslämmitykseen siirtymistä osa toimistohuoneista oli 1960-luvun kuluessa ainakin suunniteltu varustettavaksi kiinteillä sähköpattereilla.

Sekä sähköpääkeskus että puhelinsisäjohtoverkosto uusittiin kokonaan viimeksi 1969–70 ja tällöin käytettiin osittain hyväksi aikaisempia nousujohtokanavia pääporrashuoneissa, ja lisäksi tehtiin uusia entisiin keittiöporrashuoneisiin (mm. F-portaassa). (Helprt Dn:ot 268, 408, 597, 1032, 1042 /R.69, loppukatselmuksat 1043/R.69 sekä 70 ja 258 /R.70). Uudet sähkö- ja puhelinjohdot on kiinnitetty pinta-asennuksina. Läpiviennit väliseinissä tehtiin paikoin hyvin suurpiirteisesti ja karkeasti, osittain sen vuoksi, että ne käytävissä, keittiö-kahvioissa ja uusien WC-ryhmien yhteydessä tiedettiin peitettäväksi alaslasketuilla katoilla ja toisaalta tulossa oli lähivuosina varsinainen peruskorjaus, joten osa asennuksista tuli jättämään vain tilapäisiksi.

Tässä yhteydessä ei ole selvitetty, milloin sähkö- ja puhelinliitynnät kaupungin verkostosta taloon muutettiin ilmakaapeloinnista maakaapeloinniksi. Kaupungin sähkölaitos lopetti sähkön toimittamisen kiinteistöön tasavirtana kokonaan vuonna 1959. Saman vuoden kesäkuussa tehtiin vuokrasopimus sähkölaitoksen kanssa tämän talon kellariin sijoitettavaa muuntamoaa varten. Muuntamo sijoitettiin tällöin Yrjönkadun ja Uudenmaankadun kulmaan huoneeseen, jossa se edelleenkin on (nyk. huone nro 059). (Helprt Dn:ot 172 ja 959 /R.59; Helprt ark.)

Työtiloissa ja käytävissä pääasiallinen valaisintyyppi on 1969–72 muutostöiden jälkeen ollut kattoon asennettu riippuva loisteputkivalaisin. Keittiö-kahvioissa ym. sosiaaliiloissa, porrashuoneissa sekä huoneissa, joissa ei ole siirrytty alaslaskettuun kattoon, on hehkulamppuvalaisimia. Alkuperäisiä valaisimia ei ole säilynyt. Ensimmäisessä kerroksessa on jäljellä joitakin käytävävalaisimia virastokäytön alkuajoilta. (valaisintyytit, ks. Inventointi 1991/ II, osa 4, s.120; RAKH).

Alkuperäiset jakotaulut, katkaisijat ja johdot ainakin pinta-asennusten osalta on myöhemmin poistettu.

Sähkökiukaalla varustettu sauna kellariin G-portaan viereen rakennettiin peruskorjauksen yhteydessä 1960–70 -lukujen vaihteessa.

8.5.5. Hissi

1889–91: Rakennuksessa ei ole ollut alunperin yhtään hissiä, eikä edes tilavarausta hissiä varten. Halkohissin asentamisesta keskusteltiin 1891 asukkaiden jo muutettua sisään, mutta se päätettiin jättää toistaiseksi toteuttamatta, kun sopivaa tilaa ja rakennetta hissin sijoittamiseksi ei ollut järjestettävissä. Halkohissejä ei Höijer ollut siis ajatellut taloon, ja niiden jälkikäteen sijoittaminen osoittautui hankalaksi. (KA jk. ptk. 7.10.1891 §5; S-o)

Muutokset: Halkohissejä taloon ei asennettu myöhemminkään. Henkilöhissi pääporrashuoneen yhteyteen on asennettu v. 1912-13. Hissikuilua ei ollut, vaan se rakennettiin samassa yhteydessä, tila sitä varten otettiin 1. krs:ssa pienestä väliköystä ja 2.–5. krs:issa porrashuoneen viereisistä huoneistoista. Kellariin asti hissiä ei johdettu. Konehuone on ilmeisesti alusta lähtien sijainnut ullakolla. Kaleva tilasi Gottfried Strömberg Ab:lta kaksi henkilöhissiä, joista toinen tuli sijoitettavaksi v.1905 valmistuneen rakennuksen pääporrashuoneen (nyk. C-porras) valmiiseen hissikuiluun.

Hissiin on kohdistunut vain tavanomaisia koneiston korjaus- ja huoltotöitä, hihnojen uusimista jne. Sähkötarkastuslaitos oli suositellut kiinteistön molempien hissien uusimista tarkastuksessaan vuonna 1973. Niitä kuitenkin vielä korjattiin ainakin vuonna 1976, ja samalla niiden uusimista suunniteltiin. Hissit peruskorjattiin vuonna 1981, peruskorjaus käsitti myös hissikuilujen kunnostamisen. Alkuperäiset muutoksista säilyneet hissikorit säilytettiin ennallaan, vain pintakäsittelyt uusittiin museoviraston antamien ohjeiden mukaan.

LÄHDELUETTELO 1

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Helsingin kaupunginarkisto, maistraatin arkisto (HKA ma.)
maistraatin pöytäkirjat
maistraatin piirustusarkisto
tonttirekisteri

Helsingin kaupunginmuseo (HKM)
kuva-arkisto

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto (Ksu)
keskusarkisto

Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, kaupunkimittaosasto (Kiiv.)
kiinteistörekisteri

Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto (Rakvv ark.)
piirustusarkisto (mikrofilmit)

Helsingin piirirakennustoimiston arkisto (Helprt ark.)
kirjeistö 1956–91
piirustusarkisto
työselitykset
vuosikertomukset

Helsingin yliopiston taidehistorian laitos (THL)

Korkein hallinto-oikeus, Helsinki (KHO)
valokuvakokoelma

Museovirasto, Helsinki
historian toimiston kuva-arkisto (MV hka)
rakennushistorian osasto (MV rho)
arkisto; Uudenmaank.1–5.

Rakennushallitus, Helsinki (RAKH)
piirustusarkisto
suunnitteluosasto
piirustusjäljennöksiä
Valtion virastotalon Uudenmaankatu 1–5 peruskorjauksen
esisuunnitelma 15.1.1979.
Uudenmaank. 1–5 – Inventointi 1991/ II. Osat 4–6. M. Mandelin, A. Pietilä.
Olevat rakenteet, mitta- ja rakenneselvitys 28.2.1991. K. Kekoni,
K. Myllyharju.
Parkettiselvitys 13.5.1991, K.Kekoni.

Sairio, Eino, Helsinki
suulliset tiedot

Sampo-yhtiöt, Turku (S-o)
Vakuutusyhtiö Kalevan arkisto

Valtionarkisto (VA)
Uudenmaan läänin henkikirjat; Helsinki (U)
rakennushallituksen arkisto (Rakh)
piirustuskokoelma (Rakh II)
saapuneet kirjeet 1913–1955 (Eaa, Eb, Eba)
tarkastuspöytäkirjat (Cb, Eg)
siviilirakennusten rakennus- ja korjausasiakirjat (Hc)
vuosikorjaukset (Hb)

Valtion teknillinen tutkimuskeskus, instrumenttiteknlaboratorio, Espoo (VTT ins.)

Yrittäjän Fennia, Helsinki
Palovakuutusyhtiö Fennian arkisto

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Adresskalender för Helsingfors stad. 1890–91 ja 1896–97.

H:fors 1890 ja 1896.

Adress- och yrkeskalender för Helsingfors stad jämte förorter. 1897–1933.

H:fors 1897–1933.

Ahde-Kjälldman, Aili Salli, 1964. Kotini vuosisadan lopun Helsingissä. Porvoo.

Ahrenberg, Jac., 1900. Gustaf Hjort af Ornäs. Tekniska föreningens i Finland förhandlingar 1900, s.340–341.

”Arkitektoniska ströftåg”. Teknikern nro 235/1900, s. 152.

Asp, G.E., Huonerakenteiden oppi 1–6. Turku 1900–1908.

Brunila, Birger ja af Schultén, Marius, 1955. ”Asemakaava ja rakennustaide.” Helsingin kaupungin historia, osa IV:1, s. 7–104. Helsinki.

Castrén, U. J., 1943. ”Korkeimman hallinto-oikeuden täyttäessä 25 vuotta”. Korkein hallinto-oikeus 1918–1943, s. 7–58. Helsinki.

Eskelinen, Heikki, 1978. Sata vuotta suomalaista henkivakuutustoimintaa. Vakuutusyhtiö Kaleva 1874–1974. Espoo.

”Försäkringsbolaget Kalevas hus i Helsingfors”, Teknikern 19/1891, s. 147–148, ja kuvallitteet nro 16–17.

”Girsénska huset”, Teknikern 73/1894.

Haataja, Kyösti, 1933. ”Maanmittauslaitos itsenäisyyden aikana.” Suomen maanmittauksen historia, osa II. Porvoo.

Hertz, Martti, 1934. Metsähallitus 1859–1934. Helsinki.

Helsingin puhelinyhdistyksen puhelinluettelot 1934–. Helsinki 1934–.

Laati, Iisakki, 1946. Suomen Luotsi- ja majakkalaitoksen historia 1808–1946. Helsinki.

→ Lahti, Matti J., 1960. Kuinka Helsinkiä on rakennettu. Vammala.

Laitakari Erkki, 1960. Metsähallinnon vuosisataistaival 1859–1959. Tampere.

Leppänen, Glory, 1966. Arkkipiispan perhe ja Aino Ackté. Keuruu.

Leppänen, Glory, (painovuosi puuttuu). Elämäni teatteria. Helsinki.

Liikekeskustan kaavoitus- ja kehittämisperiaatteet. Helsingin liikekeskusta. Kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto, julkaisu AB 4/86. Helsinki 1987.

Lilius, Henrik, 1984. Esplanadi 1800-luvulla. Esplanaden på 1800-talet. The Esplanade during the 19th century. Rungstedt Kyst.

- Lilius, Henrik, 1983. "Kaupunkiyhteisö ja sen rakennukset". Suomen kaupunkilaitoksen historia, osa 2:1870-luvulta autonomian ajan loppuun. s. 180–220. Vantaa.
- Lindberg, Carolus ja Rein, Gabriel, 1950. "Asemakaavoittelu ja rakennustoiminta." Helsingin kaupungin historia, osa III:1, s. 7–155. Helsinki
- Lodenius, Erik, 1975. Bank och samhälle. Helsingfors Sparbank, osa III. Helsinki.
- Michelsen, Kalle, 1991. "Tieteen instrumentit". VTT tapahtumia nro 4/1991, s. 17–19.
- Ny byggnadsordning för Helsingfors stad, 9.6.1875, med ändr. 20.1.1880. Helsingfors 1880.
- Ollila, Kaija – Toppari, Kirsti, 1975. Puhvelista punatulkkuun. Helsingin vanhoja kortteleita. Helsinki.
- Osakeyhtiö Granit 1886–1936. Helsinki 1936.
- Pakkanen, Outi, 1988. Aino Ackté, Pariisin primadonna. Porvoo.
- Putkonen, Lauri, 1991. "Betonin käyttö talonrakennuksessa 1800-luvun lopulta 1930-luvulle." Betoni Suomessa 1860–1960. Jyväskylä.
- "Pääkonttorin muuttaessa". Kaleva (asiamieslehti) joulukuu1913, s. 199–207.
- Rakennushallinto 1961–1986. Rakennushallinnon 175-vuotisjuhlakirja. Forssa 1976.
- Rakennushallituksen kertomukset vuosilta 1936–1979. Suomen virallinen tilasto. Valtion rakennushallinto. Helsinki 1937–1981.
- Rönkkö, Marja-Liisa – Lehto, Marja-Liisa – Lönnqvist, Bo, 1986. Koti kaupungissa. 100 vuotta asumista Helsingissä. Helsinki.
- Sairio, Eino, 1974. Manufaktuuridirektionin verstaasta kojetekniikan laboratorioksi. Keuruu.
- Somerkivi, Urho – Cavonius, Gösta – Karttunen, M.O., 1979. Kouluhallitus Skolstyrelsen 1869–1969. Vantaa.
- Sosiaaliministeriö 1917–1967. Helsinki 1967.
- Steinby, Torsten, 1979. Amos Anderson. Helsingfors.
- Suomen rakennushallinto 1811–61. Helsinki 1967.
- Suomen rakennusmestarien matrikkeli 1905–30. Toim. Aug. Tolonen. Helsinki 1930.
- Tiihonen, Seppo – Tiihonen, Paula, 1984. Suomen hallintohistoria. Helsinki.
- "Tullihallituksen julkisivu saa tuhat uutta koristetta." Helsingin Sanomat, helmikuu 1982.
- Tullihallitus 150 vuotta. Helsinki 1962.
- Vakuutusosakeyhtiö Kalevan vuosikertomukset 1889–1913. Helsinki 1890–1914.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 1824–1974. Helsinki 1974.
- Wilenius, Waldemar, 1905. "Öfversikt af byggnadskonsten i Finland under åren 1880–1905. Tekniska föreningens i Finland förhandlingar 1905, s. 3–82.
- Viljanen T.V., 1965. "Helsinki toisessa maailmansodassa 1939–45." Helsingin kaupungin historia, osa V:2, s. 423–459. Helsinki.
- Viljo, Eeva-Maija, 1989. "Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide." Ars Suomen taide 4, s. 76–111. Keuruu.
- Viljo, Eeva-Maija, 1985. Theodor Höijer. En arkitekt under den moderna storstadsarkitekturens genombrottsid i Finland från 1870 till sekelskiftet. Vammala.
- "Yhtiön uusi talo", Kaleva (asiamieslehti) helmikuu 1912, s. 23–24. Helsinki 1912.
- Yleisten rakennusten ylläpidon vuosikertomukset 1920–1935. Suomen virallinen tilasto, rakennustilasto. Helsinki 1925–1936.
- Zetterman, G.L., 1915. Vakuutusosakeyhtiö Kaleva 1874–1914. Osa I: historiikki. Helsinki.
- Öfverstyrelsen för allmänna byggnaderna. Berättelse för åren 1911–1913. Finlands officiella statistik XVI. Byggnadsstatistik 6. H:fors 1916.
- Öfverstyrelsen för allmänna byggnaderna. Årsberättelse för åren 1911–1916. Finlands officiella statistik XVII. Byggnadsstatistik 7. H:fors 1920.
- Öfverstyrelsen för allmänna byggnaderna. Årsberättelse för åren 1917–1919. Finlands officiella statistik. Byggnadsstatistik. H:fors 1923.

LÄHDELUETTELO 2

RAKENNUS-, MUUTOS- ja MITTAUSPIIRUSTUKSET

Piirustukset on järjestetty luetteloon kronologisesti, pohjapiirustukset kerroskohtaisesti.

	sivunumerot
pohjapiirustukset:	
kellari	78–79
1. krs	80–82
2. krs	83–85
3. krs	86–88
4. krs	89–90
5. krs	91–93
6. krs	94–95

julkisivu- ja leikkauspiirustukset96–97

Luettelossa käytetyt lyhenteet:

GH&W:	arkkitehtuuritoimisto Grahn, Hedman & Wasastjerna
HKA ma.:	Helsingin kaupunginarkisto, maistraatin arkisto
Rakvv ark.:	Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto
Helprt ark.:	Helsingin piirirakennustoimiston arkisto
MV rho :	Museovirasto, rakennushistorian osasto
RAKH:	Rakennushallitus; ark. : arkisto, s.os.: suunnitteluosasto
ULRT:	Uudenmaan lääninrakennustoimisto, Helsinki
VA Rakh:	Valtionarkisto, rakennushallituksen arkisto
YRYH:	Yleisten rakennusten ylihallitus

orig.:	piirustusoriginaali
mf.:	mikrofilmattu piirustusoriginaali-
jälj:t:	paperikopiot

ma.:	maistraatti
ku.:	(Uudenmaan läänin) kuvernööri

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus ? (jalkaa)	koko krs	Th. Höijer	? ma. 11.12.1889, ku. 4.1.1890	1890-91	1.HKA ma.,orig 2.Rakwv ark.,mf
December 1889	rakennuspiirustus ? (jalkaa)	koko krs	Th. Höijer	? ma. 11.12.1889, ku. 4.1.1890	1890-91	VA Rakh
April 1903	rakennuspiirustus 1:100	(002, 052, 054b)	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903-05	1.HKA ma.,orig 2.Rakwv ark.,mf
April 1905	muutospirustus MK ?	(072, 017a-d)	GH&W	ma. 29.4.1905, ku. 10.5.1905	1905	1.HKA ma.,orig 2.Rakwv ark.,mf
19.6.1914	rakennuspiirustus MK ?	018 -022	YRYH/ N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta 21.7.1914	1914-15	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1933	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
12.9.1955	muutosehdotus 1:100	koko krs	RAKH , s.os / A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.
1955	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				VA Rakh

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
puuttuu (as.piiros päiv.	muutospiirustus	koko krs	RAKH/ s.os.(A. Virtanen) J.Harsu,		ei tot.	RAKH ark.
11.3.1969, muut. 8.10.1970	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
19.8.1969	muutospiirustus 1:100	054, 058, 074	ULRT	19.9.1969 §1486	1969-70	1. Helprt ark. 2.Rakvv ark.,mf
19.8.1969, täyd. 22.9.1969,	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
26.10.1970, korj. 27.1.1971	muutospiirustus (kosk. v.1891 valm.rak:ta) 1:100	koko krs	ULRT	23.3.1971 § 406		1. Helprt ark. 2.Rakvv ark.,mf
20.3.1974	alustava perus- korjausluonnos 1:100	koko krs	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1. RAKH s.os., 2. MV rho (mol.jäljiä)
21.4.1980	muutospiirustus 1:100	? (001)	RAKH / Helprt ??	2.6.1980 § 855a	ei tot.	Rakvv ark.,mf
20.8.1982	muutospiirustus 1:100	koko kerros ?	RAKH/ A. Hirsimäki	9.7.1984 § 1355a	1984?	1. Rakvv ark.,mf 2. RAKH s.os.
28.2.1991	olevien rakentei- den mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K.Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	VA Rakh
April 1903	rakennuspiirustus 1:100	ap. porrash.	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903–05	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
puutt.(1891–1902; julk. 1915 Zetter-	havaintopiir. Kalevan pääkonttorin tiloista	106-114, 136-143	piirt. ?			
puutt.(1902-1910; julk. 1915 Zetter-	havaintopiir. Kalevan pääkonttorin tiloista	101-114, 136-145	piirt. ?			
puutt.(1910-1913; julk. 1915 Zetter-	havaintopiir. Kalevan pääkonttorin tiloista	101-114, 136-145	piirt. ?			
19.6.1914	muutospiirustus MK ?	192-197	YRYH/ N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta 21.7.1914	1914–15	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1933	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh
23.9.1955	muutosehdotus 1:100	koko krs	Rakh , s.os / A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
1955	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				1. Helprt ark. 2. VA Rakh
27.7.1961	muutospiirustus 1:100	113-137	ULRT	10.8.1961 §66	uusi korkea ? väliseinä	1. Helprt ark. 2. Rakvv ark. mf
27.7.1961, muutos 3.10.1961	muutospiirustus	113-137	ULRT	9.11.1961 § 74	1960-l:lla; 1969 Salmivalli	1.Rakvv ark.,mf 2. Helprt ark.
9.9.1961	muutossuunnit. tai tark. mittauspiir. (tark. muutokset)	koko krs	ULRT		?	MV rho jälj. (Helprt ark.)
20.4.1964, 7.5.1968	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
2.12.68,viim . 9.7.70	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT	-	-	Helprt ark.
27.10.1970, korj. 27.1.1971	muutospiirustus 1:100		ULRT	23.3.1971 § 406	1971-73	1. Helprt ark. 2. Rakvv ark. mf
22.8.1973	muutospiirustus 1:100	koko krs	HPR	7.6.1974 § 943	tot., ilm. 1973-74	1. Helprt ark. 2. Rakvv ark. mf
20.3.1974	alustava perus- korjausluonnos 1:100	koko krs.	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1. RAKH/ s.os, 2. MV rho
22.2.1976	muutospiirustus 1:100, muutos ei kohd. tähän osaan	koko krs	LL-toimistot Ky / Pekka Linkola	23.3.1976 § 440	1976-77	Rakvv ark. mf.

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
12.12.1981	muutospiirustus 1:100 ?	? (A-port. hissikuilu	RAKH/ s.os. A.Hirsimäki	26.7.1982 §1295a	ei tot ?	Rakw ark. mf.
20.8.1982	muutospiirustus 1:100	koko krs ?	RAKH/A.Hirsimäki	9.7.1984 §1355a	1984?	1. Rakw ark.,mf 2. RAKH/s.os.
28.2.1991	olevien rakentei- den mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K.Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890-91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890-91	VA Rakh
April 1903	rakennuspiirustus 1:100	ent. porrash., uudet	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903-05	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
April 1905	muutospiirustus 1:100	C-porrash. hissikuilu	GH&W	ma. 29.4.1905, ku. 10.5.1905	1905	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
(1889)(1910 -13; julk. 1915	havaintopiir. Kalevan pääkonttorin tiloista	201-08, 248-50				
19.6.1914	rakennuspiirustus MK ?	295-301	YRYH/ N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta 21.7.1914	1914-15	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1933	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
23.9.1955	rakennuspiirustus MK 1:100	koko krs	RAKH/s.os. A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
1955	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				1. Helprt ark. 2.VA Rakh
11.11.1959	muutospiirustus 1:100	295-301	ULRT	24.11.1959 §51	?	Rakvv ark.,mf
27.7.1961	muutospiirustus 1:100	208-243	ULRT	10.8.1961 § 66	1961 ?	Rakvv ark.,mf
27.7.1961, muut. 3.10.1961	muutospiirustus 1:100	208-243	ULRT	9.11.1961 § 74	?	Rakvv ark.,mf
9.11.1963	muutospiirustus 1:100	295-301, 221	ULRT	28.12.1963 § 152	ei tot.	Rakvv ark.,mf
puutt. (25.9.1964)	muutosehdotus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. (A.Virtanen) J.Harsu, S.		ei tot.	RAKH ark.
10.5.1967	muutospiirustus 1:100	koko krs	ULRT	29.6.1967 § 836	ei tot.	1. Helprt ark. 2.Rakvv ark. mf
2.12.1968, korj. 18.12.1968	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
2.12.68, korj. 18.12.68,	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
15.12.1968, korj. 19.2.1969	muutospiirustus 1:100	koko krs	ULRT	28.1.1969 § 128	1969-70	1.Rakvv ark. mf 2. MV rho

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
4.8.1969	sähköpiirustus 1:100	koko krs	ULRT sähköos./ MH		1969	Helprt ark.
26.10.1971, korj. 27.1.1971	muutospiir. 1:100 (kosk. v.1891 valm.rakennusta)	koko krs	ULRT	23.3.1971 § 406		Rakvv ark. mf.
6.11.1972	muutospiirustus 1:100	295-301	ULRT	29.12.1972 § 2080	1973 (?)	Rakvv ark.,mf
20.3.1974	alustava perus- korjausluonnos 1:100	koko krs	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1. RAKH/s.os. 2. MV rho
12.12.1981	muutosehdotus 1:100 (?)	koko krs ?	RAKH/A.Hirsimäki	26.7.1982 §1295a	ei tot.	Rakvv ark.,mf
20.8.1982	muutosehdotus	A-porrash. hissikuilu	RAKH/ A.Hirsimäki	9.7.1984 §1355a	1984-85?	Rakvv ark.,mf
28.2.1991	olevien rakentei- den mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K. Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
Augusti 1892	muutospiirustus MK ?	317-335	Th. Höijer	ma. 10.9.1892 §7, ku. 20.9.1892	1892	HKA ma.,orig (huom. ei Rakvv ark:ssa!)
Januari 1893	muutospiirustus MK ?	myöh. purettu porrashuon	Th. Höijer	ma. vai ku. ? 23.2.1893	1893 ?	HKA ma.,orig (huom. ei Rakvv ark:ssa!)
April 1903	rakennuspiirustus 1:100	purettu porrashuon e	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903–05	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
April 1905	muutospiirustus 1:100	C-porrash. hissikuilu	GH&W	ma. 29.4.1905, ku. 10.5.1905	1905	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
19.6.1914	muutospiirustus MK ?	393-399	YRYH/ N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta 21.7.1914	1914–15	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1933	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
23.9.1955	muutosehdotus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
1955	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				1. Helpri ark. 2. VA Rakh
9.11.1963	muutospiirustus 1:100	393-399	ULRT	28.12.1963 § 152	ei tot.	Rakvv ark. mf.
20.4.1964	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs	ULRT			Helpri ark.
puutt. (25.9.1964)	muutospiirustus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. (A.Virtanen) J.Harsu, S.		ei tot.	RAKH ark.
20.4.1964, korj. 23.1.69,	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs	ULRT			1. Helpri ark. 2. MV rho
7.3.1969, muut. 8.10.1970	muutosehdotus 1:50	koko krs	ULRT, K.M.			Helpri ark.
23.10.1970, korj. 27.1.1971	muutospiirustus 1:100	koko krs	ULRT	23.3.1971 § 406	1971-72	Rakvv ark. mf.
6.11.1972	muutospiirustus 1:100	393-399	ULRT	29.12.1972 § 2080	1973 ?	Rakvv ark.,mf
20.3.1974	alustava perus- korjausluonnos 1:100	koko krs	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1.RAKH s.os. 2. MV rho
12.12.1981	muutospiirustus 1:100	A-porrash. hissikuilu	RAKH/ A.Hirsimäki	26.7.1982 §1295a	ei tot.	Rakvv ark.,mf

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
20.8.1982	muutospiirustus 1:100	A-porrash. hissikuilu	RAKH/ A.Hirsimäki	9.7.1984 §1355a	1984-85?	Rakvv ark.,mf
28.2.1991	olevien rakentei- den mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K.Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
Augusti 1892	muutospiirustus MK ?	414-432	Th. Höijer	ma. 10.9.1892 §7, ku. 20.9.1892	1892	Huom.! Vain HKA ma.,orig
April 1903	rakennuspiirustus 1:100	ent. porrashuone	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903–05	1. HKA ma.orig 2.Rakvv ark. mf
April 1905	muutospiirustus 1:100	C-porrash. hissikuilu	GH&W	ma. 29.4.1905, ku. 10.5.1905	1905	1. HKA ma.orig 2.Rakvv ark. mf
19.6.1914	muutospiirustus MK ?	494-500	YRYH/ N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta 21.7.1914	1914–15	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1933	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
23.9.1955	muutosehdotus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.
1955	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				1. VA Rakh 2. Helprt ark.

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
9.11.1963	muutospiirustus 1:100	494-500	ULRT	28.12.1963 § 152	ei tot. (sähkö- ,	Rakvv ark.,mf
20.4.1964, muutos 27.3.1968	tark., muutosehd. kosk.v.1891 valm. rak:ta 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
20.4.1964, muutos 27.3.1968,k	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs	ULRT			MV rho (jäljt)
puutt. (25.9.1964)	muutospiirustus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. (A.Virtanen) J.Harsu, S.		ei tot.	RAKH ark.
26.10.1970, korj. 27.1.1971	muutospiirustus 1:100	koko krs	ULRT	23.3.1971 § 406	1971-72	Rakvv ark. mf.
6.11.1972	muutospiirustus 1:100	494-500	ULRT	29.12.1972 § 2080	1973	Rakvv ark.,mf
20.3.1974	alustava perus- korjausluonnos 1:100	koko krs	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1. RAKH s.os., 2. MV rho (mol. jälj:ä)
12.12.1981	muutospiirustus 1:100	A-porrash. hissikuilu	RAKH/ A.Hirsimäki	26.7.1982 §1295a	ei tot.	Rakvv ark.,mf
20.8.1982	muutospiirustus 1:100	koko krs ?	RAKH/ A.Hirsimäki	9.7.1984 §1355a	1984-85?	Rakvv ark.,mf
28.2.1991	olevien rakentei- den mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K.Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
Augusti 1892	muutospiirustus MK ?	515–532	Th. Höijer	ma. 10.9.1892 §7, ku. 20.9.1892	1892	HKAm (Huom. ei muualla)
April 1903	rakennuspiirustus 1:100	ent. porrashuone	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903–05	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
April 1905	muutospiirustus 1:100	C-porrashissikuilu	GH&W	ma. 29.4.1905, ku. 10.5.1905	1905	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
19.6.1914	muutospiirustus MK ?	590-92	YRYH/ N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta 21.7.1914	1914–15	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1933	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
23.9.1955	muutospiirustus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.
1955	tark. mittauspiirustus	koko krs				VA Rakh

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
9.9.1961	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs	ULRT			MV rho (jälj.)
20.4.1964, muutos 29.3.1968	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
20.4.64, muut.29.3.6 8, 10.10.69,	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
puutt. (25.9.1964)	muutosehdotus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. (A.Virtanen) J.Harsu, S.		ei tot.	RAKH ark.
11.3.1969, muut. 8.10.1970	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
26.10.1970, korj. 27.1.1971	muutospiirustus 1:100	koko krs	ULRT	23.3.1971 § 406	1971-72	Rakvv ark. mf.
20.3.1974	alustava perus- korjausluonnos 1:100	koko krs	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1. RAKH s.os., 2. MV rho (mol. jälj:iä)
30.9.1980	muutospiirustus 1:100	(590-92; ei kohd. muu- toksia)	UPRT	10.11.1980 § 1832a		Rakvv ark.,mf
12.12.1981	muutospiirustus 1:100	A-porrash. hissikuilu	RAKH/ A.Hirsimäki	26.7.1982 §1295a	ei tot.	Rakvv ark.,mf
20.8.1982	muutospiirustus 1:100	koko krs	RAKH/ A.Hirsimäki	9.7.1984 §1355a	1984-85?	Rakvv ark.,mf

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
28.2.1991	olevien rakenteiden mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K.Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvv ark.,mf
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	koko krs	Th. Höijer	ma. 11.12.1889 ?, ku. 4.1.1890	1890–91	VA Rakh
puuttuu (joulukuu 1916)	mittauspiirustus 1:200	koko krs	puutt.(piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm & R.Finnilä)			VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus 1:100	koko krs				Helprt ark.
23.9.1955	muutosehdotus, korotus 1:100	koko krs	RAKH/s.os. A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.
23.4.1956	muutosehdotus (luonnos) 1:100	koko krs	RAKH/s.os. A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.
20.4.1964	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			1.Helprt ark., 2. MV rho (jälj.)
20.4.1964, korj. 8.7.1970	muutosehdotus 1:100	koko krs	ULRT			Helprt ark.
23.10.1970, korj. 27.1.1971	muutospiirustus 1:100	611–618	ULRT	23.3.1971 § 406	1971–72	Rakvv ark.,mf
23.10.1970, viim. korj. 25.11.1971	muutos-/ mittauspiirustus 1:100	koko krs	ULRT	8.2.1972 §172	?	1. Helprt ark. 2.Rakvv ark.,mf

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
20.3.1974	alustava peruskorjausluonnos 1:100	koko krs	Arkkitehtitoimisto A&N Pulkka			1. RAKH s.os., 2. MV rho (mol.jälj:iä)
12.12.1981	muutospiirustus 1:100	A-porrash. hissikuilu	RAKH/ A.Hirsimäki	26.7.1982 §1295a	ei tot.	Rakvv ark.,mf
20.8.1982	muutospiirustus 1:100	koko krs	RAKH/ A.Hirsimäki	9.7.1984 §1355a	1984-85?	Rakvv ark.,mf
28.2.1991	olevien rakenteiden mitta- ja rak. selvitys -90 1:50	koko krs	RAKH/K. Kekoni, K.Myllyharju			RAKH, K.Kekoni

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
December 1889	rakennuspiirustus ? (jalkaa)	julkisivu Erottajankadulle	Th. Höijer	YRYH10.12.89, ? ma.11.12.89, ku. 4.1.1890	1890-91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvw ark.,mf 3.Helprt ark. jälj
December 1889	rakennuspiirustus ? (jalkaa)	julkisivu Uudenmaankadulle	Th. Höijer	YRYH 10.12.1889	1890-91	VA Rakh
December 1889	rakennuspiirustus ? (jalkaa)	julkisivu Uudenmaankadulle	Th. Höijer	? ma. 11.12.1889, ku. 4.1.1890	1890-91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvw ark.,mf
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	leikkaus Erottajank.-piha (Kolmikulmaan	Th. Höijer	? ma. 11.12.1889, ku. 4.1.1890	1890-91	1.HKA ma.,orig 2.Rakvw ark.,mf
December 1889	rakennuspiirustus MK ?	leikkaus Erottajank.-piha (Kolmikulmaan	Th. Höijer	? ma. 11.12.1889, ku. 4.1.1890	1890-91	VA Rakh
April 1903	rakennuspiirustus 1:67 (1,5 cm=1m)	julkisivu Uudenm.k., leikkaus Yrjönk.	GH&W	YRYH 25.4.1903	1903-05	VA Rakh
April 1903	rakennuspiirustus 1:67 (1,5 cm=1m)	julkisivu Uudenm.k., leikkaus Yrjönk.	GH&W	ma. 22.8.1903, ku. 16.9.1903	1903-05	1.HKA ma.,orig 2.Rakvw ark.,mf
19.6.1914	muutospiirustus MK ?	leikk. pihasiivestä (A-B)	YRYH/N.Meder	YRYH 17.7.1914, siviilitoim.kunta	1914-15	VA Rakh
joulukuu 1916	mittauspiirustus	pihajulkisivu os. leikkaus Yrjönk. ja Erottajank.	mitt. &piirt.YRYH/ P.-E. af Enehjelm, R.Finnilä			VA Rakh
joulukuu 1943	tark. mittauspiirustus	pihajulkisivu os. leikkaus Yrjönk. ja Erottajank.				1.VA Rakh, 2.Helprt ark. jälj.

<u>päiväys</u>	<u>piirustuslaji ja MK</u>	<u>sisältö</u>	<u>suunnittelija tai mitt. ja piirt.</u>	<u>rak.lupa vahv.</u>	<u>toteutus</u>	<u>säilytyspaikka</u>
23.4.1956	muutosehdotus 1:100	leikkaus Erottajank.- piha	RAKH/ s.os., A.Virtanen		ei tot.	RAKH ark.
puuttuu (as.piiir. päiv. 25.9.1964)	mittauspiirustus 1:100	leikkaus Erottajank.-piha	RAKH/ s.os. (A. Virtanen), J.Harsu, O.Tammi		ei tot.	RAKH ark.
1.7.1991	pääpiirustus 1:100	julkisivu Uudenmaank. (kaakkoon)	RAKH/ suunnitteluyksik- kö			RAKH/ suunnitteluyks.
1.7.1991	pääpiirustus 1:100	julkisivu Yrjön- (lounaaseen)	RAKH/ suunnitteluyksik- kö			RAKH/ suunnitteluyks.
1.6.1991	L 2 (nro 11) 1:100	pihajulkis. osa, leikkaus osa (A-A)	RAKH/ suunnitteluyksik- kö			RAKH/ suunnitteluyks.
8.5.1991	L 2 (nro 12) 1:100	pihajulkis. osa, leikkaus osa (B-B)	RAKH/ suunnitteluyksik- kö			RAKH/ suunnitteluyks.
1.6.1991	L 2 (nro 13) 1:100	pihajulkis. osa, leikkaus osa (D-D)	RAKH/ suunnitteluyksik- kö			RAKH/ suunnitteluyks.

RAKENTEIDEN AJOITUS POHJAPIIRUSTUKSISSA VÄREILLÄ HAVAINNOLLISTETTUNA

Johdanto:

Ajoituksen pääasiallinen tavoite on havainnollistaa peruskorjaussuunnittelun avuksi eri kohdissa rakennusta eri aikoina olleet rakenteet (esim. aikaisempi tilajako, myöhemmin umpeen laitetut oviaukot nykyisissä väliseinissä; siis yleensä vasta rakennusvaiheessa esiin tulevien yllätysten määrän vähentäminen minimiin), sekä nykyisten rakenteiden rakentamisajankohta. Tarkoituksena ei siis ole ollut koko rakennushistorian visualisointi, eikä rakenteiden purkuajankohtia ole esitetty tässä yhteydessä, vaan tiedot purku- ja muutostyömenpiteistä alkuperäisten ja muiden varhaisempien rakenteiden osalta sisältyvät selvityksen tekstiosaan.

Huomioitavat rakenteet ovat vain niitä, jotka pohjapiirustuksista on nähtävissä, eli kaikki seinät, ikkuna-aukot, oviaukot ja ovet, komerot ja uunit sekä ne kiinteät kalusteet, varusteet tai laitteet, joita piirustuksissa on esitetty, kuten WC-kalusteet, kylpyamme, keittiön liesi ja tiskipöytä. Ovien aukeamissuunta on huomioitu, mikäli se on lähteenä käytetyissä piirustuksissa esitetty (varhaisimmissa piirustuksissa on vain keskelle oviaukkoa kohtisuoraan vedetty viiva, jota merkintää on noudatettu tässäkin yhteydessä). Koska vanhoja ovia on monessa kohdassa siirretty uusiin seiniin tehtyihin uusiin aukkoihin, on ovelle tällöin ajoituksessa annettu väri rakennusajankohtansa mukaan, mikäli se on ollut tiedossa.

Vain toteutuneet rakenteet on huomioitu, lukuunottamatta muutamia poikkeuksia (ks. myöh.). Rakennus- ja muutossuunnitelmissa esitettyjen uusien rakenteiden ja muutosten toteutuminen on varmistettu myöhemmistä piirustuksista tai muiden dokumenttien avulla.

Lisäksi yhtenäisellä, pääasiassa rakennuksen ulkopuolelle vedetyillä viivoilla on korostettu kerrosten jakoa eri huoneistoiksi eri aikoina. Tältä osin informaatio on kuitenkin melko puutteellista, tilojen jakautumista eri käyttäjien kesken osoittavia pohjapiirustuksia tai muita dokumentteja ei joitakin poikkeuksia lukuunottamatta ole ollut käytettävissä. Viivan väri viittaa ajankohtaan jolloin kyseinen huoneistojako on ollut käytössä. Piirustuksiin on lisätty käytetyt huoneistotunnukset, joiden perusteella huoneistojen käytöstä löytyy lisää tietoja liitteestä nro 2.

Mitat:

Merkintöjen pohjana on käytetty viimeisimmän tilanteen kiinteistössä osoittavia, tulevan peruskorjauksen 1.7.1991 päivättyjä L2 -suunnitelmien pohjapiirustuksia, mittakaavassa 1:100.

Tässä yhteydessä piirustukset on pienennetty mittakaavaan 1:200 ja esillä on myös kiinteistön v.1903–05 rakennettu osa kokonaisuus hahmottuu.

Mikäli joitakin piirustuksissa myöhemmin puretuiksi esitettyistä rakenteista mahdollisesti halutaan rekonstruoida, on sen tarkat mitat ja muut tiedot tarkistettava ajoituksen lähteenä käytetystä piirustusoriginaalista tai -jäljennöksestä, sekä mahdollisista muista lähteistä. Mittatarkkuuden vaihtelu eri piirustusten kesken on aiheuttanut vaikeuksia joidenkin jo purettujen rakenteiden sijoittamisessa kyseisiin viimeisintä tilannetta kuvaaviin pohjapiirustuksiin

Värit:

Värit viittaavat rakentamisajankohdan kymmenlukuun. Kullekin piirustukselle oman värin antamiseen ja siten rakentamisajankohdan määrittämiseen yhden vuoden tarkkuudella ei ole voitu mennä, sillä piirustuksia on varsinkin viimeisiltä vuosikymmeniltä runsaasti ja eri kerroksista eri ajoilta.

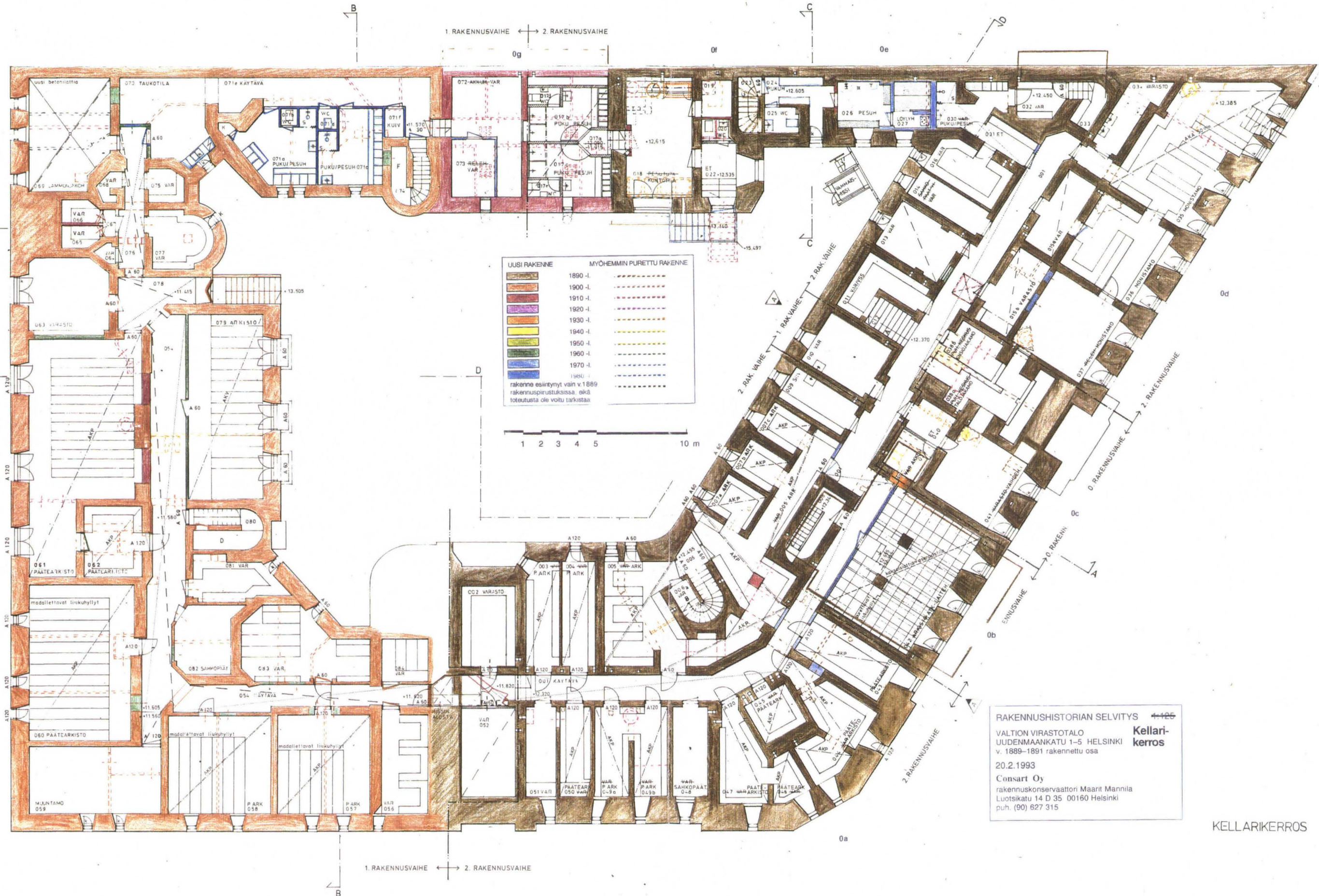
Periaatteeksi värien antamisessa vuosikymmenille on valittu värin muuttuminen lämpimästä sitä kylmemmäksi, mitä kauemmas rakennusajankohdasta (lue: mitä vieraammiksi muutokset alkuperäisiä rakenteita kohtaan tulleet) on tultu. Mustalla katkoviivalla merkityt rakenteet ovat sellaisia, joiden toteutuminen aikanaan on vahvasti oletettavissa, mutta sitä ei ole pystytty muista lähteistä tarkistamaan. Tällaisia ovat pääasiassa monet rakennuspiirustuksissa v. 1903 esitetyt komerot tms., joita ei kuitenkaan mittauspiirustuksissa v:lta 1916 ole. Kun tässä vaiheessa kuitenkin oli rakennuksen omistaja ja ehkä myös huoneiston käyttötarkoitus muuttunut, olisi hyvin mahdollista, että muiden muutosten ohessa rakenteita olisi myös purettu.

Täysin väritetty tai yhtenäisellä viivalla merkitty rakenne on olemassa edelleenkin, katkoviivalla piirretty rakenne on purettu myöhemmin ja katkoviivan väri viittaa sen rakentamisajankohtaan.

Lähteet:

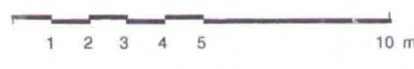
Ajoitus perustuu arkistolähteisiin, pääasiallisesti rakennus-, korjaus-, muutos- ja mittauspiirustuksiin. Piirustusten antama tieto on useissa tapauksissa voitu tarkistaa kirjoitetuista lähteistä, mutta valokuvia on ollut käytettävissä erittäin vähän.

Lähdeluettelo 2 sisältää kaikki tämän selvityksen lähteenä käytetyt piirustukset kerroskohtaisesti kronologisesti järjestettynä. Rakennetutkimuksia ei tässä yhteydessä ole tehty, ei myöskään rakenteiden pintakerros- tai väritystutkimuksia.

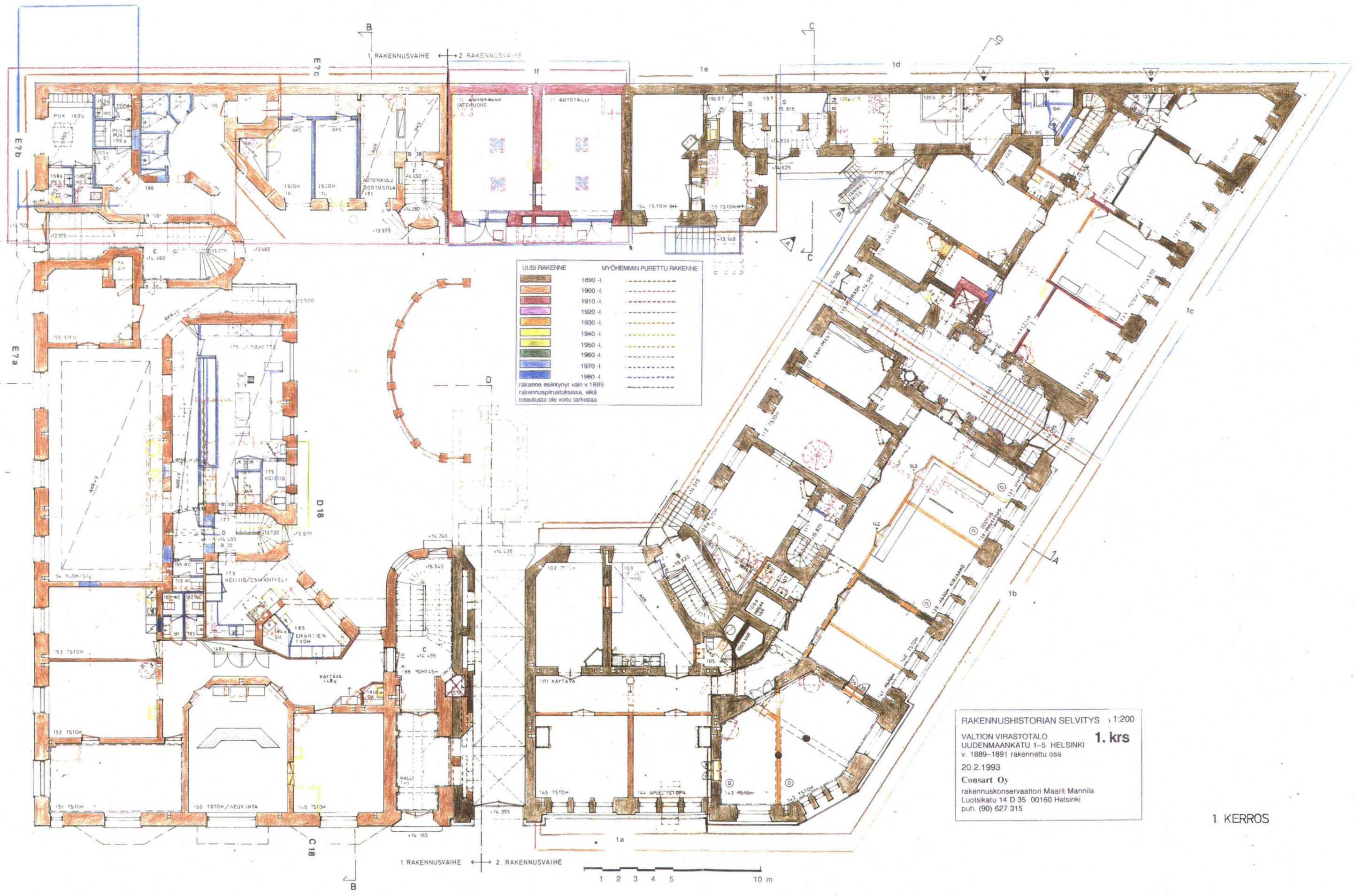
UUSI RAKENNE	MYÖHEMIN PURETTU RAKENNE
1890-l.	1890-l.
1900-l.	1900-l.
1910-l.	1910-l.
1920-l.	1920-l.
1930-l.	1930-l.
1940-l.	1940-l.
1950-l.	1950-l.
1960-l.	1960-l.
1970-l.	1970-l.
1980-l.	1980-l.

rakenne esiintynyt vain v.1889 rakennuspiirustuksessa, eikä toteutusta ole voitu tarkistaa

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS
 VALTION VIRASTOTALO UUDENMAANK. 1-5
 v. 1889-1891 rakennettu osa
 Konsart Oy
 rakennuskonservattori Maarit Mannila
 Vuorokatu 13 D 35 00160 Helsinki, p. (90) 738 817
 5.11.1991

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 4425
 VALTION VIRASTOTALO UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI
 v. 1889-1891 rakennettu osa
 20.2.1993
 Konsart Oy
 rakennuskonservattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh. (90) 627 315

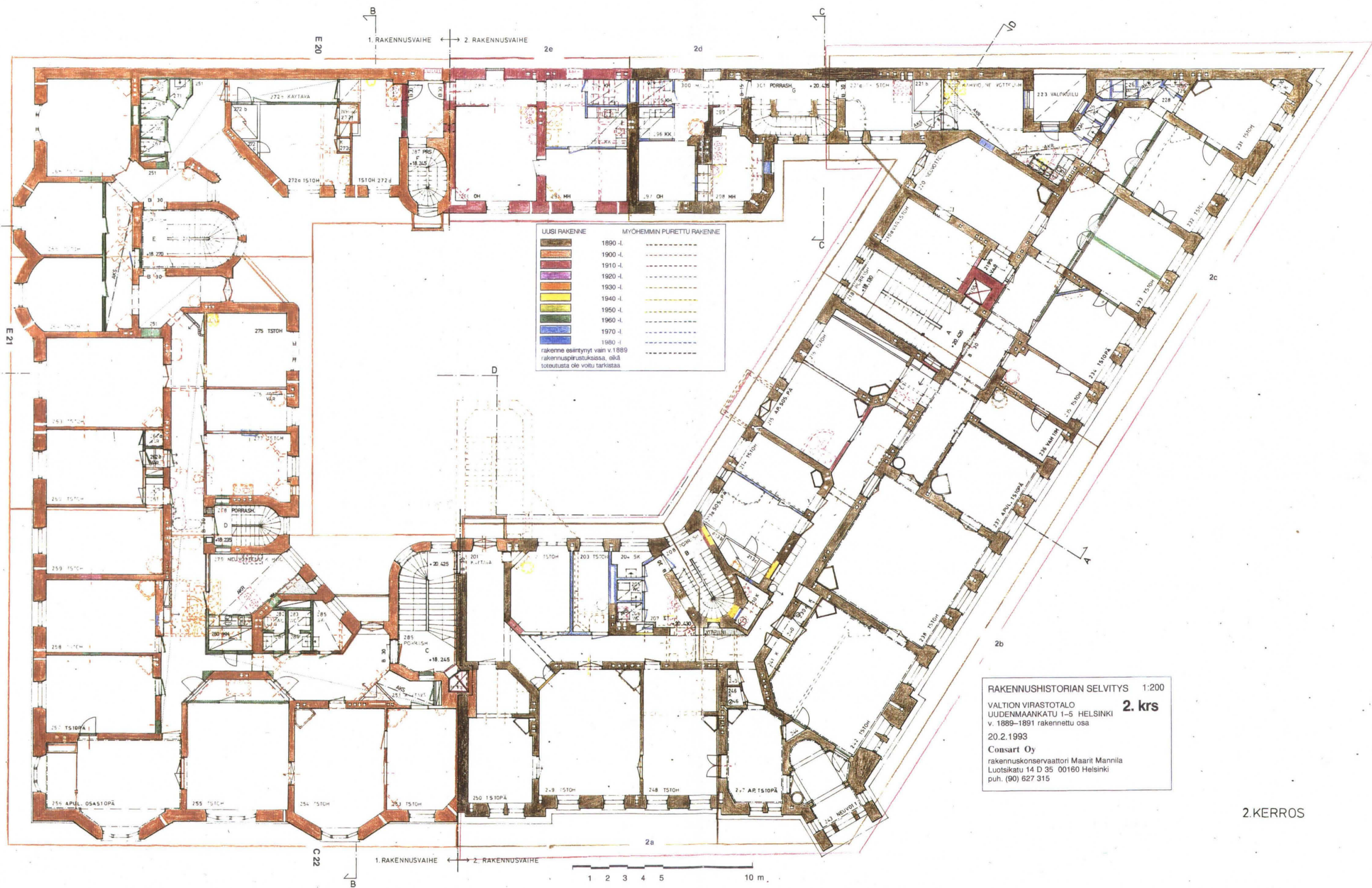

UUSI RAKENNE	MYÖHEMMIN PURETTU RAKENNE
1890-l	-----
1900-l	-----
1910-l	-----
1920-l	-----
1930-l	-----
1940-l	-----
1950-l	-----
1960-l	-----
1970-l	-----
1980-l	-----

rakenne esitynyt vain v.1889
rakennuspiirustuksissa, eikä
toteutusta ole voitu tarkistaa.

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 1:200
VALTION VIRASTOTALO
UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI 1. krs
 v. 1889-1891 rakennettu osa
 20.2.1993
Consart Oy
 rakennuskonservaattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh. (90) 627 315

1. KERROS

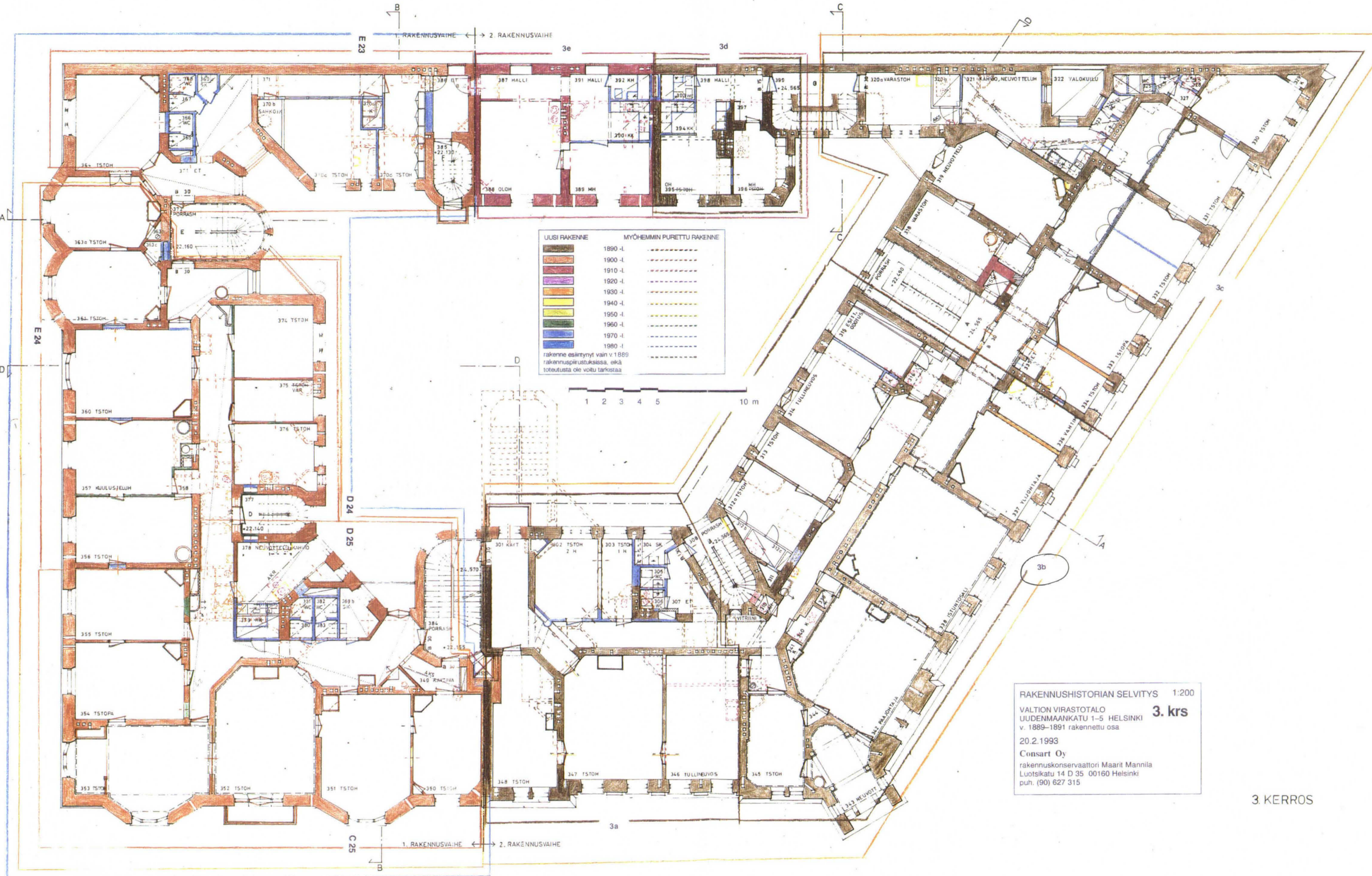

UUSI RAKENNE		MYÖHEMMIN PURIETTU RAKENNE	
[Color]	1890 -l.	[Color]	1890 -l.
[Color]	1900 -l.	[Color]	1900 -l.
[Color]	1910 -l.	[Color]	1910 -l.
[Color]	1920 -l.	[Color]	1920 -l.
[Color]	1930 -l.	[Color]	1930 -l.
[Color]	1940 -l.	[Color]	1940 -l.
[Color]	1950 -l.	[Color]	1950 -l.
[Color]	1960 -l.	[Color]	1960 -l.
[Color]	1970 -l.	[Color]	1970 -l.
[Color]	1980 -l.	[Color]	1980 -l.

rakenne esitynyt vain v.1889
rakennuspiirustuksissa, eikä
toteutusta ole voitu tarkistaa

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 1:200
 VALTION VIRASTOTALO
 UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI **2. krs**
 v. 1889-1891 rakennettu osa
 20.2.1993
 Consart Oy
 rakennuskonservaattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh. (90) 627 315

2.KERROS

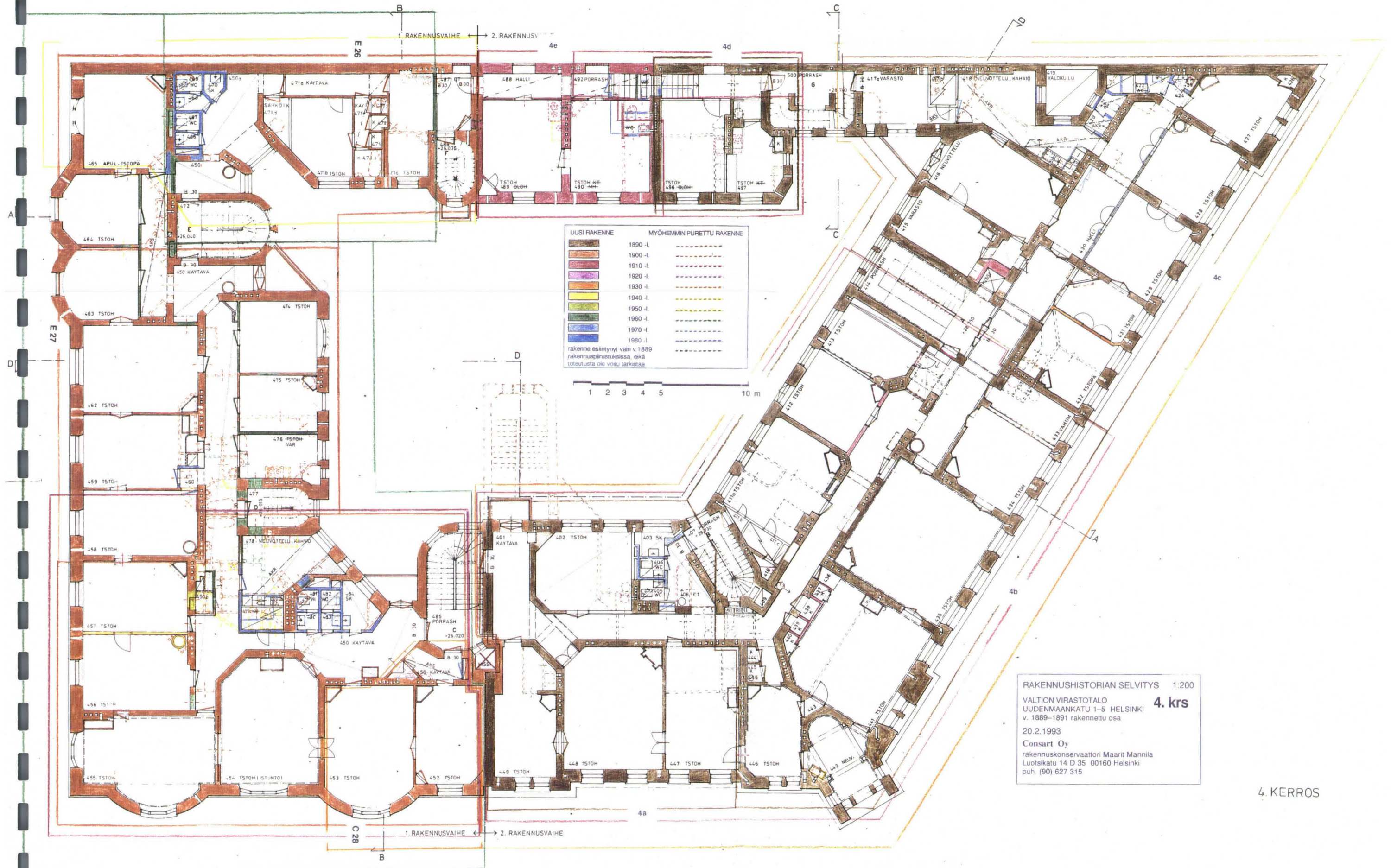

UUSI RAKENNE		MYÖHEMMIN PURETTU RAKENNE	
[Red]	1890 -l.	[Dashed line]	
[Orange]	1900 -l.	[Dashed line]	
[Yellow]	1910 -l.	[Dashed line]	
[Light Green]	1920 -l.	[Dashed line]	
[Green]	1930 -l.	[Dashed line]	
[Dark Green]	1940 -l.	[Dashed line]	
[Blue-Green]	1950 -l.	[Dashed line]	
[Blue]	1960 -l.	[Dashed line]	
[Dark Blue]	1970 -l.	[Dashed line]	
[Purple]	1980 -l.	[Dashed line]	

rakenne esitynyt vain v.1889
rakennuspiirustuksissa, eikä
toteutusta ole voitu tarkistaa

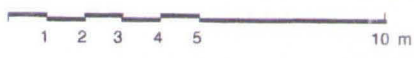
RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 1:200
 VALTION VIRASTOTALO
 UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI
 v. 1889-1891 rakennettu osa **3. krs**
 20.2.1993
 Consart Oy
 rakennuskonservattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh. (90) 627 315

3. KERROS

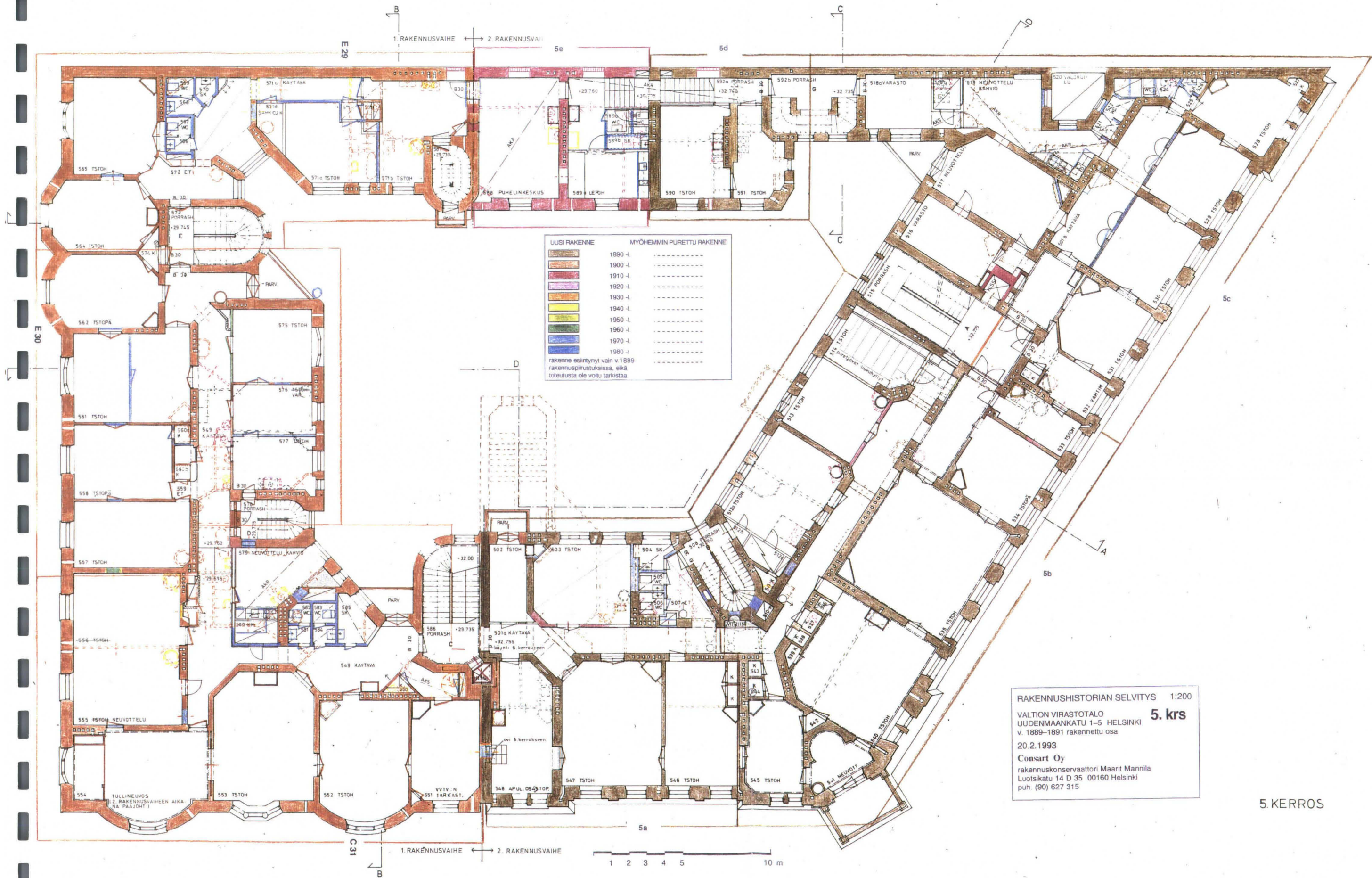

UUSI RAKENNE		MYÖHEMMIN PURETTU RAKENNE	
[Red]	1890 -l.	[Dashed Red]	
[Orange]	1900 -l.	[Dashed Orange]	
[Yellow]	1910 -l.	[Dashed Yellow]	
[Light Green]	1920 -l.	[Dashed Light Green]	
[Green]	1930 -l.	[Dashed Green]	
[Light Blue]	1940 -l.	[Dashed Light Blue]	
[Blue]	1950 -l.	[Dashed Blue]	
[Dark Blue]	1960 -l.	[Dashed Dark Blue]	
[Purple]	1970 -l.	[Dashed Purple]	
[Dark Purple]	1980 -l.	[Dashed Dark Purple]	

rakennes esitöryt vain v 1889 rakennuspiirustuksissa, eikä toteutusta ole voitu tarkistaa

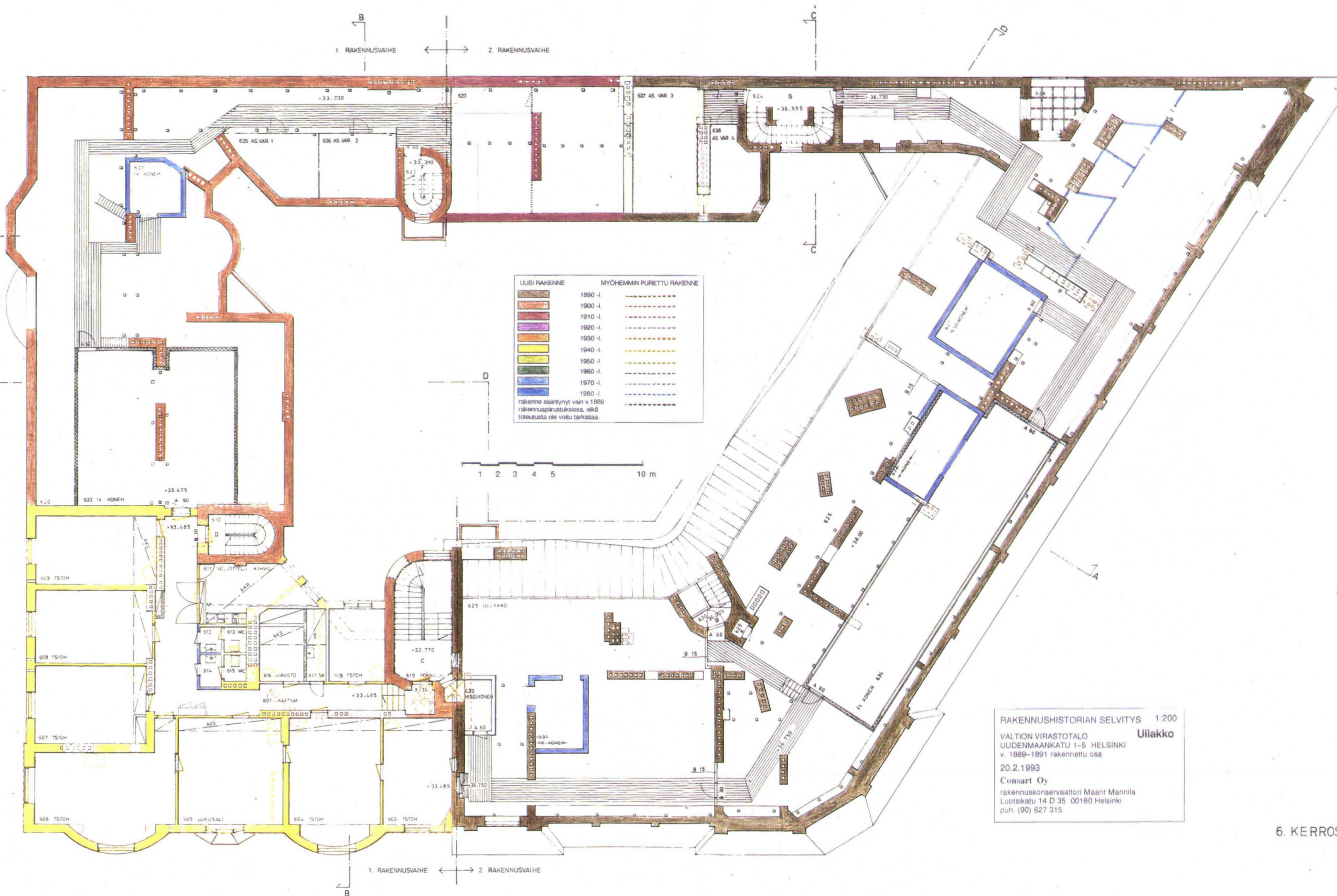

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 1:200
 VALTION VIRASTOTALO
 UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI 4. krs
 v. 1889-1891 rakennettu osa
 20.2.1993
 Consart Oy
 rakennuskonservaattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh (90) 627 315

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 1:200
 VALTION VIRASTOTALO
 UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI
 v. 1889-1891 rakennettu osa
5. krs
 20.2.1993
 Consart Oy
 rakennuskonservattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh. (90) 627 315

5. KERROS

RAKENNUSHISTORIAN SELVITYS 1:200
Ullakko
 VALTION VIRASTOTALO
 UUDENMAANKATU 1-5 HELSINKI
 v. 1889-1891 rakennettu osa
 20.2.1993
 Consart Oy
 rakennuskonservattori Maarit Mannila
 Luotsikatu 14 D 35 00160 Helsinki
 puh. (90) 627 315

HUONEISTOJEN KÄYTTÖ

HUOM! Huoneistotunnukset, joita selvitystyön tässä osassa (toisin kuin 1. osassa) on käytetty, ovat selvityksen tekijän antamia, eikä niitä ole milloinkaan käytetty. Omistajanvaihdoksen jälkeen uudelleen huoneistoiksi jaetuille tiloille on annettu huoneistotunnukset samoin kuin muuallakin kiinteistössä, mutta näistä vain pieni osa on selvinnyt tämän työn yhteydessä.

Huoneistotunnukset on merkitty liitteen 1 pohjapiirustuksiin.

Lähteet: ks. Rakennushistorian selvityksen lähdeluettelo 1 ja lähdeviitteet luvuissa 7.1., 8.3.1. ja 8.3.2..

krs	h:sto	ajanjakso	käyttötarkoitus	käyttäjä	huom.
0	a	1891–1913 1914–17 1918–	kellarivarastot, holvit kellarivarastot, arkisto (?) kellarivarastot	talon vuokralaiset, Kaleva luotsiylihallitus virastot, asukkaat	
0	b	1891–1913 1914–17 1918–	arkisto, holvi piirustusarkisto, pannuh. arkisto, pannuhuone	Kaleva luotsiylihallitus tullihallitus	
0	c	1891–13? 1914–17? 1918–? 19 ?–	portinvartijanhuone ? ? ? vaihdehuone	(Kaleva ?) luotsiylihallitus (?) ? Hpy	
0	d	1891–93 1894–98(1904?) 1905–09 1910–11 1912–21 1922–24 1924–37 1938–? 19?–91 1992–	liike- ja työtilat & asunto siirtomaatav.kauppa siirtomaatavarakauppa paperikauppa kauppa asunto asunto ? monistamo monistamo	suutari A. Ollila ? Firma Alma Öhman ? Firma Alma Öhman Firma Alma Öhman ? Kvarnberg Priegnitz ? metsähallitus tullihallitus	
0	e	1891–1970 1971–	kellarikäytävä/varasto sauna, WC, varasto		
0	f	1891–1914? 1915–	pesutupa, mankelih.? pesutupa, pannuh., WC	talon vuokralaiset talon vuokralaiset	
0	g	1891–1914 1915–	kellarivarastot kellarivarastot	talon vuokralaiset talon vuokralaiset	purettu -14 rak. 1914–15
1	a	1891–1902 1902–1913 1914–1917 1918–	liikehuoneisto vak.yhtiön pääkonttori piirustuskonttori toimisto	? Kaleva 1902 luotsiylihallitus tullihallitus	yhd.a+b
1	b	1891–1913 1913–17 1918–	vak.yhtiön pääkonttori piirustuskonttori toimisto	Kaleva 1902 luotsiylihallitus tullihallitus	yhd.a+b

krs	h:sto	ajanjakso	käyttötarkoitus	käyttäjä	huom.
1	c	1891–1902 1902–07 1908–13 1914–18 1919–	pankin pääkonttori asunto & (?)toimisto ?(-“-?) piirustuskonttori toimisto	Helsingfors Sparbank Svanljung ?(leski- ja orpokassa?) luotsiylihallitus tullihallitus	
1	d	1891–1902 1902–07 1907–13 1914–17 1917–24 1925–28 1928–65 1965–72 1972	vahtimestarin asunto osa asuntoa ? asunto asunto talonmiehen asunto -“- asunto asunto -“-	Helsingfors Sparbank Svanljung ? ? ? Fagerström Ahlstén Hämäläinen Hälinen Lehtonen	yhd. a+b ?
1	e	1891–1913 1914–16 1916–28 1929–30 1930–56 1956–60 1960–68 1968–69 1969–70 1971–74 1974–82 1983–91	talonmiehen asunto ? asunto talonmiehen asunto -“- -“- -“- -“- asunto -“- -“- -“- -“-	? ? Lökman Niemenperä Sivanto Virolainen Mononen Liiri Veijalainen Hälinen Kallunki Rissanen	
1	f	(1891–1914 1914–79 1979–	erill. ulkorakennus) 2 autotallia 2 vaihdetelinehuonetta	eri virastot puhelinkeskus	purettu 1914 rak. 1914–15
2	a	1891–1910 1910–13 1914–17 1918–23 1923–34 1934–	asunto toimisto -“- -“- -“-	? Kaleva, matem. os. luotsiylihallitus sosiaalihalitus korkein hallinto-oikeus	
2	b	1891–96 1896–98 1899–1902 1902–1913 1914–17 1918–23 1923–34 1934–? 19?–1991	asunto& lääk.vast.otto asunto & lääk.vast.otto toimisto ? -“- -“- -“- -“- -“-	Runeberg Rönholm kouluylihallitus ? luotsiylihallitus sosiaalihalitus korkein hallinto-oikeus (esikunta ?) metsähallitus	

krs	h:sto	ajanjakso	käyttötarkoitus	käyttäjä	huom.
2	c	1891–1902	toimisto	kouluylhallitus	
		1902–06	toimisto ?	kouluylhallitus ?	
		1906–13	asunto & (?) toimisto	Wesamaa	
		1914–17	kanslia- ja tekn. os.	luotsiylihallitus	
		1918–23	toimisto	sosiaalihalitus	
		1923–34	–”–	korkein hallinto-oikeus	
		1934–?	–”–	? (esikunta ?)	
		19?–1991	–”–	metsähallitus	
2	d	1891–1902	vahtimestarin asunto	kouluylhallitus	
		1902–13	?	?	
		1914–15	?	?	
		1916–18	asunto	Nordman	
		1918–19	–”–	Wolgast	
		19?–21	–”–	?	
		1922–?	–”–	Lehmann	
		1923–?	–”–	Kvick	
		19 ?–?	–”–	?	
		1940–42	–”–	Lehikoinen	
		1942–46	–”–	Lehikoinen	
		1946–54	–”–	Bernström	
		1954–55	talonmiehen asunto	Strandberg	
		1955–56	asunto	Sipilä	
		1957–60	–”–	Vuori	
		1960–68	–”–	Laasasenaho	
		1968–70	talonmiehen asunto	Mononen	
		1970–73	asunto	Veijalainen	
1973–76	–”–	Kannas			
1976–	–”–	Sorsa			
2	e	1915–?	asunto	??	
		19 ?–52	–”–	??	
		1952–60	–”–	Itkonen	
		1960–72	–”–	Vuori	
		1973–	–”–	Mononen	
3	a	1891–1913	asunto	?	
		1914–18			
		1921–24	pääjohtajan virka-asunto	Öhmann	
		1924–	toimisto	metsähallitus	
3	b	1891–1913	asunto, vastaanotto	Jusélius	
		1914–18	kuvernöörin virka-asunto	Widnäs	
		1919–21	asunto	?	
		1921–23	–”–	Andersin	
		1924–	toimisto	metsähallitus	
3	c	1891–1913	asunto	?	
		1913–	asunto	?	
		1923–24	asunto	Björkqvist	
		1924–	toimisto	metsähallitus	

krs	h:sto	ajanjakso	käyttötarkoitus	käyttäjä	huom.
3	d	1891–1913	asunto	?	
		1915–16	– “ –	?	
		1916–23	– “ –	Wallenius	
		1924–45	– “ –	??	
		1945–64	– “ –	Virtanen	
		1964–73	– “ –	Laitinen	
		1973–74	– “ –	Männistö	
		1974–75	– “ –	Rekonius	
		1975–76	– “ –	Hagelberg	
		1976–80	– “ –	Lehtinen	
		1980–86	– “ –	Henttinen	
		1987–	– “ –	Kähkönen, Manninen	
3	e	1915–19	asunto	Westerholm	
		1916–24	– “ –	Stenberg	
		1921–24	– “ –	Simelius	
		1924–46	– “ –	Linkosola	
		1946–48	– “ –	Koskinen	
		1948–50	asunto	Klingberg	
		1950–52	– “ –	Itkonen	
		1952–54	– “ –	Finnberg	
		1954–58	– “ – ?	?	
		1958–70	asunto	Ajamo	
		1970–73	– “ –	Mononen	
		1973–90?	– “ –	Laitinen	
		1990?–	toimisto	tullihallitus	
4	a	1891–13	asunto	?	
		1914–?	– “ –	?	
4	b	1891–13	asunto	??	
		1914–	toimisto ?	tullihallitus	
4	c	1891–1913	asunto	?	
		1914 ?–	toimisto ?	tullihallitus ?	
4	d	1891–1913	asunto	?	
		1914–26	– “ – ?	?	
		1926–54	asunto	Fast	
		1954–56	– “ –	Martin-	
		1956–73	– “ –	Kannas	
		1973–88	– “ –	Närvänen	
		1989–	– “ –	Mononen, Jääskeläinen	
4	e	1915–16	asunto	Westerholm	
		1916–17	– “ –	Kähkönen	
		1918–24–	– “ – ?	?	
		1924–26	– “ –	Kähkönen	
		1927–30	– “ –	Selin	
		1930–87	– “ – ?	??	
		1987–90?	asunto	Sarka	
		1990?–	toimisto		

LIITE 2

s. 5 / 5

krs	h:sto	ajanjakso	käyttötarkoitus	käyttäjä	huom.
5	a	1891–1914 1915–	asunto toimisto	? tullihallitus	yhd. a+b+c
5	b	1891–1914 1915–	asunto toimisto	Björkstén ? tullihallitus	yhd. a+b+c
5	c	1891–1914 1915–	asunto toimisto	Kerppola tullihallitus	yhd. a+b+c
5	d	1891–1913 1914–28 1928–	vahtimestarin asunto asunto toimisto	Kaleva ? tullihallitus	
5	e	1915–? 19 ??–79 1979–	asunto toimisto, arkisto puhelunvälitysh., lepoh.	? tullihallitus – “ –	a+b+c+d+e
6	a	1891–	ullakkovarastoja		
6	b	1915–	ullakkovarastoja	asukkaat	

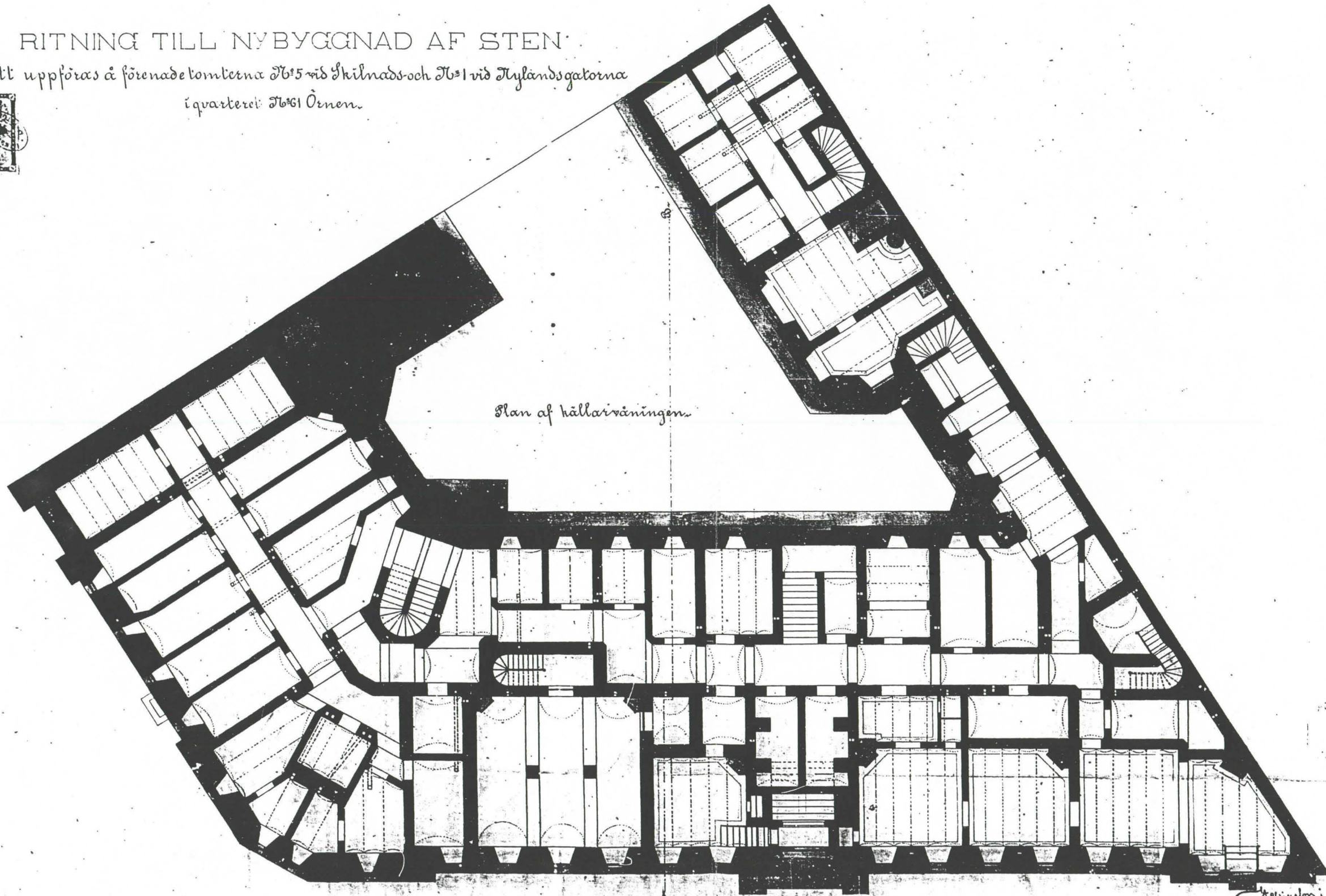
POHJA- JA LEIKKAUSPIIRUSTUKSET. THEODOR HÖIJER 1889.

MK 1:200

Originaalit: Helsingin kaupunginarkisto, maistraatin arkisto.

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN

att uppföras å förenade tomterna N:5 vid Skilnads- och N:1 vid Nylands gatorna
i kvarteret N:61 Örnem.

Plan af källarsvåningen.

Handwritten notes and numbers in the upper right corner of the drawing area.

2030/1185

Handwritten signature and date: "Kellings i december 1889."

ALCOSA	4
PORTELL	6
BOOTE	4
POR. RIG.	4
TANNS	4
POR. LAR	4
POR. SKALL	4
LABV.	4

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN

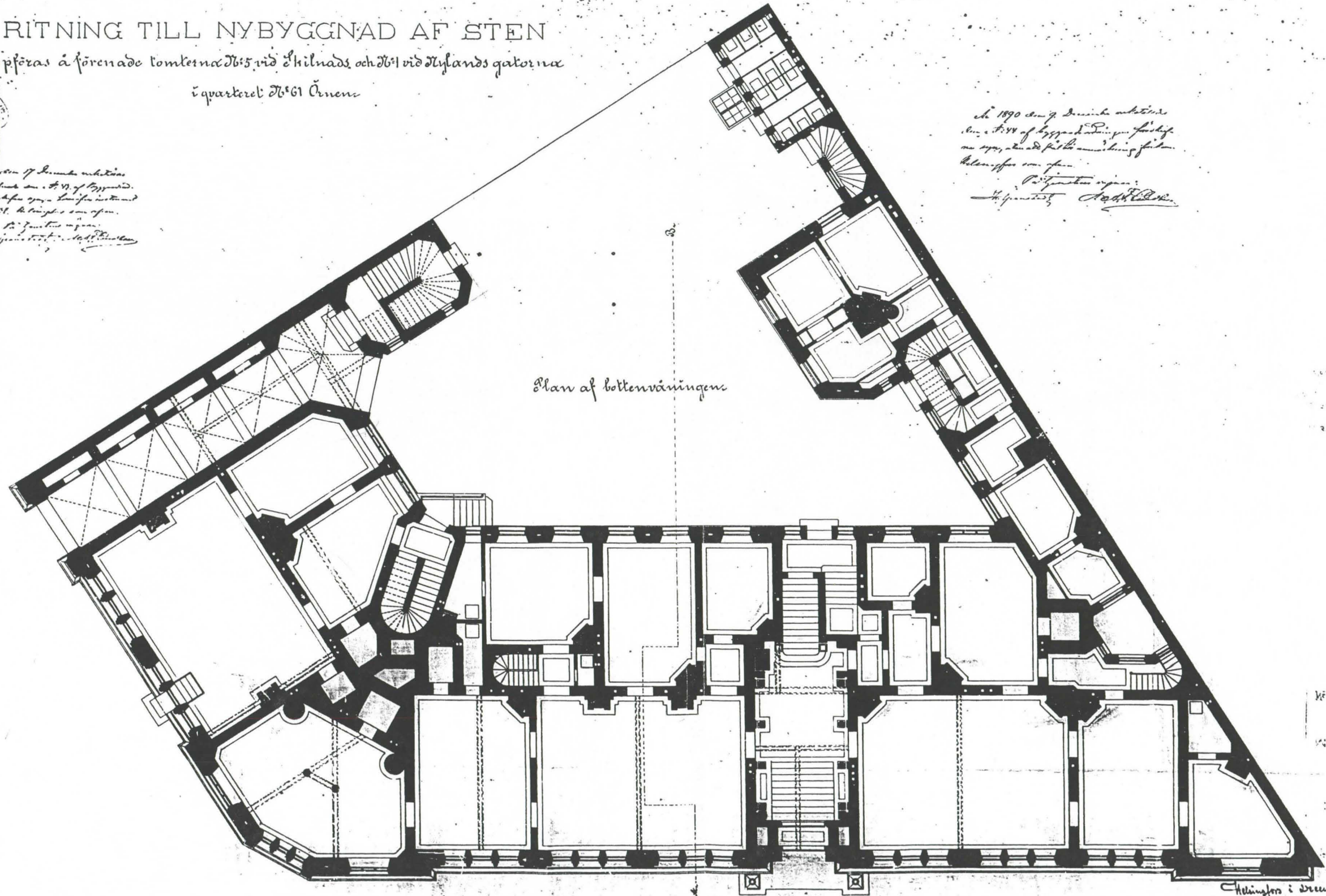
• att uppföras å förenade tomterna N:5 vid Skilnads och N:1 vid Nylands gatorna
i kvarteret N:61 Örnens

• L. 1879 om 7 Svenska arkitektens
of Skilnads och N:1, of Nylands
någon förändring eller ändring i
den af Skilnads och N:1 om 7
för Skilnads och N:1 om 7
i Skilnads och N:1 om 7

År 1890 den 9 Svenska arkitektens
om 7 af Skilnads och N:1 om 7
om 7 af Skilnads och N:1 om 7
om 7 af Skilnads och N:1 om 7
om 7 af Skilnads och N:1 om 7
om 7 af Skilnads och N:1 om 7

Plan af bottenvåningens

SEKURITÄT
D. FRANKO
I. 1890
S. 1890
1890

N: 3030 / 11265
1890

Helingsfors i december 1899.
J. H. [Signature]

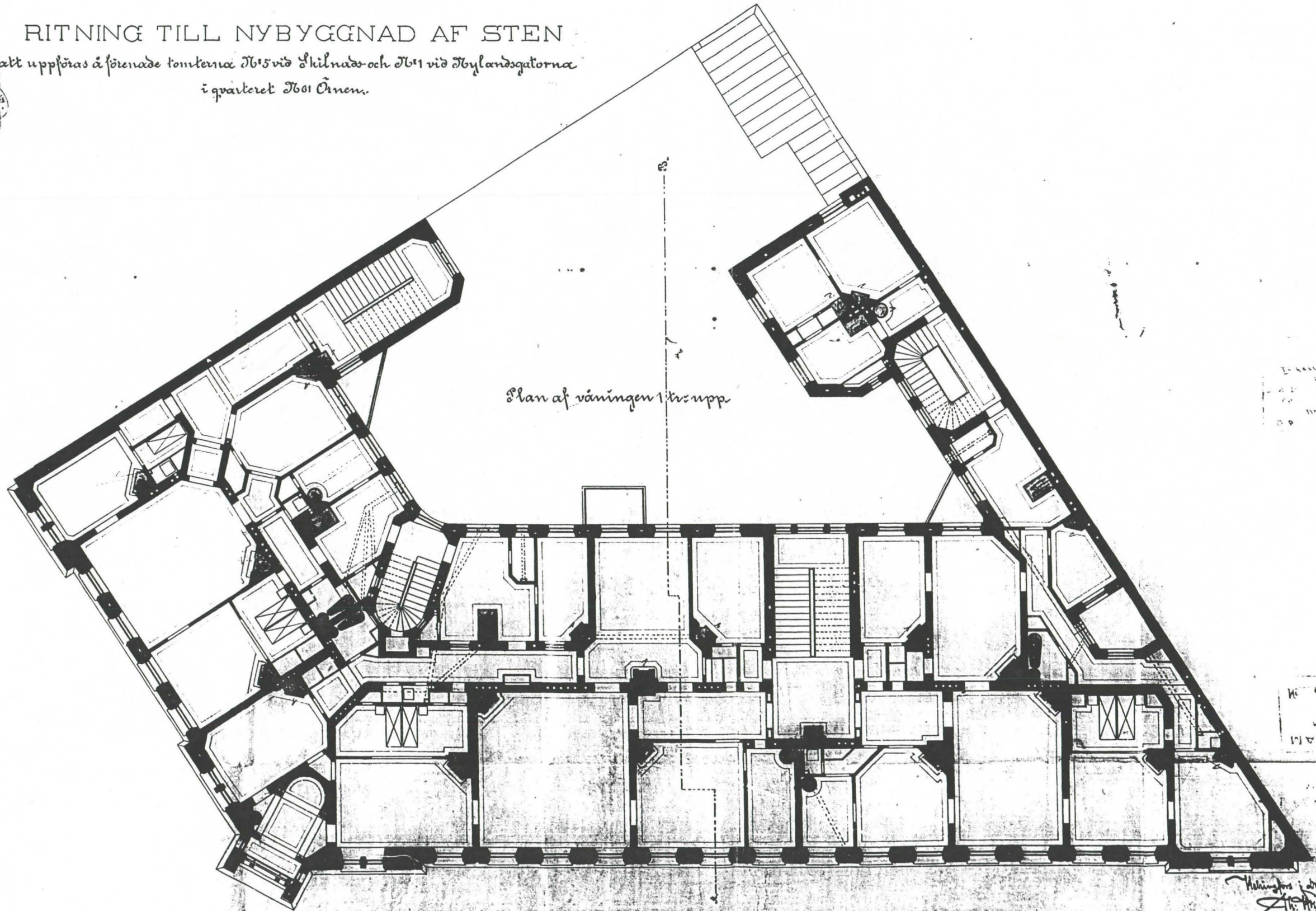
PLAN OCH	4
PORTELL	69
S. ÅRE	2400
PLAN OCH	5
TÄMMING	180
PLAN OCH	180
PLAN OCH	180

Maistraatin arkisto.

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN

att uppföras å förenade tomterna N:5 vid Skilnads- och N:4 vid Nylandsqatorna
i kvarteret N:61 Örnem.

Plan af våningen 1 tr. upp

Handwritten notes in the upper right corner, including the name 'E. Sjöström' and other illegible text.

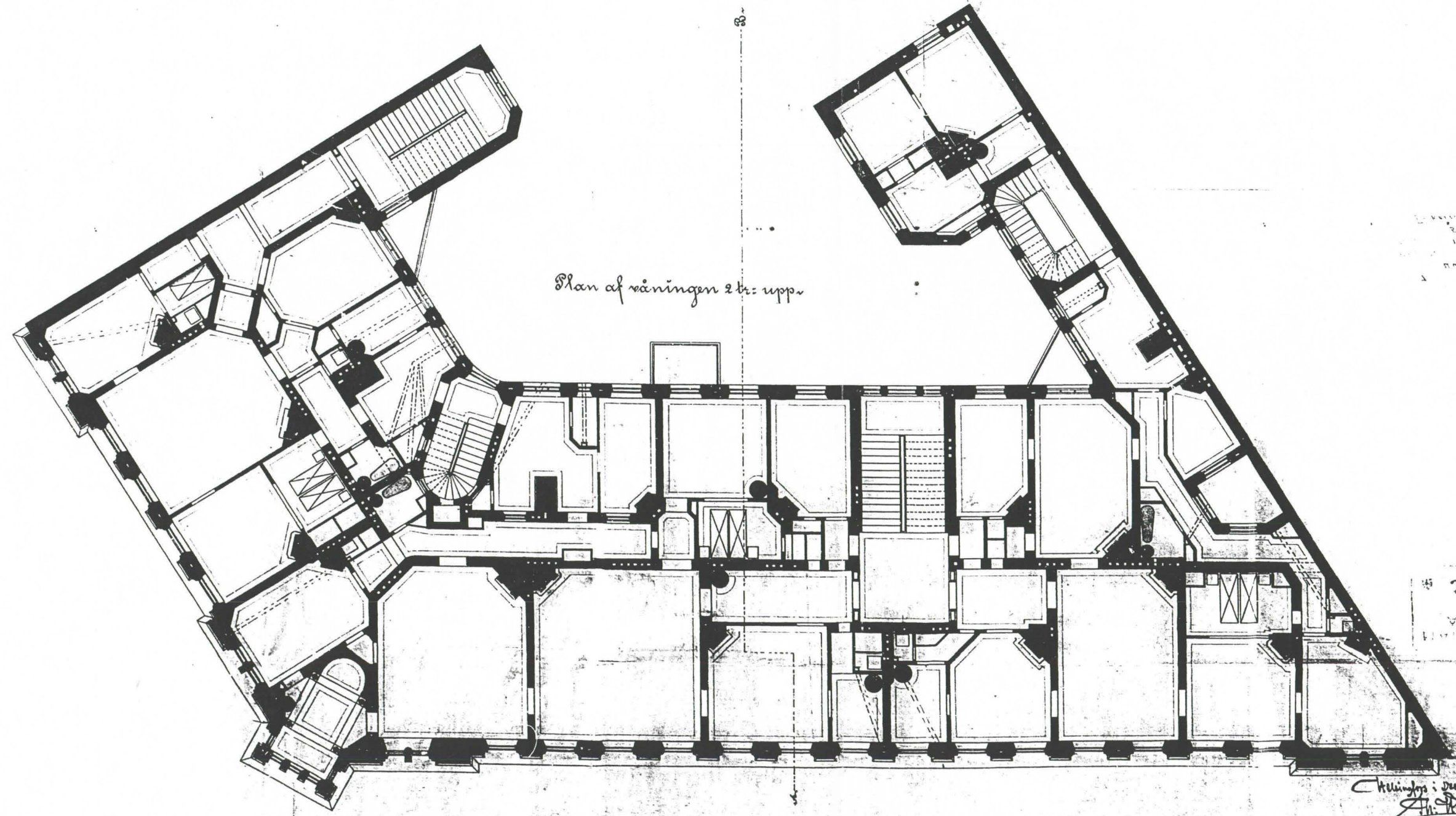
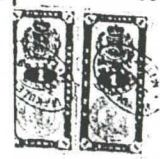
Handwritten number '3030' and other markings in the lower right corner.

Handwritten signature and date: 'Helsingfors i december 1899. S. H. Arvola'.

KOMP. STA.	4	STÅL
BYGGVÄR.	61	TOMTBYGGN.
GRÖNT.	Judenman	
PROJ. N:O	6	BYGGN. N:O
TYPUS	Pass	
PROJ. LAG	E. Sjöström	
BYGGN. LAG		

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN

altt uppföras å förenade tomter n:o 5 vid Skilnads- och n:o 1 vid Nylands-gatorna
i kvarteret N:o 61 Ömen.

Plan af våningen 2 br: upp.

3030/11467
VÄRME

Ållingfors i December 1897.
A. H. H. H.

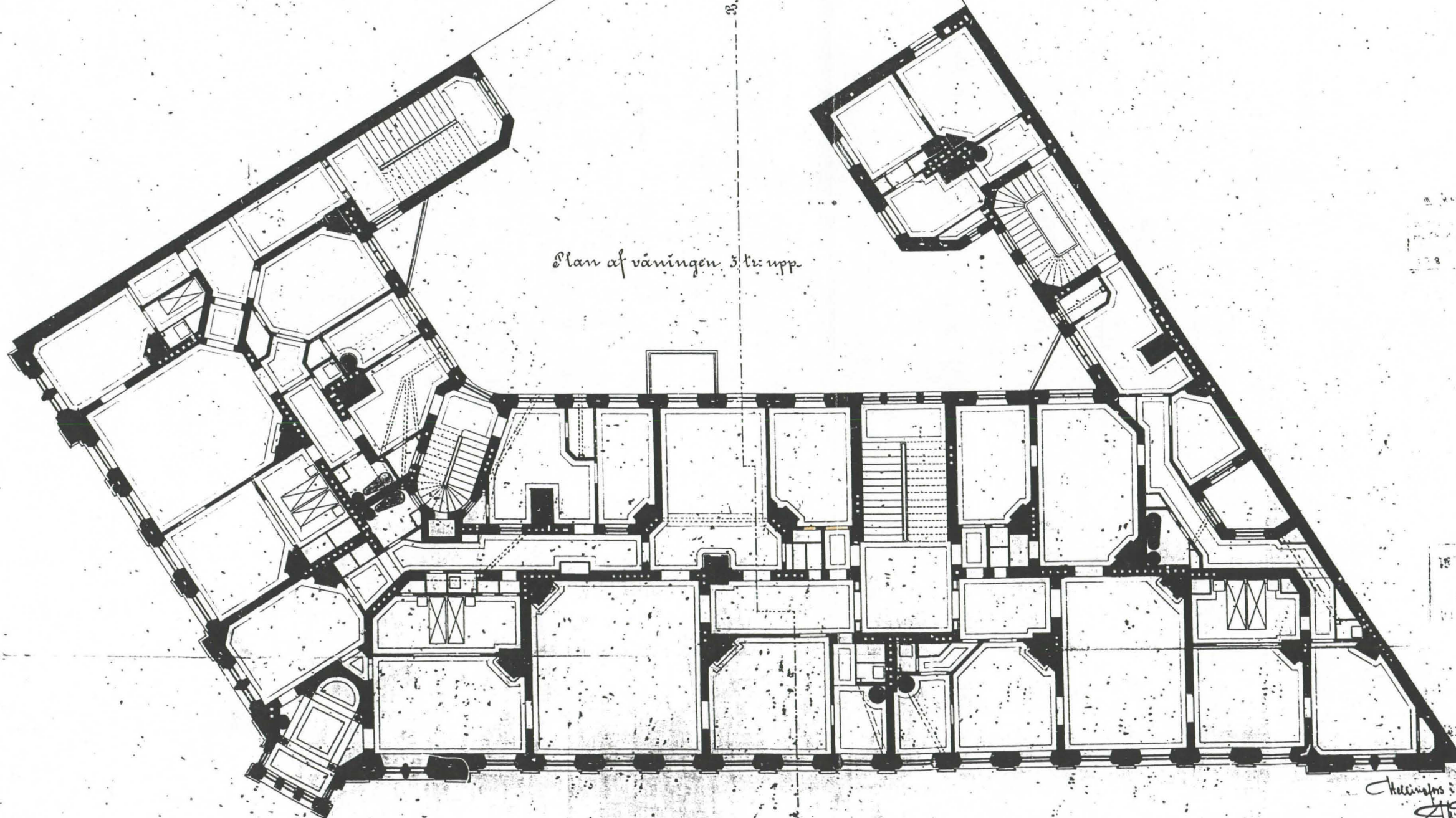
KÄMP OSA	4	STÅ
ARITTELI	67	LUKTI/1898
OSITE	Uudenmaankatu	
PUR. NO	9	UVAUS NO ?
TUNNUS		
PUR. LAN	Pää	
PUR. SALIC	2-ker	

Vahv. 4. 1 1890

Maistrin arkisto.

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN

att uppföras å förenade tomterna 765 vid Skilnads- och 761 vid Nylands gatörna
i kvarteret 761 Örnens.

Plan af våningen 3:te upp

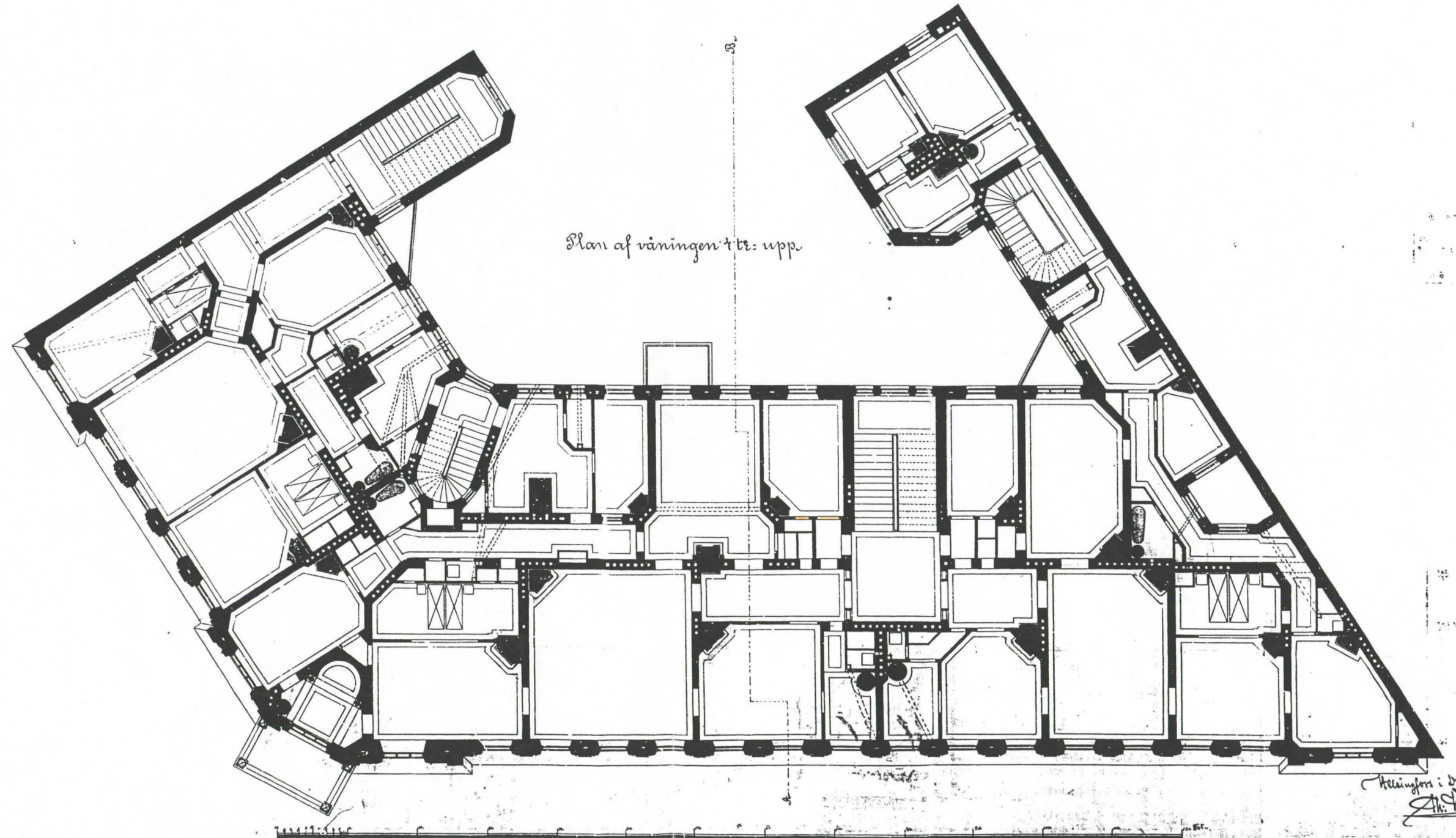
Handwritten notes in the upper right corner, including the number '3' and some illegible text.

3030 / 11 1897
GÖTTALIA
Handwritten text and a stamp in the lower right area.

Chelinska i December 1897
Handwritten signature and date.

KARTOR	4	STÅL
KONTOR	61	STENTÄNOR
BYGGNAD	Undermarken	
BYGGNAD	8	BYGGNAD
BYGGNAD	7	BYGGNAD
BYGGNAD	7	BYGGNAD

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN
att uppföras i förenade tomterna B:5 vid Skilnads- och B:1 vid Nylands
gatorna i kvarteret B:61 Ömen.

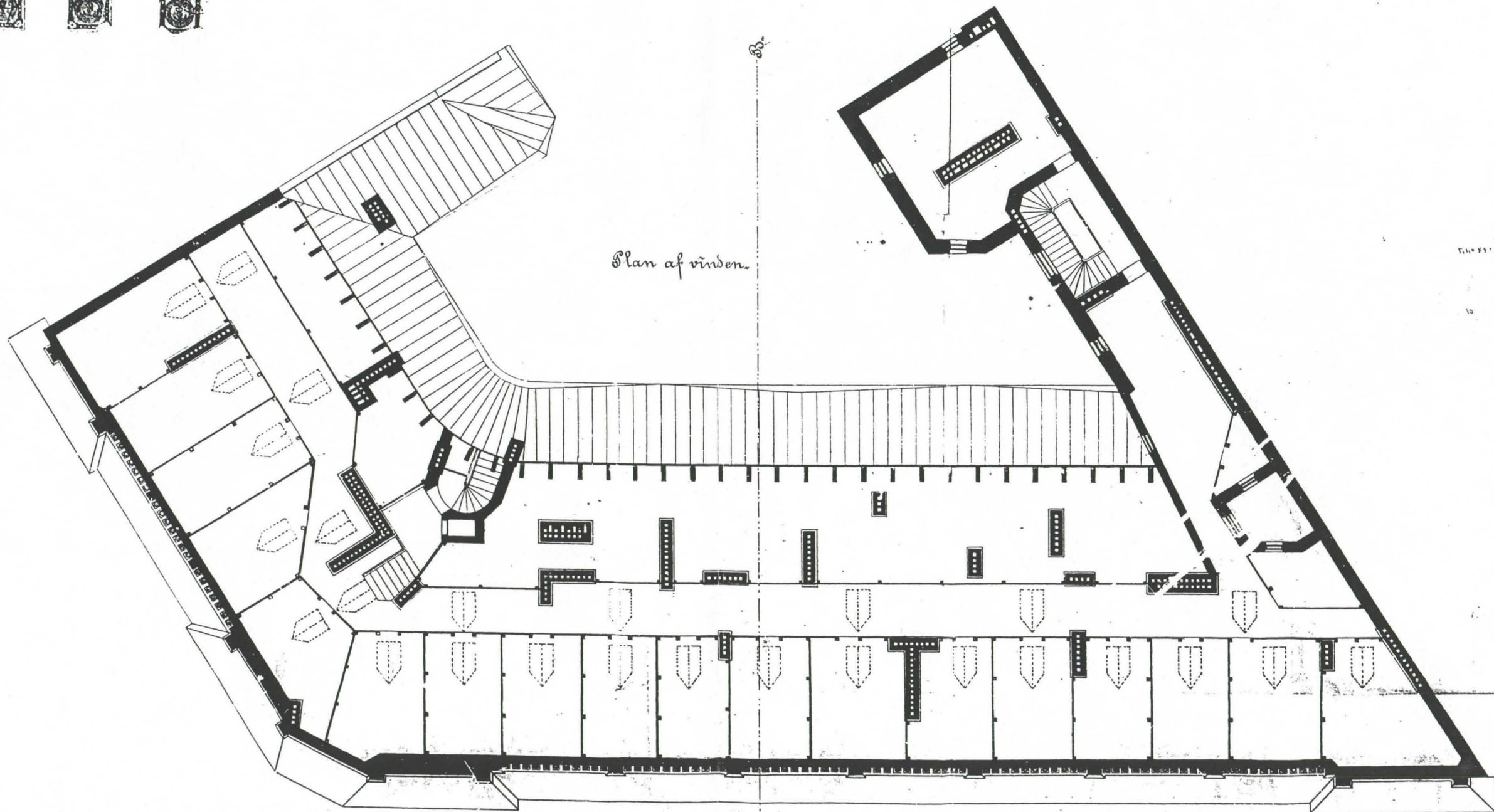
Plan af våningen 1:te upp.

Helsingfors i December 1897.
[Signature]

3030/11 485
BYGGNAD
BYGGNAD

Maistra... Maistra...

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN
att uppföras å förenade tomterna N:5 vid Skilnads- och N:1 vid Nylands gatorna
i kvarteret N:61 Örnem.

Plan af vinden.

Handwritten notes and numbers on the right side of the plan.

3030/1157

Handwritten signature and date: Helsingfors i December 1889.

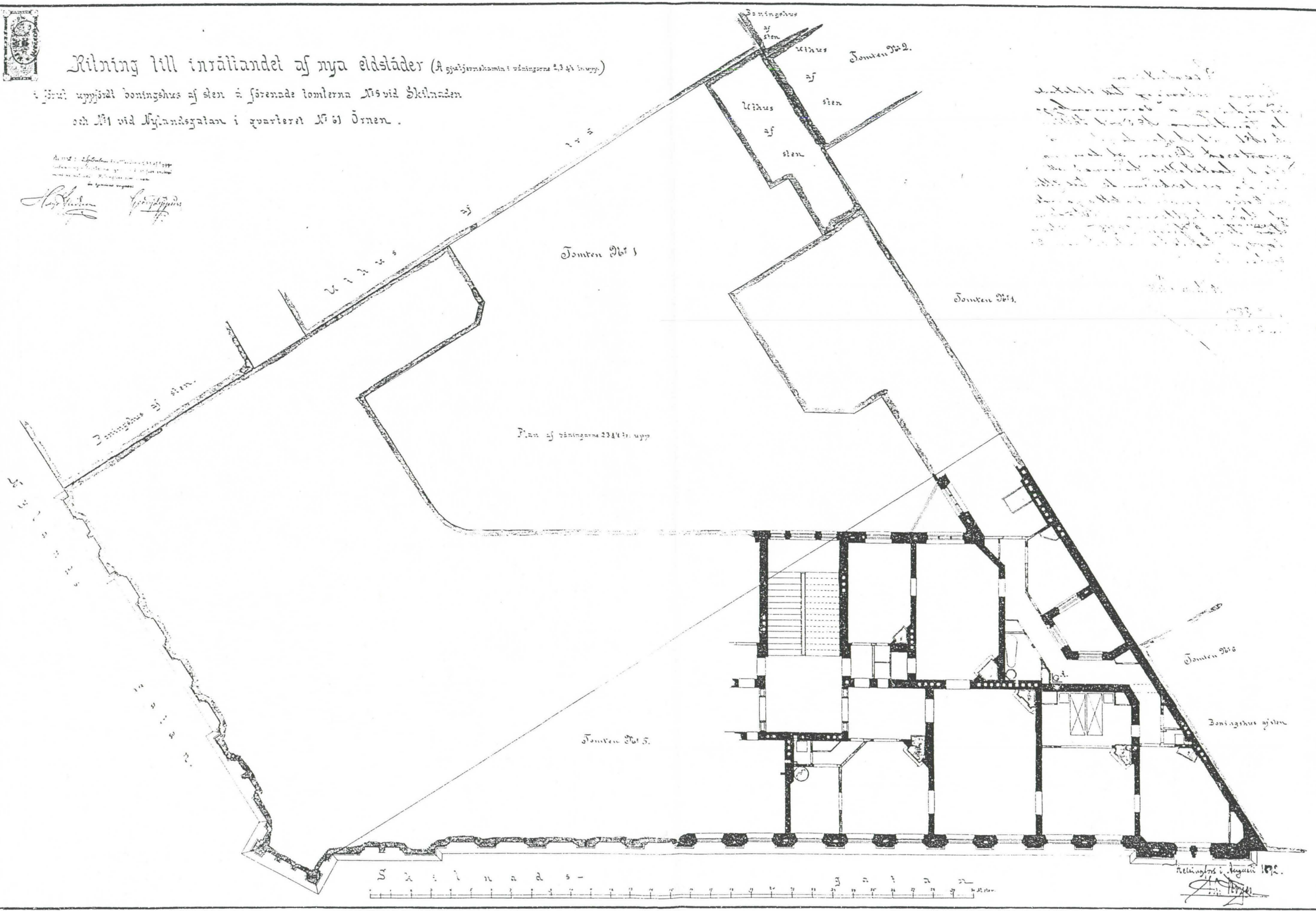
Ritning till inrättandet af nya eldstäder (A gjeljärnskamrin i våningarna 2, 3 & 4 i upp.)

i förut uppgjorda boningshus af sten å förenade tomterna N:o 61 vid Skilnaden och N:o 1 vid Nylands-gatan i kvarteret N:o 61 Örnem.

Small illegible text, possibly a reference or note.

Handwritten signatures and names.

Large block of handwritten notes or specifications.

Handwritten text at the bottom right, possibly a date or signature.

Maistraatin arkisto.

Ritning till intäckandet af en Flamin i en förstuga i Stenhusbyggnaden
 ä Tomten N:o 1 vid Doylandsgatan, kvarteret N:o 61. Örn.

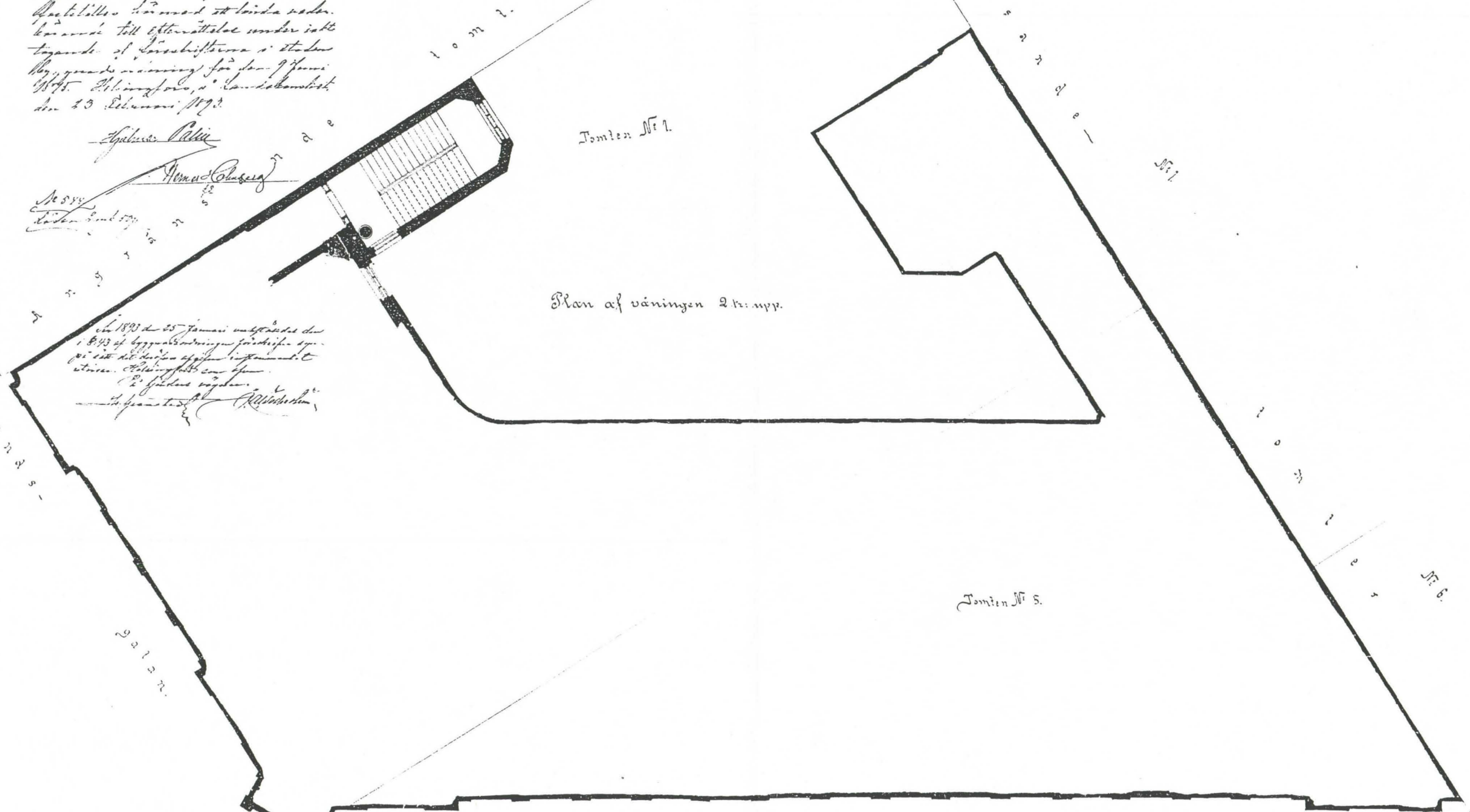

Resoluition.
 Denne ritning till stadsstyrelsen
 bring i gällande M. vid Doylandsgatan
 i kvarteret Örn af denna stad
 beslutades härmed att såvida veder-
 börande till efterrättelse under icke
 tyngande af förschifternas i staden
 byggnadsnämning för den 9 Januari
 1893. Arkivförordning, i Landboksmäst.
 den 23. Januari 1893.

Hjalmar Palm

Arvid Ahlberg
 1893
 Länshövdingen

*In 1893 den 25 Januari underskredes den
 i 8:43 af byggnadsnämningens förschiffriga sty-
 rens ett beslut om att tillstånd till
 intäcka af Flamin i den förstuga
 i Stenhusbyggnaden.
 Hjalmar Palm*

Plan af våningen 2 kv. upp.

S t a n d s - g a t a n

År 1893 Januari
Hjalmar Palm

**KOKO VIRASTOTALO UUDENMAANKATU 1-5:N PIHAJULKISIVUT VALOKUVAT-
TUNA ENNEN VUONNA 1977 TEHTYÄ JULKISIVUKUNNOSTUSTA.**

Kuvat: Helsingin piirakennustoimisto, arkisto

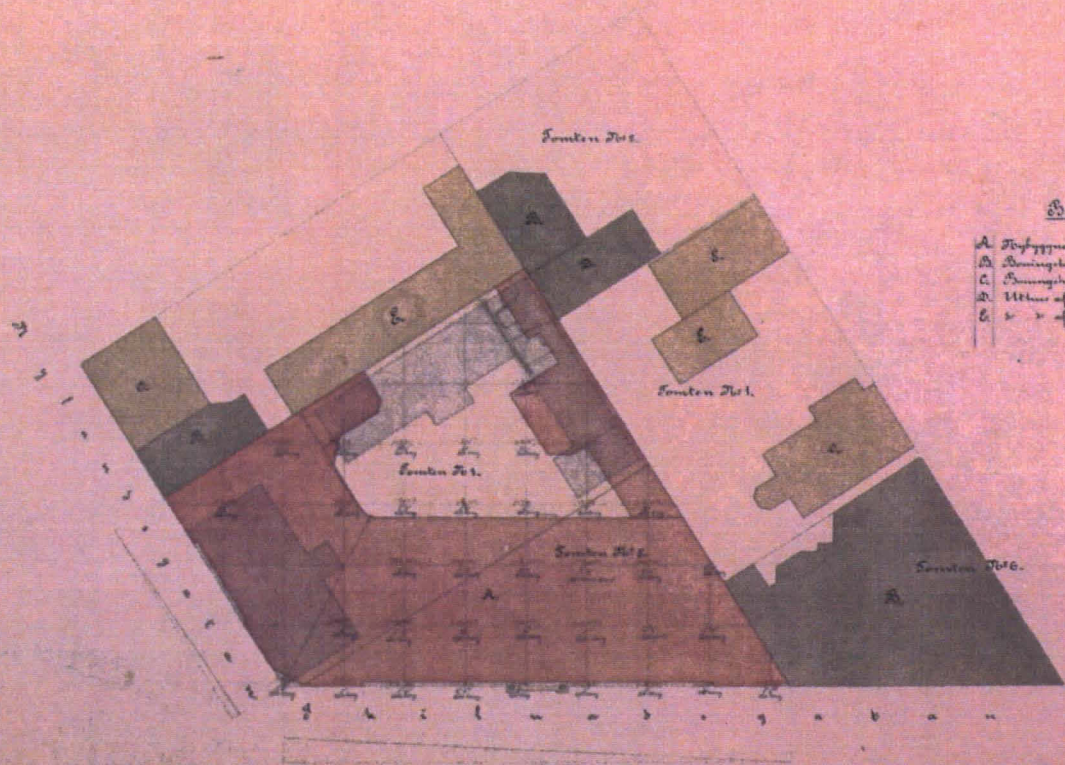

Staden öfver

RITNING TILL NYBYGGNAD AF STEN att uppföras å förenade tomterna N:5 vid Skilnads- och N:1 vid Nylands-gatorna i kvarteret N:68 Ömen.

Situationsplan.

Beskrifning.

- A Byggnad af sten
- B Byggnad af trä
- C Byggnad af trä
- D Utväs af sten
- E " " af trä.

Th. Höijer, Arkitekt N:o 1
[Signature]

Kannen piirustukset: Theodor Höijer 1889. Valtionarkisto.
Etukannessa julkisivu Uudenmaankadulle,
takakannessa asemapiirros (osa korttelista nro 61).